

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 07249

DE PROFUNDIS

Oscar Wilde

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אסקאר וויילד.
געבוירען 1856, געשטאָרבן 1900.

פֿערלאַג „פּראָגרעס“, לאַנדאָן.

אַסקאַר וויילד.

דע פּראָפּונדירס

אויפֿצייכנונגען און בריף פֿון דער תּפּיסה אין רעדינג.

איבערזעצט אויס דעם ענגלישען פֿון

ק. מרמֿר.

מיט אַן אָבּהאַנדלונג איבער דעם פֿערפֿאַסער פֿון

בעל מחשבות.

אַרויסגעגעבען פֿון

מ. זוסמאַן, 90 ניו רייד, וויימשעפּעל, א.

לאַנדאָן, 1909.

„אַרבייטער פֿריינד“ דרוקעריי, 163 דזשובּילי סטריט, א.

בעל מחשבות – אסקאר וויילד.

אסקאר ווילד.

פון

בעל מחשבות.

I.

אין די לעצטע צעהן יאהר האָט מען אין די אייראָפּעאישע
קינסמלער-קרייזען זיך אָנגעהויבען שמאַרק צו אינמערעסירען מיט
דעם ענגלישען שרייבער אָסקאַר ווילד. אָבער צוגלייך מיט דעם
אינמערעס צום שרייבער איז אויך געוואָקסען דאָס אינמערעס
צו דעם מענשען, וואָס האָט געמראָגען אויף זיך דעם נאָמען
אָסקאַר ווילד. נאָך מעהר. דאָס אינמערעס צום מענשען איז
מיט דער צייט אַריבערגעוואָקסען דאָס ערשטע. הינמער די וועניגע
בענדער פֿון אָסקאַר ווילדס לעבענס-ווערק האָט מען אָנגעהויבען
צו זוכען די לעבעדיגע געשמאַלט פֿון שרייבער, וואָס האָט זיך נאָר
אין אַ קליינעם טייל פֿערקערפּערט אין זיינע נאָוועלען, מעשה'לעך,
ליעדער און קרימישע אַרטיקלען. פֿאַרן טיעפֿערען מענשענקענער
איז אָסקאַר ווילדס לעבען געוואָרען זעהר אַן אינמערעסאַנטע
טהעמאַ, אפּשר איינע פֿון די אינמערעסאַנטעסטע.

עס זיינען פֿאַרהאַן נאָט-געבענשמע מענשען וואָס האָבען די
קראַפֿט אייגענע און פֿרעמדע איבערלעבענישען צו פֿערוואַנדלען
אין אַ קונסט-ווערק. האַלב קלאַרע בילדער און פֿאַרשמעלונגען

וואקסען אויס אונטער זייער פענועל, אונטער זייער פֿעדער אין א קונסט-ווערק, בעקומען אלע סמנים פֿון א נאטירליך-לעבעדיגען געשעפֿ. זיי וועבען אויס פֿון דעם אַרומיגען שפינוועכס שענע טעפֿיכען מיט קלאַרע אַרנאמענטען. אונענטוויקעלטע, האַלב-פֿאַרטיגע מענשען און אַביעקטען ענטוויקעלען זיי ביז צום סוף, ווייל אַ גאנזשע השגה האָט זיי ענטפלעקט דעם גרונדגעדאַנקען פֿון שעפֿער; און דאָס וואָס איז דורך צופֿעליגקייטען אין לעבען אַרויסגעקומען נישט דערוואַקסען, נישט דערצויגען, דערענדיגט דער קינסטלער אין זיין בוך, אין זיין מירמעלשטיין אַדער אויף זיין ליינוואַנד.

עס איז אָבער פֿאַרהאַן אויך אַן אַנדער מין קינסטלער-טיפֿ, — און דער טיפֿ האָט אין דער לעצטער עפֿאַכע זיך אָנגעהויבען צו בעווייזען אַפֿטער און אַפֿטער, — וואָס געהמט נישט גור די נאַטור און מענשען, נאָר זיך אַליין אַלס אַביעקט פֿאַר זיין קינסטלערישער שעפֿאַנג. ער בעטראַכט זיך אַליין אַלס עפעס וואָס איז נישט פֿאַרטיג און נישט פֿערענדיגט. און ער מיהט זיך זיין אידעאַל פֿון שענקייט און סטילמעסיגקייט פֿריהער פֿאַר אַלץ צו ענטפלעקען פֿאַר די אַרומיגע וועלט דורך זיינע אייגענע קינסטלערישע פֿערפֿולקומענונג.

ווען דער געמליכע ראַפֿאַעל סאַכט פֿון אַ שענען אימאַליע-נישען דאָרפֿס-ווייב די אידעאַלע געשטאַלט פֿון אַ סיקסטינער מאַדאָנאַ — פֿערענדיגט ער דערמיט די ליניען, פֿון לעבעדיגען ווייב, וועלכע זענען אין דער ווירקליכקייט בלאַס און נישט קלאַר געצייכענט. פֿון דער נישט פֿולקומענער שענקייט האָט ער געמאַכט אַ אידעאַלע געמליך שענע פֿיגור. זיין אַביעקט איז געווען אַ זייטיגער. ער האָט געלייענט אין קערפֿער פֿון דאָרפֿס-ווייב די פֿערבעהאַלטענע שריפֿט פֿון אַ געמליכער שענהייטס-אידעע און ער האָט דורך זיין קונסט די אידעע ענטפלעקט אויך פֿאַר מויענדער אַנדערע. דער קינסטלער ענטפלעקט אין זייטיגע אַב-יעקטען די שענהייטס-אידעען און דורך געוויסע טעכנישע מיטלען בריינגט ער דערצו, אַז די אידעען זאָלען אויך לייכטען פֿאַר די,

וואָס האָבען נישט ווי ער אַזוינע מיעפֿע פֿערשמעהענדיגע אויגען.
דער קינסטלער מיהט זיך, אַז דאָס וואָס האָט געקאָנט זיין
זאָל ווערען, און דאָס וואָס איז זאָל שיינען פֿאַר אַלעמענס
בלוקען. דעם ערשמען טייל אַרבייט ער אויס דורך זיין קינסטלערי-
שער פֿאַנטאַזיע, דעם צווייטען טהייל דורך זיינע קינסטלערישע
טעכניק.

לאָמיר זיך אָבער איצט פֿאַרשמעלען אַזאַ ראַפֿאַעל וואָס זוכט
און ענטפלעקט די שענהייטס-אידעען נישט אין זייטגעאָביעקטען
נאָר אין זיך אליין, ווען ער אליין ווערט צוגלייך דער יסוד און
דאָס מאַטעריאַל פֿאַר זיין קונסטווערק. איז זיין טעכניק די
מאָלערישע, — וועט ער זיך דענסטמאָל מאַלען אין צעהנדליגער
בילדער; איז ער אַ פֿאַעט, — וועט ער אין טווענדער פֿאַרמען
ענטוויקלען זיין אינעוועניגסטען און אויסענוועניגסטען מענשען;
ער וועט זוכען מיט אַלע מיטלען, אַז דאָס וואָס ער קען זיין,
זיין „אידעאַלעס איד“ זאָל אַרויסשיינען פֿאַר אַלעמענס אויגען. זיין
פֿאַעזי וועט זיין בעוואוסט זיניג דורך און דורך סוביעקטיוו.
אָבער מיט דער מאָלערישער און פֿאַעטישער טעכניק ענדיגען זיך
נאָך נישט די מיטלען זיך צו מאַכען זעהענדיג פֿאַר די האַלב-
זעהענדיגע, די אויסערע לעבענספֿיהרונג, אַלערליי זימען און נימען
זיינען אויך מיטעל צו לאָזען אַרויסשיינען אימליכען בעזונדערען
שטריך פֿון דער אינעוועניגסטער אידעע.

ס'איז בעקאַנט, דאָס פֿערשיערענע גרויסע מענשען האָבען
געהאַט אַ וואונדערליכע אַרט זיך צו קליידען, מיט מענשען צו
רעדען, די האָר זיך צוקעמען א.ז.ו.א.ו. געוויסע העכערע קלאַסען
לאָזען מערקען דורך זייערע אויסערע פֿאַרמען, ווי מען לעכט און
ווי מען זאָל לעבען, דאַמיט די אידעע פֿון גלאַנץ, מאַכט און
שענקייט זאָל זיי אַרומרינגלען ווי אַ נאָלדענער קראַנץ. מאַנכע
פֿאַנטאַטישע קינסטלער, ביי וועמען די איינציגע אמונה איז די
הייליגקייט פֿון דער הוילער קונסט ווילען מאַכען אויך פֿון זייער
אויסענוועניגסטען לעבען אַ קונסטווערק. ווי דער סקולפֿטאָר קנעט
זיין לעהם, קנעטען זיי אויס זייער אויסענוועניגסטען מענשען אַזוי,

אז פון יעדער ליניע זאל ארויסשיינען די קינסמלערישע אידעע. זיי מאכען פון אימליכען מהאט זייערען א קונסט אויפגאבע, און זייריהרען זיך נישט פון אַרמ בעפאָר זיי בעשטימען נישט פאָראויס די פאָסענדע בעוועגונג, וואָס לויט זייער קונסטגעשמאַק דאַרף איצט נעמאָכט ווערען. קוקט זיך צו צו עלעגאַנטע גרויסשטעדטישע דאַמען, אָדער צום טאַלאַנטפֿאַלען אַקטיאָר, וואָס שפּיעלט זיין ראָלע אויף דער סצענע און איהר וועט בעגרייפֿען ווי מען מאַכט פֿון זיין אויסערען מענשען אַ אָבגעטאַקט קונסטווערק, ווי די אינפֿולקומענע נאַטור ווערט פֿערוואַנדעלט אין עפעס אַ פֿיינס, אַ געשליפֿענעס. דער חלוק צווישען די לעצטע ביידע און דעם אָריגינעלען קינסט-לער איז אָבער דער, וואָס די דאַמע און דער אַקטיאָר נעהמען אַלס מוסטער נישט זייער „איך“ פֿאַר זיך, נאָר אַ פֿאַרטיגעס, אָדער כמעט אַ פֿאַרטיגעס מאָדעל. דער שעפֿפֿערישער אמת'ר קינסמלער שמעלט אָבער אַוועק זיין אייגענעם „איך“ אַלס אָביעקט און צענטר פֿון זיין קינסטווערק.

און מין פֿערהעלמנים צו זיין אייגענעם קערפֿערליכען „איך“ זענען מיר געוועהנט צו זעהען אין דער רעליגיעז-מיסטישער ספֿעצע. מיר ווייסען דאָס דער מיסטיקער מאַכט דעם גוף פֿאַר אַן עבר ביי דער נשמה. ער מאַכט אום זיין גאַנצען גופניו'ת דיגען לעבען לויט דעם נייט נאָך פֿון זיין מיסטישען גלויבען. פֿאַר'ן מיסטיקער אַסקעטען איז דער לייב אַ צו גראָבער מלבוש פֿאַר דער נשמה, און ער זוכט ווי ווייט מעגליך פֿון איהם פֿטור צו ווערען. אַ טיעפֿע אמונה פֿערצעהרט דעם האַרטען לייב און מאַכט איהם אַלץ דורכזיכטיגער און דורכזיכטיגער.

זעלמען טרעפֿט דאָס אָבער, אז דער אייגענער גוף זאל ווערען אַ קנעכט ביי דער קינסמלערישער פֿאַנטאַזיע, האַמט אַ קנעכט אין אומגעקעהרטען אויפן. דען פֿאַר דעם קינסמלער איז דער גוף נישט קיין גראָבער מלבוש, וועלכען מען מוז וואָס ניכער אָבשאַק-לען פֿון זיך, נאָר אַ קאָזערמאַנטעל פֿון טייערען בראַקאַט. מען דאַרף איהם פּוצען און רייניגען, פֿערשמעהען ווי איהם צו מראַגען און ווי צו פֿערטהיילען די פֿאַלדען פֿון איהם.

דער מענש ביי וועמען דער רצון צו לעבען קינסטלעריש אין ערהאבען איז געוואָרען אַ טיעפֿע און הייסע אמונה — איז אַ נייער מין קדוש, וואָס זוכט אין זיין אויסערען גופניות/דינגען לעבען צו זיין פֿולקום און הויך דערהויבען איבער די געוועהנליכע מעג-שען. אויך די אמונה פֿערלאַנגט טויזענדער קרבנות, פֿערלאַנגט נזירות און פֿרישות, פֿערלאַנגט אַז מען זאָל זיך נישט אויסמישען מיט די געוועהנליכע בשר-ודם'ס, פֿערלאַנגט אַז יעדע טהאַם זאָל דערנעהנטערען צום אידעאַל, און פֿערקערפֿערן דאָס אידעאַל. אין איבסען'ס דראַמאַ „העדאַ גאַבלער“ איז אויסגעשטעלט געוואָרען אַזאַ טיפֿ. העדאַ גאַבלער איז אָבער אַ טהעאַטער-פֿיגור. אָסקאַר וויילד דאַנענען איז געווען אַ לעבעדיגער מענש, וואָס איז ערשט 9 יאָהר טויט. דאָס איז געווען אַ קדוש פֿון אָקאַרסם בעשריבענעס מין. זיין אמונה איז געווען די קונסט, און פֿון אלץ וואָס האָט געהאַט אַ שיכות צו איהר און פֿון זיך אַליין האָט ער געוואָלט מאַכען אַ פֿולקומענעם קונסטווערק. דעריבער איז אָסקאַר וויילד'ס לעבען נאָך אינטערעסאַנטער ווי זיינע ווערק. דען אין זיינע ווערק האָט ער נאָר אַ טייל געגעבען פֿון זיין לעבען אַלס קונסטווערק. דעם גרעסטען טייל פֿון זיין קינסטלערישער פֿאַנטאַזיע האָט ער אויסגעדריקט נישט אין פֿראַזאַ, נישט אין פֿאַעזיע נאָר אין דער אַרט ווי ער האָט פֿערבראַכט און גענאָסען די טויזענדער מעג פֿון זיין לעבען.

II.

אָ. וויילד איז געבאָרען דעם 15טען אָקטאָבער 1856 אין דובלין. ער שטאַמט פֿון אַן אירישע משפּחה גוטסבעוויצערס. וויילד'ס מוטער, בעקאַנט אין דער ליטעראַטור אונטער'ן נאָמען ספּעראַנצאַ, איז געווען זעהר אַ בעגאַבטע פֿרוי. אין איהר לאַנדאַנער סאַלאַן פֿלעגען זיך צונויפֿקלייבען די דאַמאָלינע שפּיצען פֿון ליטעראַטור, קונסט און וויסענשאַפֿט. אָ. וויילד האָט זיינע

גרויסע קינסמלערישע מאלענטען צו פֿערדאנקען דער מוטער ווינער, פֿון וועלכער ער האָט אַסך זאַכען אָבגע'ירשה'ט. זיין פֿאָטער איז געווען אַ בעריהמטער אַרדעאָלאָג און אַ בעקאַנטער ליטעראַט. אַסקאַר וויילד האָט דערום אויך דעם פֿאָטער אַסך צו פֿערדאנקען. שוין פֿון קינדהייט אָן האָט איהם דער פֿאָטער בעקאַנט געמאַכט מיט די אוצרות פֿון אַלטע אויסגעשמאַרבענע קולטורען, מיט די אַנטיקע קונסטווערק פֿון דער אַלטער גריכישער קולטור און פֿון דער אימאַליענישער רענעסאַנס-צייט. פֿון איהם האָט ער גע'ירשה'ט אַ נוסח צו אַלערליי אַנטיקען און דעם פֿיינעם איידעלעם געשמאַק צו שענע היסטאָרישע גענענשמענדע. אַ וויילד האָט זיך ויין גאַנצען לעבען אויסגעצייכענט מיט אַ זעלטענער מבינות אויף אַלערליי אינטערעסאַנטע און שענע אַלטערטהימליכקייטען. צוויי-שען פֿאָטער און זוהן איז אָבער נישט געווען קיין גרויסע התקרבות. די מוטער דאַגענען האָט וויילד פֿערגעמערט. ער איז געווען פֿעסט איבערצייגט, אַז ויין מאלענט האָט ער נור איהר אַליין צו פֿער-דאַנקען. די ריין וויסענשאַפֿטליכע נייגונגען פֿון זיין פֿאָטער האָבען ווייניג צוגעצויגען דעם זוהן. אַסקאַר וויילד האָט זיך אינטערעסירט מיט דער וויסענשאַפֿט ביו צו אַ געוויסען מאָס. די וויסענשאַפֿט האָט איהם געדאַרפֿט דיענען נאָר אַלס אַ יסוד, אויף וועלכע ער זאָל קענען ענטוויקלען אַ לעבען פֿול פֿון שענקייט און קינסט-לערישע תענוגים. ער האָט געשעפֿט פֿון איהר קוואַל נאָר אַזוי פֿיעל, וויפֿיעל עס איז נויטהיג פֿאַר אַ מאָדערנעם מענשען, דאַמיט ווינע געדאַנקען און געפֿיהלען זאָלען גלאַנצען אין טויענד פֿאַרבען און, הויפטזעכליך, דאַמיט זיי זאָלען אַרויסקומען שען, פֿאַלקאָם שען. אויך אין דעם פרט איז ער געווען זעהר עהנליך צו דער מוטער, צו וועלכער ער איז געווען זעהר אַ טרייער זוהן. דאָס גאַנצע לעבען און אויך נאָך'ן פֿאָטערס מוּז האָט ער איהר אַרויסגעוויזען די גרעסטע צערמליכקייט. איבערהויפט איז וויילד געווען שמאַרק צוגעבונדען צו ויין פֿאַמיליע. ער האָט פֿערגעמערט זיין ברודער און האָט היים געליעבט זיין שוועסטער, וועלכע איז יונג אָבגעשמאַרבען.

שוין אין דער שולע אין דיבלין צייכענמ זיך וויילד אויס צווישען זיינע קאמעראַדען דורך זיין גאַרנישט קינדישען רייפֿען שכל און דורך זיינע איינפֿעלע, און פֿערנעהמט צווישען זיינע חברים דעם ערשמען פֿלאַץ. אין אָקספֿאָרדער אוניווערזיטעט צייכענמ ער זיך נישט ווייניגער אויס ווי אין דער שול. ער ווערט דער ערשמער צווישען זיינס גלייכען, און דער פֿלאַץ בלייבט איהם זיין לעבען לאַנג, ביי צו דעם אונגליק, וואָס האָט אין פֿינף יאָהר געמאַכט אַש פֿון זיין גלאַנציגען לעבען. אין אָקספֿאָרד האָט ער פֿלייסנדיג שטודירט פֿילאָזאָפֿיע און עסטהעטיק; דאָרטען האָט ער אויך אָנגעהויבען פֿרובען זיינע קרעפֿטען אין דער פּאָעזיע, און שוין די ערשטע פֿראַבע איז איהם שטאַרק געלונגען. און דאָס מרעפֿט ביי אָנפֿענגער זעהר זעלטען.

דער יונגער וויילד האָט אין אָקספֿאָרד פֿערבראַכט גליקליכע יאָהרען. מען האָט איהם ליעב געהאַט, ער איז געווען בעריהמט. זיינע ליעדער האָבען בעקומען דעם ערשמען אוניווערזיטעטס-פֿרייז, און דאַרום זיינען שוין אין די ערשטע וואָכען פֿערקויפֿט געוואָרען פֿון זיי זעקס אויפֿלאַגען. אין יאָהר 1878 ערשיינט זיין פּאָעטיש זוערק „ראַווענאַ“, און זיין נאָמען אַלס פּאָעט ווערט נאָך פֿער-פֿעסטיגמער. כאַלד ווי ער פֿערלאָזט די אוניווערזיטעט הויבען אָן צו ערשיינען זיינע נאָוועלען, פֿאַנטאַסטישע מעשה'לעך, קליינע קריטישע אַרטיקלען און זיין גרויסער ראַמאַן „דאָס פּאַרטרעט פֿון דאָריאַן גריי“, — אַ פֿייערדיגס לייב-ליעד אויף יוגענד און שענד-הייט, — אַ ליעד אויף די צוויי גרויסע מעלות, וועלכע וויילד האָט אייגענטליך בעועסען אין אַ גאַנץ קליינער מאָס. אַ וויילד איז אין געווענהליכען זינן קיינמאַל נישט געווען יונג, און שען אוראי נישט. ער האָט זיין גאַנצען לעבען פֿערנעמערט די שענהייט, און דאָס נישט בעזיצענדיג אַליין, האָט ער דאָס נאָך מעהר געשעצט ביי אַנדערע.

אַ לענגליכער קאַפּ מיט אַ קורצע דיקע האַלז איז געוועסען אויף ברייטע פֿלייצעס פֿון אַ גרויסען אונגעלומפערט שווערען קערפֿער. דאָס פֿליישיגע אויפֿגעלאָפֿענע געזיכט האָט זיך נישט

אויסגעצייכענט מיט אַ בעזונדער שענעם אויסדרוק, און עס האָט געמראָגען פֿון איהם מיט עפעס אַ זיסקייט און אַ ווייבערשער שוואַכקייט. איידעל איז נאָר געווען זיין שאַרפֿער פּראָפֿיל. אַ שטאַרקער אויסגעשמעלטער שמערן, אַ דינע נאָז און אַ מעמפער אונטערקינבאַק גיט צו דעם פּראָפֿיל אַן אויסדרוק פֿון העזה און פּראָטעסט. זיינע מימעל גרויסע אויגען, לעבעדיגע און דורכדרינג-גענדע, רעדען פֿון אַ פֿעסטיקייט און בעזעסענדיקייט ביי זיך, מיט וועלכע ער האָט זיך אויסגעצייכענט זיין גאַנצען לעבען סיי אין זיינע מהאַמען ווי אין זיינע ווערטער, אַלס מענש און קינסטלער. געדריכטע האָר, פֿראַנמיש געוואַשענע און פּאַרפֿימירטע, האָבען אָהן אַ בעשטימטע פֿריזור אַרומגערינגעלט דעם קאָפּ און נידעריג זיך אַראַבגעלאָזען איבערן שמערן. זעהר נישט קיינע שענע דיקע ליפען, האָבען געוווּען, אַז וויילד איז אַ פֿריינד פֿון אַלערליי תּענוגים און תּאוה'עס, זיין קערפּער איז געווען בייניג און מוסקע-לעז. זיינע הענד זיינען געווען גרויס און נישט שען און ער פֿלעגט זיך דעריבער אָפֿט מצער זיין.

בשעת אָבער אַ. וויילד פֿלעגט אָנהויבען אימפּראָווזירען זיינע מעשות, אָדער זיך אַריינלאָזען אין אַ עסטהעטישען שמועס, פֿלעגט ער ווערען גאָר אַן אנדערער. עס פֿלעגט עפעס אַרויסשיינען דורך די נישט האַרמאָנישע ליניען אַ בעזונדערע שענקייט.

לויט'ן כאַראַקטער נאָך איז אַ. וויילד געווען דאָס וואָס מען רופֿט אַן אַ גוטער מענש. זיינע געדאַנקען זיינען שמענדיג געווען איידעל און שען אָקוראַט ווי די הנהגות זיינע און זיין קאָסמיוס. זעלמען ווען איז געווען אַ מענש מיט אַזאַ ריינע צונג, ער האָט פֿיינד געהאַט די אַנעקדאָמען וואָס מענער דערצעהלען זיך, ווען זיי זיינען צווישען זיך. אום דאָס נישט צו דערלאָזען פֿלעגט ער אָנהויבען צו דערצעהלען אייגענע פֿאַנטאַסטישע מעשות, משלים. ער האָט פֿיינד געהאַט פֿון גאַנצען האַרצען אַלץ וואָס איז געווען גראַב, קלעפּעדיג — פֿאַמיליער און ד. גל. דערביי פֿלעגט ער זיין צערמליך גוט צו זיינע פֿריינד און אייגענע, און פֿלעגט זיך נישט אַבשמעלען פֿאַר קיינע אונקאַסמען, ווען עס האָט זיך נאָר

געהאנדעלט וועגען גליק פֿון איינעם פֿון זיינע מקורבים. אַלס פֿרייער
 מענש איז ער אָבער אין זיין גוטסקייט נישט גענאָנגען צו ווייט.
 ער האָט פֿערמאָגט אַ געזונדען ענאָאיום, און זאָרגענדיג פֿאַר יענעם
 פֿלעגט ער אָן זיך נישט פֿערגעסען. און שפעטער, דערנאָך ווי ער
 איז געוועסען אין פֿעסטונג, ווען אַלע זיינע געוועזענע פֿריינד האָבען
 זיך פֿון איהם אָבגעשאַקעלט, פֿערגעסענדיג די אמאָליגע טובות, —
 איז זיין צונג געבליבען ריין, ווי אין די גליקליכע צייטען, מיט קיין
 איין ביז וואָרט האָט ער נישט נעשמערט די רוהע פֿון זיינע
 פֿאַלשע פֿריינד און בעגלייטער. אַ הויך פֿון שענקייט און העכסטע
 איידעלקייט האָט איהם אַרומגערינגעלט זיין גאַנצען לעבען.
 אין יאָהר 1889 האָט אָ. וויילר אַלס לעקטאָר בערייזט
 מעהרערע גרעסערע שמערט אין אַמעריקאַ. דער ערפֿאָלג פֿון זיינע
 לעקציעס, וועלכע האָבען בעריהרט פֿערשיעדענע ליטעראַרישע,
 פֿילאָזאָפֿישע און עסטהעטישע פֿראַגען איז געווען געוואַלטיג גרויס.
 נישט נאָר די בעלזענענקייט זיינע און די ברייטע בילדונג זיינע
 האָט מען בעוואונדערט, נאָר אויך און הויפּטזעכליך די אַריגינעלע
 פֿאַרם זיינע, ווי ער פֿלעגט אויסדריקען און קלאַר מאַכען זיינע
 געדאַנקען. אָ. וויילר האָט געהאַט דאָס טאַלענט די טיעפֿסטע און
 שענסטע געדאַנקען אויסצודריקען אין אַ קורצען קונציג אָבגע-
 טאַקטען שפּרוך, אין אַ פֿונקעלדיגען אַפֿאָריום. די עקסצענטרישע
 אַרט פֿון זיין פֿיהרען זיך, זיינע קליידער און וואונדערליכע
 מאַניערען, די קונסט זיך צו וואַרפֿען אין די אויגען צוליעב זיין
 אַריגינעלער פּערזענליכקייט, האָט נאָך מעהר פֿערשטאַרקט דעם
 ערפֿאָלג פֿון זיין ריזע אין אַמעריקאַ.
 קיין סך געלד האָט איהם די ריזע נישט איינגעבראַכט.
 וויילר איז נישט געווען דער מענש, וואָס האָט ליעב זיך צו אָבצו-
 געבען מיט געלד חשבונות. אפילו אין די בעסטע צייטען זיינע,
 ווען זיינע טהעאַטער-שטיק זיינען געגאַנגען איבער עטליכע ביהנען
 מיט אמאָל און זיין יאָהריגער פֿערדיענסט פֿלעגט דערנרייכען
 מעהרערע צעהנדיגער טויזענד איז ער נישט געווען פֿריי פֿון
 מאַטעריעלע זאָרגען.

קומענדיג פֿון אמעריקא האָט זיך אָנגעהויבען, לויט זיינע אייגענע רעד, אַ צווייטע פעריאָדע אין זיין לעבען. ער האָט אָנגעהויבען נאָך מעהר צו פֿערוואַנדערען די אַרומיגע מיט דער פֿראַנטישער אַרט זיך צו קליידען מיט זיינע סאַלאַנע מאַניערען. אמת, ביי אַלעמדעם האָט מען איהם פֿאַרט נישט געקענט פֿער-גלייכען מיט די געוועהנליכע סאַלאַנע פֿראַנטען. אויף טריט און שריט פֿלעגט ער עפעס אָבטהאַן אַזוינס, וואָס פֿלעגט צושטערען די עטיקעטע; ער איז געווען צו אַ גרויסער אַריגינאַל, אַז ער זאָל זיך קענען אויסמישען צווישען די חברה געפּוצטע יונגע לויט. אַ וויילדען אָבער פֿלעגט מען אַלץ מוחל זיין. אַלע האָבען געמוזט מודה זיין, אַז ער איז עפעס אַ בעזונדערער אַרט מענש, און אין ניכען איז נישט פֿערבוי קיין גרעסערע פֿערוואַמלונג אין לאַנדאָן, אַזאָו מען זאָל זיך בעגעהען אָהן וויילדען.

שפעטער האָט ער געלעבט אין פֿאַריו, און אויף זעהר אַ ברייטען פֿוס, צום ערשטען מאַל אין זיין לעבען ווערט ער פֿלייסיג. עס הויבט זיך אָן די גלאַנציגע פעריאָדע פֿון זיין קינסטלערישען לעבען. ער שרייבט איינע פֿון זיינע בעסטע ווערק, די פֿאַעמאַ „ספּינקס“. אין קרייז פֿון זיינע בעקאַנטע ליטעראַטען און קינסט-לער הויבט ער אָן צו געבען פֿון זיך זיינע פֿאַנטאַסטישע מעשה'לעך, פֿאַראַבעלען און וואַנדערליכע אַנעקדאָטען. עס שימטען זיך פֿון זיין מויל ווי פֿערעל גלענצענדע אַפֿאַריזמען אָהן אַ צאָהל. ער איז אין אַלעמענס אויגען אַ מענש וואָס הערט נישט אויף צו לויבען און צו בעזינגען די יוגענד און די שענהייט.

אָסקאַר וויילד איז געווען איינער פֿון די זעלטענסטע רעדנער פֿון זיין צייט. אין פֿאַריו מעסט ער זיין גייסט מיט די גייסטער פֿון אַ פּאָל בורזשע, וויקטאָר הונאַ, עדמאָנד דע גאַנאָר, סאַראַ בערנאַר און אַנדערע. מיט פֿיעלע פֿון זיי ווערט ער נאָהענט בעפֿריינדעט און אין זייער געזעלשאַפֿט פֿערבריינגט ער זיין צייט. עס עפֿענען זיך פֿאַר איהם באַלד די טהירען פֿון די אַריסטאָקראַ-טישע סאַלאַנען, און אויך דאָרט ווערט ער באַלד אַנערקענט אַלס דער יוגער פֿרינץ פֿון ליטעראַטור און קונסט. צו דערזעלבער צייט

טרעפֿט ער זיך אַמאָל מיט פּאַל ווער לען, אין דער צייט, ווען ווערלען האָט זיך שוין אין גאַנצען אָבגעלאָזען. נישט קוקענדיג דערויף, וואָס וויילד האָט אזוי הויך געשעצט ווערלענס פּאָעזיע, האָט ער דאָך נישט געקענט מוהל זיין דעם שמוציגען אויסזעהען פֿון פּאָעמען. וויילד האָט געקענט אַסך אויפֿטהאָן פֿאַר אזוינע אונגליקליכע, אָבער פֿערבריינגען מיט זיי האָט ער נישט געקענט. זיין געפֿיהל פֿאַר שענקייט האָט עס נישט דערלאָזען.

באַלד דאַרויף האָט אָ. וויילד געהייראַטעט מיט אַ יונגער רייכער דאַמע. דער שדוך איז געווען אַ געראַטענער. וויילד איז געווען אַ העפֿליכער זעהר דעליקאַטער מאַן און אַ הייס-ליעבענדער פֿאַמער. זיינע צוויי קינדער האָט ער פּשוט פֿערגעמערט.

נאָר אזוי ווי דעם ווייב'ס פֿערמעגען איז נישט געווען אין זיינע הענד, איז ער געצוואונגען געווען ווייטער צו פֿאַהרען לייענען לעקציעס. שפעטער איז ער געווען אַ רעדאַקטאָר פֿון אַ פֿרויען-זשורנאַל. א. וויילד איז אָבער געווען אַ שלעכטער רעדאַקטאָר, איהם האָבען געפֿעהלט דערצו צוויי זאַכען: התמדה און פינקט-ליכקייט. ווען מען פֿלעגט מיט איהם רעדען אַמאָל וועגען די דאָזיגע חסרונות פֿלעגט ער אין זיין פּאַראַדאָקסאַלען אַרט ענטפֿערען: אַז ע- האָט נישט קיין צייט צו זיין פֿלויסיג און פינקטליך. פֿאַר א. וויילד איז וויכטיגער געווען אָבצוויצען שעה'ן אויף אויסצוקלייבען פֿוטער אויף אַ פעלץ, אָדער וואָלצייג אויף אַן אַנצוג, ווי צו געהען זיך עסק'ן מיט רעדאַקציאָנעלע מאַנוסקריפֿט-טען און קאַרעקטען. וויילד האָט מורא געהאַט צו בעקומען דעם נאָמען פֿון אַ פֿיעל-שרייבער, ער האָט נישט געוואָלט זיך וואַרפֿען צו אַפֿט אין די אויגען פֿון לעזער מיט זיינע אַרטיקלען. דעריבער פֿלעגט ער נאָר שרייבען זעלטען זעלטען ווען, און מייסטענס צופֿעליג. אָבער נישט קוקענדיג דערויף, וואָס זיינע אייניקלעכע זענען געווען קליינע, האָט ער דאָך נישט געקענט זיך אָבזאָגען פֿון צו לעבען רייך און שעהן, און דאָס פֿלעגט איהם בריינגען אין אַ צושטאַנד פֿון שטענדיגער געלד נויט.

פֿון 1893 הייבט זיך וויעדער אָן ביי איהם אַ צייט פֿון

קינסמלערישען שאַפֿען. ער פֿערענדיגט זיין בעריהמטעס אַריגינעלעס ווערק „סאלאַמע“*, גיעט אַרויס זיינע אַפֿאַרזומען אונטער'ן מיטעל „אָסקאַריאַנאַ“, הייבט אָן אויסצואַרבייטען זיינע קאַמעדיען, וועלכע האָבען איהם שפּעטער איינגעבראַכט גרויסע איינקינסאַמע. אין דער צייט דערגרייכט זיין בעריהמטהייט צו דער העכסטער שטופֿע. אפילו די, וואָס האַלטען נישט פֿון זיינע ווערק און זיין האַראַקטער מווען מודה זיין, אז ער בעצויבערט דורך זיין גאַנצען אויסערען מענשען, און דאָס זיין רעדענס-קראַפֿט און זיין קינסמלערישער געשמאַק ווירקט אויך אויף זיינע הייסעסטע געגנער.

אַבער אין דער אייגענער צייט הייבט מען אָן צו פֿערברייטען וועגען איהם פֿערשיעדענע רכילות'ען. וויילד וואָס האָט ליעב געהאַט אַלערליי תּענוגים, וואָס האָט זיך נישט אָבגעזאָגט פֿון קיין תּאווה, אויב נאָר די תּאווה האָט געטראָגען אויף זיך אויסערע סמנים פֿון שענקייט, פֿלעגט אַרויסווייזן אַ ליידענשאַפֿט צו שענע יונגע מענער. מען האָט אָנגעהייבען שושקענען זיך, אז וויילד פֿערפֿיהרט יונגע לייט און רייצט אויף ביי זיי די תּאווה צו דער גריכישער ליעבע. דאָס אין וויילד'ס קינסמלער נשמה האָט געדרעמעלט אַזאַ ליידענשאַפֿט בעווייזן זיינע ביכער „דאָס פֿאַר-טרעט פֿון דאָריאַן גריי“, (בעזונדערס די סצענעס, וואוּ עס דריקען זיך אויס די געפֿיהלען פֿון קינסמלער באַזיל צו „דאָריאַן גריי“) און „דער פּריסטער און זיין ליכט טראַגער“; דאָס איז אַבער נאָך נישט קיין בעווייז, אז ער האָט ווירקליך פּראַקטיקירט די פֿער-וועהרטע און נישט נאַטירליכע תּאווה. זיין פֿריינדשאַפֿט מיט דעם יונגען מאַרקזי קווינסבערי האָט מען אַבער אויסגעטייטשט אין אַ מיאוס'ן אופן. און דער אַלטער מאַרקזי קווינסבערי האָט נאָך אַ געוויסען סקאַנדאַל וויילד'ן עפֿענטליך בעשולדיגט, אז ער האָט פֿערפֿיהרט זיין יונגען זון. וויילד איז געצוואונגען געווען אָנצוגעבען אויף'ן מאַרקזי אין געריכט. פֿון דעם ערשטען פּראָצעס אָן הייבען זיך אָן וויילד'ס צרות. האַמש דער ערשטער פּראָצעס האָט זיך

(* ערשיענען אין יודישער איבערזעצונג אין דעמועלכען פֿערלאַג.)

געענדיגט אין גומען אופן, אָבער אַ פֿלעק איז געבליעבען. פּאָליציי האָט אָנגעהייבן נאָכזוכען וויילד'ן, און ענדליך האָט זי אַרויס-געגעבען אַנ'אַרעסט בעפֿעהל. דאָס געריכט האָט שטאַרק נישט געוואָלט דעם סקאַנדאַל, און האָט געגעבען וויילד'ן אינדירעקט די מעגליכקייט אוועקצופֿאַהרען נאָך פֿאַר'ן אַרעסט בעפֿעהל. וויילד האָט אָבער נישט געוואָלט אויסנוצען די געלעגענהייט. זיין אינע-וועניגסטענס קינסטלערישעס געפֿיהל האָט איהם נישט דערלאָזען צו ענטלויפֿען פֿון געריכט. דעם 30טען אַפּריל 1895 האָט דאָס געריכט אפילו נישט מיט קלאָרע ראיות איהם אָנערקענט אַלס אַ מענשען וואָס בעשעפֿטיגט זיך מיט אַנ'אונאַטירליכער ליעבע, פֿערפֿיהרט צו דעם צוועק יונגע מענשען, איהם פֿער'משפט אויף צוויי יאָהר קאַטאַרגע (צויכטהויז) און אָבגענומען פֿון איהם אַלע בירגערליכע רעכטע.

אין דעם אייגענעם מאָג איז א. וויילד אויסגעמעקט געוואָרען פֿון דעם ענגלישען לעבען. די טהעאטערס האָבען אויפֿגעהערט צו שפּילען זיינע דראַמען, קיין זשורנאַל האָט נישט געדרוקט קיין איין צייל פֿון זיין פֿעדער. פֿריינד און גומע ברידער מיט וועניגע אויסנאַהמען האָבען גענומען אָבלייקענען זייערע פֿריהערע בעקאַנטשאַפֿט מיט וויילדען. צוערשט איז וויילד געזעסען אין וואַנדסוואַרטטהער תּפּיסה, שפּעטער האָט מען איהם אַריבערגע-פֿיהרט אין „רעדינג דזשייל“, וועלכע ער האָט פֿעראייביגט מיט זיין ווערק „די באַלאַדע פֿון רעדינג דזשייל“. בעת מען האָט איהם געפֿיהרט פֿון איין תּפּיסה אין די אַנדערע האָט אַ כּשרה בעל-הבית'ישע נשמה איהם אָנגעשפּיגען אין פנים אַרײַן. דער בעל הבית האָט דערקענט צווישען די אַרעסטאַנטען דעם בלייבען אויסגעדראַמען בעריהממען שריפֿטשמעלער, און זיין כּשר'ע האַרץ האָט זיך נישט געקענט איינהאַלטען נישט אַ שפּיי צו טהאַן וויילדען אין פנים אַרײַן. עס וואָלט גאַרנישט שאַדען ווען מען וואָלט דערנעהן דעם נאָמען פֿון דעם פֿיינעם ענגלישען בעל-הבית און פֿעראייביגען איהם אויף קינפֿטיגע דורות.

אין תּפּיסה איז וויילדען אויסגעקומען צו פֿליקען שטריק אויף

פלאקס, און די הענד פֿון קינסטלער זענען שטענדיג געווען פֿער-בלומיגט און צוואואנדעוועט. א צייט לאנג האָט מען איהם נישט געגעבען קיין ביכער, נישט קיין פאפיער און פֿעדער. שפעטער האָט מען איהם ערלייכטעט זיין לאַגע. צוערשט פֿלעגט נאָך קומען צו איהם זיין פֿרוי, דערנאָך האָט דאָס אויך אויפֿגעהערט. צולעצט האָט ער נאָך געמוזט געבען זיין פֿרוי אַ גט, און די קינדער האָט מען אוועקגעגעבען דער מוטער.

וויילד איז ארויס פֿון תפיסה אָרעם, אויף אייביג פֿערפֿלעקט אָהן פֿריינד און אייגענע. די ערשטע צייט האָט ער נאָך בעקומען שמיצע. ער איז אוועק קיין פאָריו, וואו ער האָט געלעבט איינזאָם און עלענד, נישט פֿעהיג מעהר קינסטלעריש צו שאַפֿען, פֿערלאָ-זען פֿון אלעמען. אין נאָוועמבער 1900 איז א. וויילד געשטארבען אין אַ קליין צימערעל פֿון אַ פאָרווער האַטעל. א 7—8 פאָרשוין זענען נאָכגעאַנגען נאָך זיין לוייה. קיינער ווייס נישט דעם אָרט, וואו מען האָט איהם סקבר געווען.

III

אָסקאר וויילד אַלס מענש, לימעראַט און פּאָעט איז געווען אַ גענער פֿון רעאַליזמוס. ער איז געווען אַן אָנהענגער פֿון אלערליי ראַמאַנטישע אידעען. די קונסט איז גיי איהם קיינמאָל נישט דער שפיגעל פֿון לעבען. דער קינסטלער בעשאַפֿט שענהייט. די קונסט שמרעכט נאָר דערצו צו פּראָדוצירען שענקייט. דאָס קינסטלע-רישע ווערק פֿערפֿאַלגט נישט קיין מאַראַלישע צוועקען. יעדע קונסט איז לגמרי אונגיליך. דער קינסטלער דאַרף נישט האָבען קיין מאַראַלישע סימפּאַטיען, אַווינע סימפּאַטיען זענען פֿאַר איהם אַ גרויסער חסרון. דער קינסטלער קען בכלל נישט שאַדען מיט זיין ווערק. ער מעג און קען אַלצדינג בעשרייבען און אויסדריקען דורך די קונסט. די קונסט שפּיעגעלט נישט אָב דאָס לעבען נאָר דעם בעאַכטער. דאָס לעבען אַרום איז נישט פֿולקום, נישט

דערענדיגט, אין האַנד פֿון קינסטלער איז דאָס אַ רויהעס מאַטע-
ריאַל פֿון וואָס ער קען מאַכען וואָס זיין האַרץ געלויבט, די
געוועהנליכע בעגענבענהיימען, דער געוועהנליכער לעבענסגאַנג
זענען נישט שעהן און נישט וויכטיג, און דער קינסטלער שאַפֿט
זיך דעריבער אָן אייגען לעבען, אַ געקינצעלטען, דאָס
געקינצעלטע איז פֿאַר וויילדען אינטערעסאַנטער און וויכטיגער ווי
דאָס נאַטירליכע, דער ראַמאַנטיומוס געפֿעלט נישט דעם געוועהנ-
ליכען מענשען דעריבער, ווייל ער געפֿינט נישט אין איהר זיין
אייגענעם פֿנים, צו האָט דער קינסטלער מאַראַל, צו נישט—איז
אַ נעבענזאַך, די קונסט אָבער האָט נאָר איין מאַראַל: צו מאַכען
פֿון אונטֿוּל קומענעם אַ פֿולקום קונסטווערק.

האַט וויילד געוואָלט עפעס שאַפֿען, — מיהם ער זיך צו
פֿערגעסען דאָס וואַכענדיגע, געוועהנליכע און ער רופֿט אַרויס אין
זיין מוח חלומות, זעהונגען, אַלערליי פֿאַנטאַזיעס, דאָס געוועהנ-
ליכע, דאָס וואַכענדיגע איז נאָר אַ גראַבער פֿאַדעס אויף וועלכע
ער ציעהט אויף די קאַרעלען און פֿערלען פֿון דער פֿאַנטאַזיע, אַם
אַזוי שאַפֿט ער זיינע פֿאַנטאַסטישע מעשה'לעך: „דער גליקליכער
פֿרינץ“, „דער יונגער קעניג“, „דער געבורטסמאָג פֿון דער אינ-
פֿאַנטאַזיע“, „דער פֿישער און זיין נשמה“ א.ז.וו. א.ז.וו. אין וועלכע
עס מישען זיך אויס רעאַליסטישע שמריכען אינאיינעם מיט פֿאַנט-
טאַסטישע, דאָס פֿאַנטאַסטישע פֿערנעהמט אָבער דעם אויבערשטען
אַרם אין דעם געמעל.

הערט ער אויף צו זיין ראַמאַנטיש, פֿערלירט וויילד זיין אַריגי-
נאַליטעט, זיינע קאָמעדיען שמעהען ניט העכער פֿון די פֿון זיינע
פֿראַנצויזישע רביים: אָזשיע, דיומאַ פֿיס און אַנדערע, אויב זיי
בעקומען יאָ אַ שטיקעל ווערט, איז נאָר צוליב דעם ערמערווייז
וויציגען דיאַלאָג פֿול פֿון פֿאַראַדאָקסען, וועלכער איז אויך מעהר
פֿאַנטאַזי ווי רעאַליסטישע ווירקליכקייט, אַלס תּלמיד פֿון דיומאַ
האַט ער אַ גלענצענדען ערפֿאַלג אין די לאַנדאָנער טעהאַטערס,
אַלס אמת'ר וויילד וואָס שאַפֿט זיין וואונדערליך פֿאַנטאַסטישעם

שטיק „סאלאָמע“, בלייבען די טהעאטערס אַ צייט לאַנג פֿאַר איהם פֿערשלאָסען.

זיין ווערק „סאלאָמע“ איז דאָס פֿולקומענסטע וואָס איז אַרויס פֿון זיין דראַמאַטישער פֿעדער. אימליכע פֿיגור אין איהר איז שטאַרק ראַמאַנטיש. דער יונגער סיריער, יוחנן, הירדוס, זיין ווייב הורודיה און צילעצט די הויפט-פֿיגור סאלאָמע — זענען געשטאַלמען פֿון אַ ראַמאַנטישען מח. אימליכער פֿון זיי איז אַ געפֿעס פֿון אַ בעשטימטער ליידענשאַפֿט, אַ פֿערקערפערטער דבוק פֿון איין איינציגער תּאוה וואָס פֿילט אויס דעם קערפער פֿון קאָפּ ביז די פֿיס און צורייסט איהם צום סוף אין שטיקער. חוץ מעטער-לינק מיט וועלכע „סאלאָמע“ האָט געוויסע עהנליכקייטען איז „סאלאָמע“ אַ וואונדערליך אַריגינעל ווערק, וואָס שמעהט איינציג אין דער ליטעראַטור.

וויילד'ס פראָזאָאישע ווערק צייכענען זיך אויס מיט מעהר מעלות ווי זיינע קאָמעדיען. אָבער אויך זיי זיינען ערמטרוויין באַנאַל און לויט דעם געבוי זייערען נישט פֿולקומען. דער אָבער וואָס וויל זיך קלאָר מאַכען דעם מענשען אין א. וויילד געפֿינט אין זיי אַ אויסגעצייכענטען ווענוויזער. דייטליכער ווי אומעטום טרעט דאָס אַרויס אין זיין ווערק „דאָס פֿאַרטערט פֿון דאָריאַן גריי“. אין יעדע פֿון די דריי צענטראַלע פֿיגורען געפֿינט מען אַ שטיק פֿון א. וויילדען אַליין. לאָרד הענרי איז דער פֿילאָזאָף און אָבלאַ-כער פֿון לעבען מיט אַ מייסטערהאַפֿטע רעדענסקראַפֿט, דאָריאַן גריי איז פֿאַנאַטיש פֿערליעבט אין די רויז-רויטע פֿאַרבען פֿון דער מענשליכער יוגענד און אין אַלץ וואָס טראַגט אויף זיך סימנים פֿון שענהייט. דער קינסטלער באַזיל איז אַ פֿיינער מבין אויף אַלץ וואָס האָט נאָר אַ שייכות צו קונסט. זיין ליעבע צום יונגען גריי איז די שפּעטערע ליעבע פֿון א. וויילד צום יונגען מאַרקזי קווינסבערי.

זיינע קינסטלערישע אידעען און זיין אמונה אין די איינציגקייט פֿון דער קונסט האָט ער אויסגעדריקט אין זיינע בעריהמטע דיאַלאָגען אונטער'ן טיטעל „אינטענשאַנס“. בעריהמט איז זיין

שפרוך „דער אמת'ר רבי פֿון דער קונסט איז נישט דאָס לעבען, נאָר די קונסט אַליין“. דאָרטען געפֿינט מען די זעצע: „די עהנ־ליכקייט מיט דער ווירקליכקייט איז אין דער קונסט אַ נעבענוואָך. די קונסט איז גיכער אַ מאַנטעל וואָס דעקט צו דאָס לעבען, איידער אַ שפּיגעל פֿון לעבען. זי האָט בלומען וואָס האָבען קיינ-מאָל קיין וואַלד נישט געזעהן, פּויגעל וואָס האָבען קיינמאָל נישט געוואוינט אין צווייגען פֿון בוימער. זי בעשאַפֿט וועלטען און צו-שמערט זיי. זי בעזיצט פֿאַרמען, וואָס דאָס לעבען איז נישט מסוגל צו בעשאַפֿען. דער קונסטלער בעשאַפֿט אַ נאַטור וואָס איז העכער און שענער פֿון דער נאַטירליכער, און רופֿט ער אַרויס פֿון אַ תּהום ווילדע בעשעפֿענישען—קומען זיי אין דער מינוט. ער קען מאַכען, אַז ווינטער זאלען בליהען מאַנדעל-בוימער און, אַז זומער זאָל בעדעקען אַ שנעע בליהענדע פֿעלדער מיט זאַנגען“. און לסוף זאָגט ער אַרויס דעם גייסטרייכען פֿאַראַדאָקס: „גיכער מאַכט דאָס לעבען נאָך דער קונסט, איידער די קונסט דעם לעבען“.

אין זיין אַרטיקעל „צייכען-קונסט, גיפֿט און ליטעראַטור“, וואו ער בעשרייבט איינעם אַ גרויסען קינסטלער און ליטעראַט, וואָס האָט געהאַט אויף זיין געוויסען דעם טויט פֿון עטליכע פֿרויען, וועלכע ער האָט פֿערניפֿטעט, — דריקט זיך אויס קלאָרער ווי אומעטום ווילד'ס פֿעהרעלטנים צום אויסערען „איך“ פֿון אַ קינסטלערס לעבען. די מאַראַל שפּיעלט דאָ די קלענסטע ראַלע. הויפטוועכליך דאַרף מען ווירקען אויף די זייטיגע ווי אַנאָבגעמאַק-מעס קונסטווערק. ער דערזעהלט פֿון יענעם קינסטלער-פֿערברע-כער „אַז ער האָט אין גאַנצען אויסערען זיינעם בעזעסען די געפֿעהרליכע שענהייט פֿון אַ מענשען, וואָס איז נישט עהנליך צו אַנדערע מענשען“.

IV

מען דאַרף אָבער נישט מיינען, אַז א. ווילד האָט נישט פֿערשמאַנען די שענהייט וואָס ליעגט אין די ליידען פֿון אַ

העכערע נשמה. אלץ וואָס איז פֿולקום איז פֿאַר איהם געווען אַ קוואַל פֿון שענהייט, אין זיינע פראַכטיגע מעשה'לעך זינגט ער די העכסטע לויב-ליעדער צו דער נשמה, וואָס איז געלייטערט דורך ליידען. געהמט למשל זיין „יונגען קעניג“, זיין „פֿישער און זיין נשמה“ זיינע משלים (פֿאַראַבעלען) א.ז.וו. א.ז.וו. ער האָט אויך געהאַט אַ טיעפֿען סאַציאַלען מיטגעפֿיהל מיט די ליידען פֿון די אָרעמע קלאַסען. דאָס אַלץ איז אָבער געווען אַ זעלטענער מאַסיוו אין זיינע ווערק און פֿאַנטאַזיען. כל זמן די וון פֿון יוגענד, רייכ-קייט און קונסט האָט בעשיינט זיין לעבען האָט ער נאָר געוונגען איין ליעד, דאָס ליעד פֿון דעם יוגענד און שענקייט. ער האָט אויסגעטייערען די הויקערס פֿון גאַסענ-לעבען, ער האָט זיך אַרומ-גערינגעלט מיט די זשענסמע קונסטווערק, די שענסמע מעפיכען האָבען בעדעקט זיינע צימערן און די רייכסטע און זעלטענסטע קונסט-געגענשטענדע האָבען מהנה געווען זיין קינסטלעראַויו.

ערשט דערנאָך, ווי דער מול האָט זיך אָנגעקעהרט פֿון איהם, און אָסקאַר ווילד „דער קעניג פֿון לאַנדאַנער געשמאַק אין דער מאַרע“ האָט געמוזט פֿערבייטען זיינע פראַכטיגע קליידער מיט דעם גרויען אַרעסטאַנטען-האַלאַם, — קריענט ער אַנ'אויג פֿאַר דאָס מענשליכע ליידען אין טיעפֿסטען זין פֿון דעם וואָרט. דאָס בוך „דע פראַפֿונדיס“, וואָס ליענט דאָ איצט פֿאַר'ן לעזער איז שוין דורכדרונגען פֿון אַ נייער מעלאָדיע. די טיעפֿסטע ליידען פֿון אַ מענשען וואָס האָט איבערגעלעבט דאָס העכסטע און שענסמע, דאָס נייערע יוגסטע און מיאוס'טע זינגט דאָ איהר ביטערעם ליעד. אָבער אויך אין דעם בוך וועט איהר נישט הערען דעם מאָן פֿון „ממעקים קראַטיך יה“, א. ווילד האָט נישט דעם גאַט פֿון תהילים. זיין נאָט איז ער אַליין, זיין אייגענע פערזענליכקייט.

פֿון זיין נייעם שרעקליכען צושטאַנד וויל ער אויסקעמען אַ נייעם מענשען, אַ פֿולקומענעם מענשען. דאָס ליידען, ווי אַמאַל די שווענדער שענהייטס איינדריקע איז דער לעהם פֿון וועלכען ער וויל אויסקעמען אַ נייען קונסטווערק. נאָך מעהר ער איז איבערצייגט, אַז אַלץ וואָס ער איז געווען פֿריהער איז נאָר געווען

אן עמאפ צום איצמיגען וויילד. „איצט פֿיהל איך“, שרױבט ער, „אין מיין וועזען עפעס אזוינס וואָס זאָגט מיר, אז קיין זאָך אויף דער וועלט איז נישט אָהן אַ מיעפֿערען זין, אין וועניגער פֿאַר אַלץ — דאָס ליידען... אַ מיעפֿע עניוּות שווימט אַרויף אין מיין געמיט... דאָס איז דאָס לעצטע ביי מיר, דאָס איז דאָס ציעל צו וועלכען איך בין ענדליך אָנגעלאַנגט, אין מיר אַליין איז דאָס בעשאַפֿען געוואָרען, דאָס האָט נישט געקענט קומען נישט פֿריהער נישט שפעטער.“ ער ווערט נישט קיין מאָראַליסט. „איך געהער צו די וואָס זיינען בעשאַפֿען געוואָרען נישט צו בעשמע-טיגען די רעגעל נאָר צו זיין אן אויסנאַהמע פֿון דער רעגעל. די רעליגיאָן קען מיר ווייניג וואָס העלפֿען. מיין אמונה איז נישט געבונדען צו אן אונזיכטבארען גאָט. איך גלויב נאָר דערין, וואָס מען קען זעהען און אָנמאַפען מיט די הענד.“ ער הערט נישט אויף צו זיין דער העכטער קינסטלער וואָס זייגט איין דאָס לעבען מיט'ן אויג און אויער. די נייע לאַגע זיינע איז פֿאַר וויילדען אַ נייע פֿראַבע, ווי צו מאַכען פֿון זיך, פֿון זיין פֿער'מיאוס'מען פֿערפֿלעקמען לעבען עפעס אזוינס, וואָס זאָל ווערט זיין דעם נאָמען מענש אין זיין קינסטלערישען זין. דאָס גרויסע אונגליק וועט איהם נישט צו-ברעכען ווי אַנדערע פשוט'ע בשר ודם'ס, ער אַלס אַ שטאַרקער, אן איין איינציגער וועט מאַכען פֿון זיינע ליידען אַ נייעם אינסטרוד-מענט צו געניעסען דאָס מיעפֿסטע פֿון לעבען.

דאָס ווערק „דע פֿראַפֿונדריס“ ווייזט אונז וויילדען נישט פֿון אַ נייער זייט, נאָר ביין קנעמען פֿון אַ נייעם מאַטעריאַל. דאָס וואָס איז געווען ביי איהם פֿריהער די פֿריהלינגס פֿאַרבען פֿון יונגענד, — איז היינט דאָס גראַהע ליידען, און דער קינסטלער וויילד וויל אויך דערפֿון מאַכען אַ גרויסען סימבאָל פֿון מענשליכער שענהייט. א. וויילדען אָבער האָט זיך דאָס נישט איינגעגעבען. אין זיין „דע פֿראַפֿונדריס“ רעדט אַ שטאַרקער מענש וואָס קעמפֿט מיט'ן טויט. ער וויל מיט זיין קול פֿערטויבען זיין אייזערנע פֿערצווייפֿלונג, ער וויל פֿון זיין קאַמפֿ מיט'ן טויט מאַכען אַ

נייעם אינסטרומענט, וואָס זאָל איהם פֿון דער פֿינסטערניש אַרויס-
ציהען אויף די ליכטיגקייט. דאָס ליידען איז אָבער געווען שמאַרקער
פֿאַר זיין קינסטלערישען רצון. עס איז נישט געוואָרען קיין לעהם
אין קינסטלער'ס הענד. דאָס לעבען האָט וויילדען גיך צו-
בראָכען.

רעדענדיג מיט זיינע אייגענע ווערמער קען מען זאָגען: „אין
זיין האַרצען האָט שמענדיג געבליהט דער פֿריהלינג, זיין טעמ-
פּעראַמנט איז געווען מיט דער פֿרעהליכקייט אַ ברודער פֿון איין
מאַטע-מאַמען. ער האָט געפֿיהלט, דאָס זיין לעבען איז געווען
אָנגעפֿילט ביו צום ראַנד מיט פֿרעהליכקייט, ווי אַ בעכער איז
פֿול מיט וויין.“ און ווען די פֿרעהליכקייט איז אַוועק פֿון איהם,
און דער בעכער איז געוואָרען לעדיג איז וויילד געוואָרען מיד און
מאַט. אַ וויילע לאַנג האָט ער נאָך מלחמה געהאַלטען מיט דעם
ווירקליכען לעבען, צום סוף אָבער האָט דאָס ווירקליכע לעבען
ציגעמאַכט די אויגען פֿון דעם, „וואָס איז געבאָרען געוואָרען נישט
צו בעשטעטיגען די רעגעל, נאָר צו זיין אייביג אַן אויסנאָהמע
פֿון דער רעגעל“.

אסקאר וויילד – פאררעדע.

פאררעדע.

קעניגליכע תפיסה, רעדינג
1 אפריל, 1897.

מיין ליבער ראָבבי!

איך שיק דיר אָבגעטיילט פֿון דעם דאָזיגען בריף אַ מאָנו-
סקריפט, וואָס וועט האָפֿענטליך זיכער אָנקומען. אַזוי גיך ווי דו
האַסט דאָס געלייענט און זעלבסט פֿערשמענדליך אויך מאָר...
זועלכען איך נעהם תמיד אַרײַן אין כלל, ביטע לאָז פֿאַר מיר
מאַכען אַ קאַפּיע.

צוליעב פֿערשיעדענע מעמים ווינש איך אַז דאָס זאָל געשעהען.
איינער געניגט דאָ. איך וואָלט וועלען פֿאַר דעם פֿאַל פֿון מיין
טוירט דײַך בעשטימען צו מיין ליטעראַרישען צואה-ערפֿילער. דו
זאָלסט זיין דער גאַנצער בעל דעה איבער מיינע דראַמען, ביכער
און אַרטיקלען. אַזוי גיך ווי דאָס געזעטץ וועט מיר ערלויבען צו
מאַכען אַ צואה וועל איך דאָס טהאָן. מיין פֿרוי פֿערשמעהט גאָר
נישט פֿון מיין קונסט און מען קאָן אויך פֿון איהר נישט ערוואַר-
טען אַז זי זאָל זיך אויף וועלכען אופן עס איז אינטערעסירען
דערפֿאַר. און סיריל* איז נאָך אַ קינד. איך ווענד מיך דעריבער
גאַנץ נאַטירליך צו דיר, אַט אַזוי ווי איך טהו דאָס פֿאַקטיש אין
אַלצדינג, און איך וויל דיר גרייליך איבערגעבען אַלע מיינע ווערק.

* אַסקאַר ווילד'ס זוהן.

דאָס דעפֿיצירט פֿון דער הכנסה מעג צוגעשריעבען ווערען מיינע קינדער.

ביום דו אַלואָ מיין ליטעראַרישער צואה-ערפֿילער, דאָן מוזט דו בעזיצען דעם איינציגען דאָקומענט וואָס גיט ווירקליך בעשייד איבער מיין אויסערנעוועהנליכער הנהגה. ווען דו האָסט געלייענט דעם בריף וועסט דו געפֿינען די פּסיחאָלאָגישע ערקלעהרונג פֿאַר מיין בענעהמען, וועלכער זעהט אויס ריין אויסערליך ווי אַ ביישמייערונג צו פֿולשטענדיגער אידואַמישקייט, איינגעוויקעלט אין גאַנץ געוועהנליכער בעריהמעריי.

איין טאָג וועט און מוז אַרויסקומען דער אמת — דאָס דאַרף דאָך נישט דוקא זיין ביי מיין לעבענס-צייט. אָבער איך האָב נישט קיין חשק צו שמעהן דאָס גאַנצע לעבען אין דער לעכערליכער קונע אין וועלכער מען האָט מיר אַריין געשטעלט; מחמת אַ פּשוטען טעם: איך האָב פֿון מיין פֿאַטער און מוטער גע'ירש'ענט אַ גאַמען מיט אַן אויסגעצייכענמען קלאַנג און קאָן נישט דולדען, אַז דייעזער נאָמען זאָל זיין געשענדעט פֿאַר דור דורות.

איך פֿערטיידיג נישט מיינע מעשים, איך ערקלער זיי. אין מיין בריף געפֿינען זיך עטליכע שמעלען, וועלכע ריידען פֿון מיין גייסטיגער ענטוויקלונג אין דער תּפיסה און פֿון דער נישט פֿערמיידליכער ענדערונג וואָס איז פֿאַרגעקומען אין מיין האַראַקטער און וויל אַז דו און די אַנדערע וועלכע זיינען מיר נאָך טריי און סימפּאַטיוזירען מיט מיר, זאָלען וויסען גענוי אין וועלכע שטימונג און האַלטונג איך האָף אַרויסצומרעמען אין דער וועלט. געוויס, פֿון איין שטאַנד-פּונקט ווייס איך אַז אין דעם טאָג פֿון מיין בעפֿרייאונג געה איך גור בלויז פֿון איין תּפיסה אין דער אַנדערער, און עס זיינען פֿאַרהאַן צייטען ווען די גאַנצע וועלט זעהט מיר אויס נישט צו זיין גרעסער פֿון מיין צעל און אויך אַזוי פֿול מיט גרויל, דאָך גלויב איך אַז פֿון אַנפֿאַנג האָט גאָט בעשאַפֿען אַ וועלט פֿיר יעטוועדען מענשען בעזונדער, און

אין דיעזער וועלט, וועלכע ליגט אין אונז, האָט מען געזאָלט זוכען צו לעבען. אויף יעדען אופן וועסט דו דיעזען טהייל פֿון מיין בריף ליינען מיט וועניגער פֿערדרום ווי די אַנדערע. איך דאַרף דיך זיכער נישט דערמאָנען, וואָס פֿאַר אַ פֿליסיגע זאָך דאָס דיינקען איז ביי מיר — ביי אונז אַלעמען — און פֿון וואָס פֿאַר אַ רוחניות'דיגען שטאַף עס בעשטעהען אונזערע עמפֿינדונגען. אגב אורחה זעה איך אַ סאָרט מעגליכען ציעל צו וועלכען איך קאָן מיר דערנעהנטערן מיט דער הילף פֿון דער קונסט.

עס איז נישט אונזאָהרשיינליך אַז דו וועסט מיר דערביי אונטערשיצען.

וואָס עס איז שייך צו דער קאָפּיע, מכת די אַרט ווי אַזוי צו איבערשרייבען, דיינק איך אַז דאָס מאָנסקריפט איז צו לאַנג, בכרי אַז אַ סעקרעטער זאָל דאָס קאָנען אונטערנעהמען, און דו אייגענער כתב, ליעבער ראָבבי, אין דו זעצטען בריף זאָל פֿאַר מיר זיין אַן התראה אַז איך דאַרף דיר נישט פֿערטרויען מיט דער דאָזיגער אויפֿגאַבע.

לויט מיין מיינונג קאָנען מיר נישט זיין אַנדערש ווי גאַנץ מאַדערנע און געהמען צו הילף די שרייב מאַשין. עס פֿערשמעהט זיך פֿון זעלבסט אַז דו דאַרפֿסט נישט אַרויסגעבען פֿון האַנד דעם כתב יד. אפשר קאָנסט דו פּועל'ן ביי מרס. מאַרשאַל אַז זי זאָל לאָזען קומען נאָך האָרנטאָן סטריט אָדער פֿעלימאָר גאַרדענס איינע פֿון איהרע יונגע דאָמען — אויף פֿרויען קאָן מען זיך מעהר פֿערלאָזען ווייל זיי האָבען נישט קיין זכרון פֿיר דאָס וויכטיגע — כדי די קאָפּיע זאָל געמאַכט ווערען אונטער דוין השגחה?

די שרייב מאַשין ווען זי ווערט געשפּיעלט מיט געפֿיהל, איז כּלעבען נישט אונאַנגענעהמער, ווי ווען אַ שוועסטער אָדער אַ נאָהענטע קרובה שפּיעלט קלאַוויר. יאָ, פֿיעלע וואָס חלומ'ען פֿון אַ גליקליכען פֿאַמיליען לעבען שמעלען זי זאָגאר העכער. די קאָפּיע זאָל נישט געמאַכט ווערען אויף זיידען-פּאַפּיר,

נאָר אויף גומען פּאַפּיר, וועלכען מען בענוצט פֿאַר טהעאָמער שטיק, מיט אַ ברייטען, רויט אָבגעטיילטען ראַנד פֿאַר הוספות. ווען די קאָפּיע ווערט פֿאַרטיג און איז קאָריגירט נאָך דעם מאַנז-סקריפט, זאָל דאָס אָריגינאַל ווערען אָבגעשיקט צו — — — און דאָן זאָל פֿון די מאַשינסטין פֿערפֿאַרטיגט ווערען נאָך אַ קאָפּיע, כדי דו זאָלסט האָבען אַן עקועמפּלאַר, אָט אזוי ווי איך.

ווייטערע צוויי קאָפּיעס זאָלען געמאַכט ווערען פֿון זייטע 4 אין נייטען בויגען ביז צו די „לעצטע זייט פֿון פֿיערצעהנטען בויגען“: פֿון „און דער סוף פֿון דאָס אַליץ“ ביז „אַבער נישט צווישען דער קונסט און מיר“ (איך ציטיר פֿון דעם זכרון); דאָס גלייכען פֿון זייטע 3 אין אַכצעהנטען בויגען, פֿון „ווען אַלץ געהט גוט, וועל איך ווערען פֿריי“ ביז צו „בימערע קרייטעכער...“ אויף זייטע 4. לויט דאָס צוזאַמען מיט אַנדערע שטעלען, וועלכע דו קאָנסט אויסקלייבען ווי דיר געפֿעלט, כל זמן זיי זיינען גוט און די כונה איז איידעל, ווי למשל די ערשטע זייט פֿון פֿינפֿצעהנטען בויגען, און שיק איין עקועמפּלאַר צו לידי — — — פֿון וועלכע איך האָב גערעדט נישט דערמאָנענדיג איהר נאָמען, דעם צווייטען צו — — —.

איך ווייס אז ביידע ליעבהאַרציגע דאַמען וועלען הערען מיט אינטערעסע, ווי עס געהט מיין נשמה — נישט אים טהעאָלאָגישען זין, נאָר איינציג און אַליין אים זין פֿון יענעם גייסטיגען בעוואוסט-זיין, וועלכער איז אָבגעטיילט פֿון דעם גוף'ס ווירקליכע עסקים. דאָס איז אַ סאָרט שלחות אָדער בריף, וואָס זיי ערהאַלטען פֿון מיר — דאָס איינציגע וואָס איך וואָג זיי צו שיקען. ווען — — — וויל דאָס ווייזען איהר ברודער, וועמען איך האָב תמיד גערן געהאַט, דאָן מעג זי דאָס טהאָן; אָבער פֿאַר דער וועלט זאָל דאָס זעלבסט פֿערשטענדליך בלייבען אַ שטריינגער סוד. דאָס דאַרף מען אויך געבען צו פֿערשטעהן לידי — — —.

ווערט דער כתב יד איבערגעשריעבען אין האַרנמאַן סמריט, דאָן זאָל מען די שרייב דאַמע אפשר שפּייען דורך אַ פֿאַרמקע אין טיהר, אָט אזוי ווי די קאַרדינאַלען, ווען זיי געהען אויסקלייבען

א פאפסט, ביזוי קאָן אַרויסטרעמען אויף דעם באַלקאָן און מודיע זיין דער וועלט: „האַבעט מונדרים עפּיסטאָלאָס“ (* אין דער אמת'ן איז עס דאָך אַן ענציקליקא (** און ווי די בוללען (***) פֿון פאפסט הייסען נאָך די איינלייטענדע ווערטער, מעג מען פֿון איהר ריידען ווי פֿון דער „עפּיסטאָלאָ אין קאַרצערע עפּ ווינקוליס.“ (****)

— — — דאַרף נישט ערפֿאהרען אַז עס איז געמאַכט גע-
וואָרען אַ קאַפּיע.

דאָס לעבען אין תּפּיסה לערנט אויס צו זעהן די מענשען און זאָכען ווי זיי זיינען אין דער זוּרקליכקייט. דעריבער פֿער-
וואַנדעלט דאָס איינעם אין שמיין, דאָס זיינען די מענשען אויסערהאַלב דער תּפּיסה, וועלכע לאָזען זיך אַרייננאַרען דורך די פֿערבלענדענישען פֿון אַ לעבען וואָס איז תּמיד אין בעוועגונג. זיי דרעהען זיך אַרום און אַרום מיט דעם לעבען און גיעבען צושטייער צו זיין אונזוּרקליכקייט. מיר ווערבע זיינען נישט בעוועגליך, מיר זיינען אי זעהענדיג און אי וויסענדיג. אויב דער בריף וועט אויף ענגהערציגע נאַטורען און אויסגעטריקענטע מוחות מאַכען אַ גוטען איינדרוק אָדער נישט, מיר האָט ער גוטעס געטהאָן. איך האָב „אויסגערייניגט מיין ברוסט פֿון פּיעל געפֿעהרליכע שטאַפֿען.“ (אום צו מאַכען אַן הלואה ביי דעם דיכטער, וועלכען מיר ביידע — דו און איך — האָבען אַמאָל געוואָלט אַוועקנעהמען פֿון די פּיליסטער (****).
איך דאַרף דיר נישט דערמאָנען אַז דאָס אויסדריקען זיך איז פֿאַר דעם קינסטלער די העכסטע און איינציגע פֿאַרמע פֿון

(*) די וועלט האָט אַ שלוחות.

(**) אַ פּאַפּסטליכער צירקולאַר.

(***) דאָקומענטען.

(****) געשריעבען אין תּפּיסה און אין קייטען.

(*****) בעשרענקטע, פעבעלהאַפֿטע, ענגהערציגע מענשען.

לעבען. מיר לעבען נור דורך דעם וואָס מיר קאַנען אונז אויס-
 ריידען. פֿון די פֿיעלע, פֿיעלע זאַכען פֿאַר וועלכע איך האָב צו
 דאַנקען דעם דירעקטאָר, איז נישטאָ קיינע פֿאַר וועלכע איך
 זאָל איהם זיין מעהר דאַנקבאַר ווי פֿאַר זיין ערלויבניש צו דיר
 צו שרייבען אויספֿיהרליך און אזוי פֿיעל באַריכות ווי פֿיעל איך
 ווינש.

נאָהנט פֿון צוויי יאָהר האָב איך אין זיך געטראָגען די
 אימער שווערער געוואָרענע לאַסט פֿון פֿערביטערונג, פֿון וועלכע
 איך האָב מיך איצט לוי געמאַכט. אויף דער אַנדער זייט מויער
 פֿון דער תּפֿיסה שטעהען עטליכע אָרימע, שוואַרצע אין סאַזשע
 בעשמירטע בוימער, וועלכע ברעכען אויס גראַדע אַצונד אין
 שפּראַצונגען פֿון אַכמעט שרייעדיגער גרינקייט. איך ווייס גאַנץ
 גוט וואָס אין זיי קומט פֿאַר: זיי געפֿינען זייער אויסדרוק.

אימער דיין
 אסקאר ווילד.

אסקאר ווילד

דע פראפונד'ים

איבערזעצט פון

ק. מרמר

דע פראפונדיס

צווישען זשיל דע רעטיץ (* און דעם מאַרקיו דע סאַר (**)) זאָל איך אַרײַנגערעכענט ווערען. מעג דאָס פֿון דעסמוועגען אזוי זײַן! איך וויל מיך אויף דעם נישט בעקלאָגען. איינע פֿון די פֿיעלע לעהרען וועלכע מען פֿערדאַנקט די תּפֿיסה איז די: אַז אַלע זאַכען

(* זשיל דע לאַוואַל, באַראָן פֿאַן רעטיץ (געלעבט פֿון יאָהר 1366 בײַז 1440), האָט זיך אויסגעצײכענט אין דער מלחמה געגען ענגלאַנד, ער האָט געקעמפֿט אונטער דער פֿאַהן פֿון די בעריהמטע יונג פֿרוי פֿון אַרלעאַנס און זיך ערוואַרבען דעם טיטעל „מאַרשאַל פֿון פֿראַנקרײך“. זײַענדיג אַ זקן פֿון 74 יאָהר, איז ער אָנגעקלאָגט געוואָרען אַלס פֿער-פֿיהרער פֿון הונדערטער קינדער, וועלכע ער האָט געאַפֿפֿערט זײַן נישט נאַטירליכער תּאווה, און דאָס געריכט האָט איהם פֿערמישפט צו פֿערברענגען אויפֿ'ן שײַטערהויפֿען.

(**) דאַנאַסיען אַלפֿאַנוע פֿראַנסיס, מאַרקיו דע סאַר (1740—1814), איז אים עלטער פֿון 32 יאָהר פֿערמישפט געוואָרען צום טײַט וועגען סדומ'ישע זינד און גיפֿט-מישערײַ. ער איז אַנטלאָפֿען נאָך דער שווייץ. שפּעטער איז ער צוריק געקומען נאָך פֿראַנקרײך און מען האָט איהם אַרײַנגעזעצט אין תּפֿיסה פֿאַר נייע עברות. ער איז אויך געווען פֿערשפּאַרט אין דער (פֿעסטונג) „באַסטיל“. אין דער צײַט פֿון דער גרויסער רעוואָלוציאָן איז ער געווען פֿריי און האָט פֿערעפֿענטליכט זײַן פֿיער בענדיגען ראַמאַן „זשוסטין, אַדער דער אומגליק פֿון דער טוגענד“, און אַנדערע ערצעהלונגען. אונטער נאַפֿאָלעאָן'ס ממשלה איז דע סאַר זײַענדיג אַרעסטירט געוואָרען, בײַז ערשײַנען פֿון זײַנע געזאַמעלטע שרײַפטען.

זיינען אַט אַזוי, ווי זיי זיינען שוין איינמאַל, און וועלען אַזוי בלייבען פֿאַר דור-דורות. איך האָב אויך נישט דעם קלענסמען ספק אַז דער מיטעל-אַלמערליכער בעל עברה'ניק און דער פֿערפֿאַסער פֿון „זשוסטין“ זיינען בעסערע קאַמעראַדען ווי זאַנדפֿאַרד* און מערמאַן,** די העלדען פֿון אינווערע קינדער ביכער.

פֿאַר צוויי יאָהרען אין דער ערשטער העלפֿט פֿון נאָוועמבער האָט זיך דאָס אַלץ אָנגעשפּיעלט. דער ברייטער שמראָם פֿון לעבען טיילט אונז אַצונד אָב פֿון דיעזער צייט, וועלכע ליגעט שוין אין אַזאַ ווייטע ווייטעניש. ווער עס שפּאַצירט אַרום פֿריי קאָן אַזאַ פּעריאָדע קוים בעמערקען — אפשר גאָר ניט, מיר אָבער זעהט דאָס אויס ווי עס וואָלט מיר פּאַסירט, איך וויל נישט זאָגען: נעכ-מען, ניין, היינט.

ליידען איז אַן אונענדליך לאַנגער כּהרף עין, מיר קאָנען דאָס נישט טהיילען אין תקופּות, מיר קאָנען נור פּראַטאַקאָלירען זיינע שטימונגען און פֿערצייכענען זיינע ווידערקעהרונגען. פֿאַר אונז בעוועגט זיך נישט פֿאַרווערטס אפּילו די צייט גופּא, זי דרעהט זיך אַרום און אַרום, עס זעהט אויס אַז זי קייקעלט זיך אַרום אַ מיטעל-פּונקט: דעם צער, די פּאַראַליוירמע נישט בעוועגליכקייט פֿון אַ לעבען, וועמעס אומשמענדען עס ווערען בעשטימט דורך אַ מוסטער וואָס בייט זיך נישט, אַזוי אַז מיר עסען און טרינקען און לעגען אונז אַניעדער און טהוען תּפּלה — אָדער מיר פֿאַלען כּורעים וועניגסטענס צו דער תּפּלה — לויט די נישט פֿערענדער-ליכע געזעצען פֿון אַן אייזערנעם נוסח: די דאָזיגע נישט בעוועגליכקייט

* זאַנדפֿאַרד, אירלענדישער ערצבישאָף און שטאַטסמאַן אין 18-טען

יאָהרהונדערט.

** וואָלטער דע נערטאָן, בישאָף פֿון ראַטשעסטער און גרינדער פֿון

דער ערשטער העכערער שולע—נערטאָן קאַלעדזש—אין אַסקאַרד, און דרייצעהנטען יאָהר הונדערט.

וועלכע מאַכט יעשוועדען נייעם שרעקליכען מאָג גלייך צו זיין ברודער, מיט אַלע זיינע קלענסמע איינצעלהייטען, שיינט זיך מיטצוטיילען צו יענע אויסענוועניגסטע כחות, וואָס דער עיקר תמצית פֿון זייער עקזיסטענץ איז די נישט אויפהערליכע בעוועגונג. די צייט פֿון וויהען און אַראָבנעהמען, ווען די שנימער שניידען די פֿעלדער קאָרן אָדער די וויינער קעלמערן די וויינמרויבען; ווען דאָס גראָז אים גאָרטען ווערט ווייס בעדעקט מיט אַראָב געפֿאלענע בליהונג אָדער פֿערשפרייט מיט צייטיגע פֿרוכט: פֿון דאָס אַלץ ווייסען מיר גאָרנישט און קאָנען גאָרנישט וויסען. פֿאַר אונז עקזיסטירט נור איין איינציגע תקופה, די תקופה פֿון ליידען. די זון און די לבנה האָט מען משמעות צונענומען פֿון אונז. אין דרויסען מעג דער מאָג לייכטען אין בלויע און גאָלדענע פֿאַרבען, אָבער דאָס ליכט וואָס קריכט אַרײַן דורך דאָס דיק בעצויגענע שויב, פֿון דעם קליינעם פֿענסטערל מיט די אייזערנע גראַמעס, אונטער וועלכען אינגער איינער ויצט, איז גראָה און קאַרג. אין יעשוועדענס צעל, אָט אַזוי ווי ביי יעשוועדען איינעם פֿון אונז אין האַרצען, איז תמיד בין השמשות. אין דער סביבה פֿון דענקען נישט וועניגער ווי אין דער סביבה פֿון צייט, איז נישטאָ מעהר קיין בעוועגונג. די זאך וואָס איהר פֿערזענליך האָט שוין לאַנג פֿערגעסען, אָדער קאָנט לייכט פֿערגעסען, בעשעפֿטיגט מיך איצט, און וועט מיך אויך בעשעפֿטיגען מאָרגען. בעדייקט דאָס, און איהר וועט זיין אים שטאַנד צו פֿערשמעהן אַ ביסעל וואָרום איך שרייב, וואָרום איך שרייב אַזוי און נישט אַנדערש...

אַ וואָך שפעטער, מען פֿיהרט מיך אַריבער אַהער. עס פֿערגעהען נאָך דריי חדשים און עס שטאַרבט מיין מוטער. קיינער ווייס נישט ווי טיעף איך האָב זי געליעבט און פֿערעהרט.* איהר מוידט איז געווען שרעקליך פֿאַר מיר; אָבער איך, אַ מאָל אַ הערר און מייסער פֿון דער שפראַך, האָב נישט קיין ווערטער

(* זעה אויבען זייטע 10.)

אין וועלכע אויסצודריקען מיין צער און מיין בויון. קיינמאָל, אפילו ווען איך בין געשטאַנען אויף דער העכסטער שטופע פון מיין קינסמלערטום, בין איך נישט געווען אים שטאַנד, צו קליידען אין געהעריגע ווערטער אַזאַ פֿאַרנעהמען צער, צו געפֿינען דעם פֿאַסענדען ערהאַבענעם וואוילקלאַנג פֿאַר דעם פֿורפורנעם אָנבליק פֿון מיין נישט אויסצודריידענדען וועה. זי און מיין פֿאַטער האָבען מיר געלאָזט ירושה אַ נאָמען, וועלכען זיי האָבען פֿערשאַפֿט כבוד און גדולה נישט נור אין דער ליטעראַטור, קונסט, אַרחהעלאָגיע און נאָטור וויסענשאַפֿט, נאָר אויך אין דער געשיכטע פֿון מיין פֿאַטערלאַנד און אין זיין נאַציאָנאַלער ענטוויקלונג.* איך האָב איהם ערנידערניגט צו אַ ניעדעריגען שימפֿף-וואָרט אונטער ניעדעריגע מענשען. איך האָב איהם אַריינגעשלעפֿט אין רעכטען זומפֿף. איך האָב איהם אַוועק געגעבען צו מיאוס'שע ברואים כדי זיי זאָלען איהם קאָנען פֿערמיאוסען, צו מיינע שונאים, ביי וועמען ער האָט בעקומען די וועלכע בעדייטונג וואָס משוגעת.

וואָס איך האָב בשעת מעשה געליטען און וואָס איך לייד נאָך אַזינר, איז נישט פֿאַר אַ פֿערער צו בעשרייבען אָדער פֿאַר פֿאַפיר צו ענטהאַלמען. מיין פֿרוי, וועלכע איז נאָך דאַמאָלס געווען נומ און ליעבענסווירדיג צו מיר, וועלענדיג מיר פֿערשפֿאַרען צו הערען די עזע נאַכריכט פֿון גלייכגילטיגע מענשען, פֿון פֿרעמדע ליפען, האָט נישט קוקענדיג וואָס זי איז געווען קראַנק, גערייזט פֿון גענוג נאָך ענגלאַנד, כדי ועלכסט צו בריינגען מיר די בשורה

(* דער פרעזידענט פֿון דער אירלענדישער אַקאַדעמיע סער וויליאַם ראָבערט ווילד (1869—1799), אָסקאַר ווילד'ס פֿאַטער, איז גע- וועזען אַ בעריהמטער אַרצט און אַ בעוואוסטער אַרחהעלאָג. ער האָט פֿערעפֿענטליכט אַ גאַנצע סעריע וויסענשאַפֿטליכע ווערק און קינסטלערישע רייע בעשרייבונגען.

די אירלענדישע פֿאָלקס דיכטערין „ספּעראַנצאַ“ ליידי ווילד, (1826—1896), אָסקאַר ווילד'ס מוטער, האָט אויסער איהר באַנד ליעדער (אין יאָהר 1864) פֿערעפֿענטליכט אַ סך אנדערע ווערק. די בעקאַנטעסטע זיינען „די אירלענדישע לעגענדעס“ (1884) און „סאַציאַלע שטודיען“ (1893).

פֿון אזא נישט ערועצליכען ווי נישט ווידערקעהרליכען פֿערלוסט. טרויסט בריף זיינען מיר אָנגעקומען פֿון אלע די יעניגע וועלכע האָבען נאָך סימפּאָטיוורט מיט מיר. זאָגאר לייט וועלכע האָבען מיר פֿערזענליך נישט געקענט, הערענדיג אז עס האָט מיך געטראָפֿען אַ נייער אונגליק אים לעבען, האָבען זיי שריפּטליך געבעמען, אז מען זאָל מיר איבערגעבען דעם אויסדרוק פֿון זייער אַנטהייל געהמען...

ווידער זיינען פֿערגאַנגען דריי חדשים, דער לוח פֿון מיין מעגליכער אויפֿפֿיהרונג און אַרבייט, וואָס הענגט פֿון דרויסען, אויף די טוהר פֿון מיין צעל — מיט מיין נאָמען און אורטהייל געשריעבען אויף דעם — זאָגט מיר אז עס איז מאַי...

גליק, פֿערגניגען און ערפֿאָלג, קאָנען האָבען אַ מגוש'דיגען שאַלעכץ און אַ געמיינעם קערן, אָבער דאָס ליידען איז דאָס צאַרטעסטע פֿון אַלצדינג וואָס איז געשאַפֿען. עס איז נישטאָ קיין זאָך אין דער גאַנצער געדאַנקען וועלט צו וועלכע דער שמערץ זאָל נישט קאָנען אַריינדרינגען מיט ויין שרעקליכען און פֿערפֿוי- גערטען פּולס-שלאַג. דאָס דינע, אויסגעהאַמערטע בלעמעל פֿון פֿליטער גאָלד, וואָס ווייזט אָן אויף אַזוינע כחות וועלכע די אויג קאָן נישט זעהן, איז אים פֿערגלייך דערמיט גראָב. דאָס ליידען איז אַ וואונד וואָס הייבט אָן צו בלומען, ווען עס ריהרט דאָס אָן אַן אַנדער האַנד ווי די ליעבע, און זאָגאר יעמאַלט מוז עס אויך בלומען איבער אַ נייעס, ווען אפילו נישט פֿאַר שמערץ.

הייליג איז די ערד דאָרטען וואו עס איז דאָ יסורים. עס וועט קומען דער טאָג ווען די מענשען וועלען בעגרייפֿען וואָס דאָס מיינט, ביז יעמאַלט ווייסען זיי גאַרנישט וואָס איז לעבען. ראַבבי און ויין גלייכען קאָנען דאָס פֿערשמעהן.

ווען איך בין געבראַכט געוואָרען פֿון מיין תּפּיסה צום באַן-קראַטס געריכט, צווישען צוויי פּאַליציסטען, האָט מיר ראַבבי אָבנעוואַרט אין דעם לאַנגען טרויערדיגען קאַררידאָר, כדי צום

ערשטיינען פֿון גאַנצען געזעמעל, וועלכער איז געבליבען שמעקן
שמיל ביי דעם אָנבליק פֿון אזא לייעבע און ריהרענדע האַנדלונג,
אַרונטער צו נעהמען ערנסט זיין הויט פֿאַר מיר, ווען איך בין
איהם פֿערביי געגאַנגען מיט אייזערנע בראַנזלעמען אויף די הענד
אין מיט אַן איינגעבויענעם קאַפּ. פֿאַר קלענערע זאַכען ווי די
דאָזיגע זיינען מענשען אַרויף געשטייגען צום הוימעל. בעזעעלט פֿון
דעם דאָזיגען גייסט, ערפֿילט מיט אזא לייעבע, האַבען זיך די קרושים
אַרונטער געלאָזען צו וואַשען די פֿיס פֿון דעם אַרימען, אָדער זיך
איינגעבויען צו קושען די באַקען פֿון דעם קרעציגען.

איך האָב איהם קיינמאַל נישט דערמאַנט אַן איינציג וואָרט
וועגען דעם וואָס ער האָט געמאַן. ביז אַזינד ווייס איך נאָך
אפילו נישט גענוי, אויב ער איז געוואָהר געוואָרען אז איך האָב
איבערהויפט בעמערקט זיין האַנדלונג, דאָס איז נישט אַזוינס פֿאַר
וואָס מען קאָן געבען אַ געוועהנליכען דאַנק מיט געוועהנליכע
ווערטער. איך האָב דאָס פֿערבעהאַלטען אין דעם שאַץ-קאַמער
פֿון מיין האַרצען. איך היט דאָס היער אַלס אַ געהיימען חוב,
וועלכען, צו מיין פֿרייד, איך וועל וואַהרשיינליך קיינמאַל נישט קאָנען
צוריק צאָהלען. דאָרטען איז דאָס פֿערבאַלזאַמירט און דערהאַלטען
פֿריש, דורך די מירע און קאַסיען בשמים פֿון פֿיעלע טרעהרען.
ווען די קלונקייט איז פֿאַר מיר געווען נוצלאָז, די פֿילאָזאָפֿיע
אונפֿרוכטבאַר, און די שפּריכווערטער און פֿראַזען פֿון די וואָס
האַבען מיר געזוכט צו טרויסמען ווי שטויב און אַש אין מיין מויל,
יעמאַלט האָט די עראַינערונג פֿון דיוער קליינער, לייעבענסווירדיגער
שטומער טהאַט פֿון דער לייעבע אויפֿגעזיעגעלט פֿאַר מיר אַלע
בריינער פֿון רחמנות: געמאַכט בליהען דעם מדבר גלייך ווי אַ
רויז, און מיך אַרויסגענומען פֿון דער ביטערניס פֿון'ס איינזאַמען
גלות און געבראַכט אין האַרמאָני מיט דעם פֿערוואַנדעטען,
געבראָכענעם גרויסען וועלטען-האַרץ. ווען מענשען זאָלען זיין פֿעהיג
צו פֿערשמעהן נישט נור ווי שען ראַבבי'ס האַנדלונג איז געווען,
נאָר אויך וואָרעם זי האָט פֿאַר מיר אזא בעדייטונג, און וועט נאָך

אימער אזוי פֿיעל בעדייטען, דאָן וועלען זיי אפשר איינזעהן ווי און מיט וועלכען גייסט זיי דארפֿען זיך דערנעהנטערען צו מיר...

דער ערשטלינג, וואָס אַ יונגער מאַן לאָזט אַרויס אין דער וועלט אין דער בליהונגס צייט פֿון לעבען, זאָל זיין ווי די בליהונג פֿון אַ פֿריהלינגס בלום, ווי דער ווייסדאַרן אויף די לאַנקעס פֿון אַקספּאַרד, אָדער ווי די שליסעל-בלומען אויף די פֿעלדער פֿון קאַמנער. דאָס ווערק זאָל נישט זיין בעלאָדען מיט אַ מורא'דיגער אויפֿריהישער טראַגעדיע, מיט שרעקליך אויפֿריהישע בעליידיגונגען. ווען איך וואָלט אַרויסלאָזען מיינעם אַ בוך אַז עס זאָל דיענען מיין נאָמען אַלס אַן אויסרופֿער, אזוי וואָלט דאָס געווען אַ גרויסער קינסמלערישער טעות. עס וואָלט דאָס גאַנצע ווערק געשמעלט אין אַ פֿאַלשע סביבה און אין דער מאָדערנער קונסט ווערט געלייגט אַ גרויס געוויכט אויף דער סביבה. דאָס מאָדערנע לעבען איז צוזאַמענגעשמעלט פֿון פֿערוויקלונגען און ווירקליכקייטען. דאָס זיינען זיינע אונטערשיידענדע סמנים, כדי איבערצוגעבען די ערשמע, בעדאַרפֿען מיר די סביבה מיט איהרע צאַרטע שאַטירונגען, איהרע אַנדייטונגען, איהרע מאָדנע אויסוויכטען; די אַנדערע פֿערלאַנגט הינטערגונד. דעריבער איז די פֿלאַסטיק (* שוין נישט מעהר קיין דאַרשמעלענדע קונסט, דאָס איז די מוזיק, דאָס איז געווען, איז און וועט זיין די ליטעראַטור וועלכע וועט תמיד בלייבען די דאַרשמעלענדע קונסט פֿאַר עקסעלאַנס. (**)

יעדעס פֿיערמעל יאָהר שיקט מיר ראָבבי אַן אויספֿיהרליכען בעריכט איבער די ליטעראַרישע נייאיקייטען. מען קאָן זיך נישט פֿאַרשמעלען ענטציקענדערעס, ווי זיינע בריף, וועלכע זיינען צוזאַמענגעשמעלט אזוי וויציג, אזוי געשיקט, און געשילדערט אזוי

(* די קונסט צו פֿערפֿאַרטיגען פֿיגורען און בילדער פֿון האַרטע אָדער ווייכע מאַטעריאַלען.

(**) אים העכסטען גראַד.

מלא חן, דאָס זיינען ווירקליכע בריף: שמועסן אונזער פֿיער אויגען;
זיי האָבען די מעלה פֿון די פֿראַנצויזישע פֿלוידערייען.
אין זיין דעליקאַטער אַרט מיר צו פֿערעהרען, ווענדעט ער זיך
אַ וויילע צו מיין שאַפֿזין און אַ וויילע צו מיין הומאָר, דאַן
וועדער צו מיין איינגעבוירענע נייגונג פֿאַר שענהייט און קולטור,
און דערמאָנט מיר אויף הונדערטערליי אופנים, אַז איך האָב אַ
מאַל פֿיעלען געגאַלטען אַלס „אַרביטער עלעגאַנציאַרום“ (* אַלס
אויטאָריטעט אין קינסטלערישע סמיל פֿראַגען, יאָ פֿאַר אייניגע
זאָגאַר אַלס די העכסטע אויטאָריטעט. און אזוי ווייזט ער ווי ער
פֿערבינדעט דעם ליטעראַרישען טאַקט מיט דעם טאַקט פֿון דער
ליעבע.

זיינע בריף זיינען געווען די קליינע פֿערמיטלער צווישען מיר
און דער פֿרעכטיגער נישט ווירקליכער קונסט וועלט, אין וועלכע
איך בין פֿריהער געווען קעניג און וואָלט עס אויך געבליבען, ווען
איך וואָלט מיך נישט געלאָזט פֿערפֿיהרען אין דער מגושם'דיגער,
נישט פֿאַלקאָמענער וועלט פֿון ליידענשאַפטען, אין וועלכע דער
געשמאַק איז נישט איבערקלייבענר און די תּאוה ווייס נישט פֿון
קיין גרענעץ.

דאָך, נישט קוקענדיג אויף אַלע דאַנקבאַרקייט, וועט מען
געוויס פֿערשמעהן אָדער זיך פֿאַרשמעלען וועניגסטענס אז אַלס אַ
ריין פּסיכאָלאָגישע קוריאָזיטעט וואָלט מיך מעהר אינטערעסירט
צו הערען עפעס גענויערעס פֿון — — — ווי זיך צו דערוויסען
אַז אַלפֿרעד אָסטין (** פֿלאַנט צו פֿערעפֿענטליכען אַ נייעם באַנד
ליעדער, אָדער אַז — — שרייבט טהעאָטער קריטיקען פֿאַר
די „ריילי קראָניקעל“, אָדער אַז איינער וועלכער קאָן אפילו נישט
זינגען קיין בענייטערטעס לויב ליעד, ער זאָל דערביי נישט

(* דין אין שאלות פֿון געשמאַק, מאָדע און עלעגאַנץ.

(**) דער צופֿיעל פֿרוכטבאַרער דיכטער אַלפֿרעד אָסטין (געבֿאָ-
רען אים יאָהר 1835), איז זייט דעם יאָהר 1896 דער „פּאָעט לאַראַייט“
— געקרוינטער דיכטער — פֿון ענגלאַנד.

שמאָמלען, האָט אויסגערופֿען מרס. מיינעל*) אַלס די נייע נביאה
פֿון דעם סמיל...

אַנדערע אומגליקליכע ברואים, וועלכע זיינען אַריינגעפֿאלען
אין דער תפיסה און געוואָרען בערויבט פֿון די שענקייט פֿון דער
דאָזיגער וועלט, האָבען וועניגסטענס ביי צו אַ געוויסען גראַד,
נישט מעהר מורא צו האָבען פֿאַר בייזוויליגע נעצען, די ביטערע
פֿיילען פֿון דער דאָזיגער וועלט. זיי קאָנען זיך פֿערבעהאַלמען אין
דער דונקעלהייט פֿון זייער צעל און דערצו נאָך מאַכען פֿון זייער
הרפה אַ סאָרט הייליגטום, צו וועלכען מען טאָר זיך נישט
צוריהרען. די וועלט האָט גענומען נקמה, איצט געהט זי ווייטער
איהר וועג; מען לאָזט זיי ליידען נישט געשמערט.

נישט אַזוי! ביי מיר. איין צרה נאָך דער אַנדערער האָט
געקלאַפּט אין טויהר פֿון דער תפיסה, מיר זוכענדיג. מען האָט
פֿאַר זיי ברייט פֿערנאַנדער געעפֿענט די טויערן און זיי אַריינגעלאָזען.
מיינע גוטע פֿריינד איז קוים אָדער גאָר ניט ערלויבט געוואָרען
מיך צו בעוועקען. אָבער מיינע שונאים האָבען אין יעטוועדער צייט
און אין פֿולסטער מאָס געהאַט צוטריט צו מיר. די ביידע מאָל,
ווען איך האָב געמוזט ערשיינען פֿאַר דעם באַנקראַט געריכט,
און דאָן נאָך צוויי מאָל, ווען איך בין טראַנספּאָרטירט געוואָרען
אַפֿענטליך פֿון איין תפיסה צו דער אַנדערער, בין איך אונטער
אונגעדייער ערנידעריגענדע אומשמענדען איבערגעגעבען געוואָרען
די בליקען און די חוכא ומלולא'ס פֿון'ם המון.

דער שליח פֿון'ם טוידט האָט מיר געבראַכט ויין נאַכריכט
און איז וויעדער אַוועק גענאַנגען פֿון דאַנען; גאַנץ פֿעראיינזאַמט,
אויסגעשלאָסען פֿון אַלצדינג וואָס האָט מיר געקאָנט מרויסטען
אָדער פֿערלייכטערן מיין שמערץ, האָב איך געמוזט דערטראָגען

(*) מאַדאַם עלים מיינעל האָט פֿערעפֿענטליכט אים יאָהר 1875 אַ
באַנד ליעדער מיט'ן נאָמען "הקדמות", און מאַכע פֿון זיי האָבען ערהאַלמען
גוטע שבהים פֿון דער קריטיק.

אל די אונערטרעגליכע פֿיין פֿון עלענד און געוויסענסביסע, וועלכע
עס האָט אין מיר אַרויסגערופֿען און עס רופֿט נאָך אימער אַרויס
דאָס אַנדיינקען פֿון מיין מוטער.

קוים האָט די צייט די דאָזיגע וואונד פֿערטריקענט (געהיילט איז
זי נאָך נישט), האָט מיר מיין פֿרוי געלאָזט שרייבען דורך איהר
אַרוואַקאַט גרויזאַמע, ביטערע, אַבשטויסענדע בריף. די אַרימקייט
האָט מיר געשראַקען און צו גלייכער צייט האָט מען זי מיר אויך
געמאַכט צום פֿאַרוואורף. דאָס וואָלט נאָך געווען צו דערליידען,
איך קאָן מיך נאָך געוועהנען צו עפעס שלימערעס אָבער מיינע
ביידע קינדער האָט מען ביי מיר צוגענומען אויפֿ'ן געזעצליכען
וועג. דאָס האָט מיר פֿערשאַפֿט אונגענדליכע יסורים, נאָמענלאָזען
צער, גרענצללאָזען פֿערדרום, וועלכע וועלען מיר קיינמאָל נישט
פֿערלאָזען. אז דאָס געווען קאָן בעשטימען, וואָגען אַזאַ בעשטימונג,
אז מיר איז נישט ערלויבט צו זיין ביי מיינע אייגענע קינדער:
דער דאָזיגער געדאַנק וואַרפֿט אויף מיר אַן אימה. אים פֿערגלייך
דערמיט איז דער בזיון צו זיצען אין תּפּיסה, אַ גאָר נישט.

ווי בין איך מקנא די אַנדערע מענער, וועלכע געהען מיט
מיר אום הין און צוריק אין דעם הויף פֿון דער תּפּיסה! זייערע
קינדער — דאָס בין איך זיכער — וואַרמען אויף זיי, האַרען אויף
זייער צוריק קומען, זיי וועלען זיי בעשימען מיט צערמליכ-
קייטען.

די אַרימע זיינען קלוג, זיי ווינען באַרמהערציגער, פֿריינדליכער,
צאַרט פֿיהלענדער ווי מיר. אין זייערע אויגען איז די תּפּיסה אַ
טראַגעדיע אין אַ מענשענס לעבען, אַן אונגליק, אַ צופֿאַל, עמוּאַס
אַזוינס וואָס רופֿט אַרויס טהיילנאַהמע ביי די מיטמענשען. זיי
ריידען פֿון דעם וואָס זיצט אין תּפּיסה ווי פֿון איינעם וועלכען עס
האָט פּשוט „געטראַפֿען אַן אונגליק“. דאָס זיינען די ווערטער וועלכע
זיי בענוצען תּמיד, און דער דאָזיגער אויסדרוק ענטהאַלט אין זיך
די פֿאַלקאַמסטע חכמה פֿון לייעבען.
ביי לייטען פֿון אונזער שטאַנד איז דאָס אַנדערש. ביי אונז

ערניעדעריגט די תפיסה דעם מענשען צו אַ פאַריאָ. * איך, און אַזעלכע ווי איך, האָבען נאָך קוים אַ רעכט אויף די לופט און די זון, שוין אינזער געגענוואַרט אליין, בעפֿלעקט די תענוגים פֿון אַנדערע. ווען מיר בעווייזען זיך וויעדער, זיינען מיר אומגעבעמענע געסט, אונז איז נישט ערלויבט נאָכאַמאָל צו ערשיינען אין דעם שימער פֿון דער לבנה. אינזערע לייעבע קינדער ווערען פֿון אונז צוגענומען. די דאָזיגע לייעבענסווירדיגע בענדער, וועלכע פֿערקניפען אונז מיט דער מענשהייט, זיינען צוריסען. מיר זיינען פֿערמשפט צו איינזאַמקייט, הגם עס לעבען דאָך אינזערע זיהן, אונז פֿערוועהרט מען דאָס איינציגע וואָס האָט אונז געקאָנט ערהאַלמען און היילען, וואָס האָט געקאָנט טריפֿען באַלואָס אין דאָס צושלאָגענע האַרץ, און בריינגען פֿריעדען צו דער געפֿייניגטער נשמה...

איך מוז זאָגען צו יך גופא: נישט — — — אויך נישט — — — און ווען מען זאָל זיי כפֿלען מיט מויווענד, וואָלמען נישט געקאָנט צו גרונד לנגען אזא מענשען ווי איך. איך אליין האָב מיך חרוב געמאַכט. קיינער, הויך אָדער נידעריג, קען נישט ווערען פֿערניכטעט סיידען דורך זיין אייגענע האַנד. צו דער דאָזיגער ודוי בין איך גערן געגרייט. איך פֿערווז דאָס צו מהאָן, ווען אפילו מען זאָל דאָס מיר אויך לעת עתה נאָך נישט צוטרויען. די דאָזיגע נישט באַרמהעריציגע אַנקלאַגע בריינג איך אָהן רחמנות אַנטגעגען זיך גופא. ווי שרעקליך עס איז וואָס די וועלט האָט מיר געטהאָן, פֿון דעסמוועגען וואָס איך אליין האָב זיך גופא געטהאָן איז געווען נאָך שרעקליכער.

איך בין געוועזען אַ מאַן וועלכער איז געשטאַנען אין סימבאָ-לישע בעציהונגען צו די קונסט און די קולטור פֿון מיין דור. איך גיפּא האָב דאָס אַנערקענט ווען איך בין נאָך געשטאַנען אויף די ערשטע שטופֿען פֿון מיין ענטוויקלונג אַלס מאַן, און שפעטער האָב איך אויך געצוואונגען מייע ציימגענאָסען אַז זיי זאָלען דאָס

* אַן אויסגעשלאָסענע, פֿעראַכטעטע פֿאַלקס-קלאַס אין אינדיען.

אָנערקענען. נור וועניג מענשען געהמען איין אזא שמעלונג ביי זייער לעבענס-צייט, און בעקומען דאָס אזוי בעשמעטיגט. געוועהנליך ווערט דאָס בעשטימט, אויב דאָס ווערט איבערהויפט בעשטימט, פֿון דעם היסטאָריקער, אָדער קריטיקער, נאָכדעם ווען ביידע, אי דער מאַן און אי זיין דור, זיינען שוין לאַנג אַוועק פֿון דער וועלט. איך האָב דאָס אַליין געפֿיהלט און געגעבען דאָס אַנדערע צו פֿיהלען.

אויך באַראַן* איז געוועזען אַ סימבאָלישע פֿיגור, אָבער זיינע בעציהונגען זיינען געווען צו דער ליידענשאַפֿט פֿון זיין דור און זייער מיעדיגקייט פֿון ליידענשאַפֿט. מיינע בעציהונגען זיינען געווען צו עטוואָס איידעלערעס, בלייבענדערעס, פֿון וויכטיגערע לעבענס פֿראַגען, פֿון ווייטערע ציעלען.

די געטער האָבען מיר כמעט אַלץ געגעבען. איך בין בעזעסען זשעני, אַ בעריהמטען נאָמען, אַ הויכע סאָציאלע שמעלונג, כבוד, גלאַנץ, און אינטעלעקטועלען קוראזש; איך האָב געמאַכט די קונסט צו אַ פֿילאָזאָפֿיע, די פֿילאָזאָפֿיע צו אַ קונסט; איך האָב די מענשען געלעהרנט אַנדערש דיינקען און געגעבען די זאָכען אַנדערע פֿאַרבען; אַלצדינג וואָס איך האָב געוואָנט און געמאַן האָט געבראַכט די מענשען צום ערשטיגען; איך האָב גענומען די דראַמאַ — די אָביעקטיווסטע פֿאָרם וועלכע די קונסט קאָן — און געמאַכט דערפֿון אַ פֿערווענליכען מין, אזוי ווי עס איז דאָס לירישע געדיכט, דאָס סאָנעט; צוגלייך האָב איך ערווייטערט זיין

(* ענגלאַנדס גרויסער דיכטער לאָרד באַראַן (1824—1788) — בעקאַנט אין דער אידישער ליטעראַטור דורך זיינע „העברעאישע מעלאָדיען“ — האָט דורכגעמאַכט אַן עטוואָס עהנליכעס לעבען צו אָסקאַר ווילד. נישט קוקענדיג אויף דעם וואָס ער איז געוועזען דער בעריהמטעסטער און בעליעבטעסטער דיכטער פֿון זיין צייט, האָט ער דאָך געמוזט פֿערלאָזען ענגלאַנד אויף אייביג, צוליעב אַ מיאוס'ן גט-סקאַנדאַל. אין הגבֿ ער איז געשמאָרבען אַ קרוש, אים קאַמפֿ פֿאַר דער בעפֿרויאונג פֿון גריעכענלאַנד, האָט איהם דאָך דאָס ענגלישע פֿאָלק לאַנג נישט מוחל געווען אויף זיין אונ-מאַראַליטעט.

בעצירק און האָב דאָס בערייכערט אין דער האַראַקטעריסטיק; דראַמאַ, ראַמאַן, פֿערו-געדיכט, געדיכט אין פּראָזאַ, דעם גע- שלײַפֿענעם דיאַלאָג *) פֿון דער ווירקליכקייט אָדער דעם פֿאַנ- מאַסמישען—אַלץ וואָס איך האָב בעריהרט, האָב איך פֿערשענערט, האָב איך איינגעוויקעלט אין אַ נייעם מלבוש פֿון שענקייט; דעם אמת גופא האָב איך געגעבען דאָס אמת'ע אַזוי גוט ווי דאָס פֿאַלשע אַלס ווין רעכטמעסיגע ממשלה און האָב בעוווּזען אַז דאָס פֿאַלשע און דאָס אמת'ע זיינען בלויז אינטעלעקטועלע פֿאַרמען פֿון דער עקזיסטענץ. די קונסט האָב איך בעהאַנדעלט אַלס די העכסטע ווירקליכקייט; דאָס לעבען גור ווי אַ צווייג פֿון דער דיכטונג. איך האָב ערוועקט די פֿאַנטאַזיע פֿון מיין יאָהר הונדערט, אַזוי אַז עס האָט זיך אַרום מיר געשאַפֿען פֿאַבלען און לעגענדעס. אַלע פֿילאַ- זאַפֿישע סיסטעמען האָב איך צוזאַמענגעפֿאַסט אין איין פֿראַזע, די גאַנצע עקזיסטענץ אין איין עפיגראַם.

אַבער, איך האָב מיך געלאָזט פֿערנאַרען אין דעם לאַנג דויערדיגען כּשוף פֿון אַ זינלאָזער תּאוה'דיגער בעקוועמליכקייט. איך האָב מיך אַמוזירט דערמיט, צו זיין אַ פֿראַנט, אַ „דענדי“, אַ מאַדע-העלד. איך האָב מיך אַרומגערינגעלט מיט קליינע נאַטורען און נייערעניגע ברואים. איך בין געוואָרען אַ פֿערשווענדער פֿון מיין אייגענער זשעני, און עס האָט מיר פֿערשאַפֿט אַ מאַדנע פֿרייד אויסצובריינגען אַן אייביגע יוגענד.

זענענדיג מיעד פֿון אַרומצואוואַנדערן אין דער הויך, בין איך פֿרייוויליג אַרונטער געשטייגען צו דעם תּהום, כדי דאָרט צו זוכען נייע רייזבאַרקייטען. וואָס דער פֿאַראַדאָקס (***) איז פֿאַר מיר געווען אין דער סביבה פֿון דיינקען, איז דאָס פֿערווערע (***) געוואָרען פֿאַר מיר אין דער סביבה פֿון ליידענשאַפֿטען. צום סוף איז די תּאוה

(*) געשפּרעך, שמועס.

(**) אַ זאַנדערבאַרע, מאַדנע מיינונג, וועלכע איז אין פֿלוג דער

היפּך פֿון דעם אָנגענומענעם אמת, און איז דאָך ריכטיג.

(***) פֿערקעהרטקייט און פֿערדאָרבענקייט.

געוואָרען אַ קראַנקהייט, אָדער אַ משוגעת, אָדער ביידעס צוזאַמען. איך האָב מיך וועניג געקומערט פֿאַר דאָס לעבען פֿון אַנדערע. איך האָב מיך אָנגעטראָגן תענוגים וואו מיין האַרץ האָט נור געלוסט, און בין געגאַנגען ווייטער. איך האָב פֿערגעסען אַז יעדע קלענסמע טהאַט פֿון פשוטען טעגליכען לעבען בילדעט אָדער פֿערדאַרמט דעם חאַראַקטער, און דעריבער איז דאָס וואָס מען טהוט בחדרי חדרים, ווערט אין אַ געוויסען מאָג אויסגעשריען הויך איבער אַלע דעכער. איך האָב פֿערלאַרען די הערשאַפֿט איבער זיך אַליין. איך בין שוין מעהר נישט געווען דער קאַפיטאַן פֿון מיין נשמה, און האָב דאָס נישט געוואוסט. איך האָב מיך געלאָזט איינשפּאַנען אין דעם יאָך פֿון פֿערגניגען. איך האָב געענדיגט אין שוידערהאַפֿטע ביזנות. איצט בלייבט מיר נור איינס: פֿולשטענדיגע עניוות.

שוין באלד צוויי יאָהר ווי איך ליעג אין תפיסה. פֿון עלער הויט איז מיר בעפֿאַלען אַ ווילדע פֿערצווייפֿלונג; אַן איבערגעבענ-הייט צום יאָמער אַז עס איז געווען אַ צער זאָגאַר אַ קוק צו טהאַן; אַ שרעקליכער און אָהנמעכמיגער צאָרן; פֿערביטערונג און פֿעראַכטונג; אַ פחד וואָס האָט געוויינט אויפֿן קול; אַן עלענד וואָס קאָן נישט געפֿינען קיין שמימע; אַ שמוערץ וואָס איז געווען שמוס. איך בין דורכגעגאַנגען יעטוועדער מעגליכער מדרגה פֿון ליידען. בעסער ווי וואַירדסוואַירטה (* אַליין, ווייס איך וואָס וואַירדסוואַירטה מיינט ווען ער זאָגט:

„דאָס לייד איז אייביג, טריב און פינסטער

און האָט די טבע פֿון אונגענדליכקייט“

אָבער אפילו אויך אין דער צייט ווען איך שטעל מיר צופֿריעדען מיט דער אידעע אַז מיינע יסורים וועלען זיין אונגענדליך, אויך יעמאַלט קאָן איך זיי נישט דערטראַגען אַז זיי זאָלען נישט האָבען

(* וויליאַם וואַירדסוואַירטה (1770—1850), געקרוינטער דיכטער, Poet Laureate אין יאָהר 1841. זיינע פּאָעטישע ווערק צעהלען זיך אונטער די ענגלישע קלאַסיקער.

פֿאַר מיר קיין בעדייטונג. אַצינד געפֿין איך עטוואָס פֿערבאַרגען אין מיין נאַטור וואָס זאָגט מיר אז קיין זאָך אויף דער וועלט איז נישט אָהן אַ מיעפֿערען זין, און וועניגער פֿאַר אַלץ דאָס ליידען. דאָס דאָזיגע עטוואָס וואָס ליעגט מיעף פֿערבאַרגען אין מיין נאַטור, ווי אַן אוצר אויף אַ פֿעלד, איז די עניוה.

דאָס איז דאָס לעצטע וואָס איז אין מיר געבליבען און דאָס בעסטע: דאָס איז דאָס ציעל צו וועלכען איך בין סוף כל סוף אָנגעקומען, דער אַרויסגאַנגס פּונקט פֿאַר אַ פֿרישע ענטוויקלונג. דאָס איז אַרויס געקומען גאַנץ פֿון מיר אַליין, און דערריבער ווייס איך אז דאָס איז געקומען אין דער ריכטיגער צייט. דאָס האָט נישט געקאָנט קומען נישט פֿריהער, נישט שפעטער. איך וואָלט דאָס צוריק געוויזען, ווען איינער וואָלט מיט מיר דערפֿון גערעדט. איך וואָלט דאָס נישט אָנגענומען, ווען מען וואָלט דאָס צו מיר געבראַכט. ווייל איך האָב דאָס אַליין ענטרעקט, ווייל איך דאָס הימען. איך מוז אזוי טהאָן. דאָס איז די איינציגע זאָך וואָס האָט אין זיך די יסודות פֿון לעבען, פֿון אַ נייעם לעבען, אַ ״וויטאַ נאַוואַ״ פֿאַר מיר. פֿון אַלצדינג איז דאָס, דאָס זאָנדערבאַרסטע. קיינער קאָן דאָס נישט ערווערבען סיידען זיך אָבזאָגענדיג פֿון אַלץ וואָס ער פֿערמאָגט. נור יעמאַלט ווען מען האָט אַלץ פֿערלאָרען, איז מען זיכער, אז מען בעזיצט דאָס.

אַצינד ווען איך האָב מיך איבערצייגט אז דאָס איז אין מיר, זעה איך זעהר קלאָר וואָס איך האָב צו טהאָן; גענויער גערעדט, וואָס איך מוז טהאָן. און ווען איך בענוץ אַזאַן אויסדרוק ווי דעם דאָזיגען, בעדאַרף איך נישט פֿערויכערן אז איך מאַך נישט קיין אָנשפּיעלונג אויף וועלכער עס איז אויסערליכער תּורה אָדער מצוה. איך אַנערקען זיי נישט. איך בין קיינמאַל נישט געווען אזוי פֿיעל אינדיווידוואַליסטיש ווי איך בין אַצינד. קיין זאָך שיינט מיר האָט נישט דעם קלענסטען ווערטה אַ חוץ דאָס וואָס קומט ביי איינעם אַרויס פֿון זיך אַליין. מיין נאַטור זוכט אַ פֿרישע פֿאַרמע פֿון זעלבסט-פֿערווירקליכונג. דאָס איז אַלץ מיט וואָס איך בין בעשעפֿ-טיגט. און די ערשטע זאָך וואָס איך האָב צו טהאָן, איז, זיך

בעפֿרייען פֿון יעטועדער מעגליכער פֿערביטערונגס געפֿיהל אַנטגעגען דער וועלט.

איך בין פֿאַלקאָם מיטעל-לאָז, און היימאַטס-לאָז. דאָך זיינען פֿאַרהאַן אין דער וועלט ערגערע זאַכען ווי די דאָזיגע. איך בין גאַנץ אָפֿענהערציג ווען איך זאָג: איידער אַרויסצוגעהן פֿון דער דאָזיגער תּפֿיסה מיט פֿערביטערונג אים האַרצען אַנטגעגען דער וועלט, וועל איך צופֿריעדענער און גערנער בעמלען מיין ברויט פֿון טיהר צו טהיר. אויב איך וועל גאָר נישט בעקומען אין די הייזער פֿון די נגידים וועל איך עפעס קריגען אין די הייזער פֿון די אביונים. די וועלכע האָבען פֿיעל זיינען אָפֿט האַבויכטיג; די וועלכע האָבען וועניג טיילען זיך מיט דאָס זעלבע. מיר וועט כלל נישט אויסמאַכען צו שלאָפֿען אין די קיהלע גראָז אים זומער, און ווען עס וועט קומען דער ווינטער וועל איך מיך בעשיצען אין די וואַרומע געדיכטע קופּעס היי, אָדער אונטער דעם וועטער-דאָך פֿון אַ שיער, — ווען איך וועל נור האָבען ליעבע אין מיין האַרצען. די אויסערליכקייטען פֿון לעבען זעהען מיר אַצינד אויס פֿאַר איבער-הויפט גאָרנישט וויכטיג. דערפֿון קאָנסט דו זעהן צו וואָס פֿאַר אַ הויכע מדרגה פֿון אינדיווידואַליזם איך האָב שוין דערגרייכט — אָדער פֿיעל מעהר איך וועל ביסלעכווייז דערגרייכען, דען דער וועג איז נאָך לאַנג און „וואוהין איך געה דאַרמען זיינען דערנער“.

געוויס, איך ווייס אַז בעמען נדבות אויפֿ'ן פֿוהרוועג, איז נישט מיין גורל, און אַז אויב איך וועל ווען עס איז ליעגען אין די קיהלע גראָז ביי נאַכט, יעמאַלט וועט דאָס זיין כדי צו שרייבען סאַנעמען צו דער לבנה.

ווען איך וועל אַרויס פֿון תּפֿיסה, וועט ראָבבי מיר ערוואַרטען אויף דעם אַנדער זייט פֿון דעם גרויסען מיט אייזען בעצויגענעם טויער, און ער איז דער סימבאָל, נישט בלוז פֿון זיין אייגענער ליעבע, גאָר אויך פֿון פֿיעלע אַנדערע אויסער איהם. איך גלויב איך וועל אויף יעדען אופן האָבען גענוג צום לעבען אַן ערך פֿון אַכט-צעהן חדשים. אזוי אַז אויב איך וועל נישט קאָנען שרייבען קיין

שענע ביכער וועל איך וועניגסטענס קאָנען לעזען שענע ביכער. און וואָס פֿאַר אַ פֿרייד קאָן זיין גרעסער? נאָכדעם האָף איך צו זיין אימשיטאָנד צו בעשאַפֿען אויף דאָס ניי מיין שאַפּונגס קראַפֿט. אָבער ווען די אוימשיטענדען זאָלען זיין אַנדערש: ווען איך זאָל מעהר נישט האָבען קיין פֿריינד אויף דער וועלט, ווען קיין איינציג הויז זאָל נישט שמעהן אָפֿען פֿאַר מיר מיט רחמנות; ווען איך זאָל מווען אָנגעהמען די טאַרבע און די טראַנמעס פֿון דער הויהלער אַרימקייט: אזוי לאַנג ווי איך בין פֿריי פֿון נקמה פֿערלאַנגען, גרויזאָמקייט, און פֿעראַכטונג, בין איך אים שטאַנד צו בענעגענען דעם לעבען מיט אַ סך מעהר רוהיגקייט און פֿערטרויען, ווי ווען מיין לייב זאָל זיין געקליידעט אין פּורפור און פֿיינע ליינען, און מיין נשמה זאָל זיין קראַנק פֿאַר שנאה.

און איך וועל זיכער נישט האָבען קיין שוועריגקייטען, ווען דו פֿערלאַנגסט די ליעבע מיט אַן אמת, דאָן וועסט דו זי געפֿינען וואַרמענדיג אויף דיר.

איך דאַרף וואויל נישט זאָגען אז מיין אויפֿגאַבע ענדיגט זיך היער נישט, דאָס צו מהאַן וואָלט געווען בערך זעהר לייכט, פֿיעל שווערערעס שמעהט מיר נאָך פֿאַר. איך האָב אַרויף צו קלעמערען נאָך ווייט שפּיצזיגערע בערג, דורך צו געהן אַ סך דונקלערע מהאַלען, און דאָס אַלץ מוז נעשעהן דורך מיר אַליין. נישט די רעליגיאָן, נישט די מאַראַל און אויך נישט דער שכל קאָנען מיר דערביי ווי עס איז מיטהעלפֿען.

די מאַראַל העלפֿט מיר נישט. איך בין אַ געבוירענער אַנטי-נאַמיסם. (*) איך בין איינער פֿון די יעניגע וועלכע זיינען בעשאַפֿען

(*) אַנטינאַמיסמען זיינען די יעניגע וועלכע אַנערקענען נישט די זיסליכע געזעצען פֿון דער תּורה, און מיינען אז מען קאָן זיין גוט און פֿרום אפילו ווען מען פֿיהרט זיך אויף קאַפּייער פֿון דער אַנערקענטער מאַראַל. די ענגלישע אַנטינאַמיסמען זיינען אויפֿגעטראַטען צווישען די קריסטליכע סעקטאַנטען אים 17טען יאָהר-הונדערט. זיי זיינען אָבער קיינמאַל נישט געווען קיין סך און זייט די ענדע פֿון 18טען יאָהר-הונדערט זיינען זיי נישט פֿערבונדען מיט קיין קירכע.

געוואָרען פֿאַר די אויסנאַהמען, נישט פֿאַר די רעגלען. אָבער ווייל
איך זעה איין אַז דאָס אונרעכט ליגט נישט אין דעם וואָס איינער
טהומ, זעה איך אַז עס איז פֿאַרהאַן עטוואָס שלעכטעס אין וואָס
איינער ווערט. דאָס איז כראי געווען צו האָבען געלערנט.

די רעליגיאָן העלפֿט מיר נישט. די אמונה וואָס אַנדערע
האָבען אין דעם וואָס מען קאָן נישט זעהן, די דאָזיגע אמונה האָב
איך אין דאָס וואָס מען קאָן אַנטאָפֿען, און אַנקוקען. מיינע געטער
וואוינען אין מעמפלען געבויט מיט מענשליכע הענד; און אין דער
סביבה פֿון ווירקליכער ערפֿאַהרונג איז מיין אני מאמין געוואָרען
פֿאַלקאָס און פֿולשמענדיג; מעגליך צו פֿיעל פֿולשמענדיג, דאָס
קאָן זיין, דען אָקוראַט ווי פֿיעלע אָדער אַלע פֿון יענע וועלכע
האָבען אויפֿגעשמעלט זייער הימעל אויף דער ערד, האָב איך אויף
איהר געפֿונען נישט נור די שענקייט פֿון הימעל, נאָר אויך די
גרוילען פֿון גיהנם.

ווען איך דיינק ווענען דער רעליגיאָן בכלל, פֿיהל איך אַז
אַזוי ווי איך וואָלט וועלען גרינדען אַן אָרדען פֿאַר די וועלכע
קאָנען נישט גלויבען: מען קאָן איהם אַנרופֿען, די בירדערשאַפֿט
פֿון די אונגלויביגע, וואו אויף אַן אַלטאַר, אויף וועלכען עס ברענט
נישט קיין ליכט, אַ פֿריסטער אין וועמעס האַרצען דאָס פֿריערען
האַט נישט געפֿונען קיין מקום מנוחה, זאָל אַבריקטען גאַטעס
דינסט מיט ברויט, אויף וועלכען מען האָט נישט געמאַכט קיין
ברכה, און מיט אַ כּוס אין וועלכען עס איז נישטאָ קיין וויין. כדי
צו זיין אמת, מוז אַלצדינג ווערען צו אַ רעליגיאָן. און דער
אַנגאַסטיציזם* זאָל האָבען זיין סדור און זיינע מנהגים נישט

(* אַנגאַסטיציזם איז די לעהרע אַז דער יסוד כל היסודות,
דעם עצם פֿון אַלץ וואָס עקזיסטירט וועט תמיד בלייבן פֿערבעהאַלטען
פֿון'ס מענשען. די ויכוחים וועגען גאַט, פֿאַר און געגען, וועלען בלייבען
אייביג נישט ענטישעדיען. דויע לעהרע איז בעגרינדעט געוואָרען דורך די
ענגלישע געלעהרטע ספענסער (1820—1904) און העקסליי (1825—1895);
דער לעצטער האָט דאָס אַ נאָמען געגעבען „אַנגאַסטיציזם“ (נישט וויסען)

וועניגער ווי די אמונה. ער האָט שוין געווייזט זיינע מאַרטירער, ער זאָל נאָך צייטיגען זיינע הייליגע, און טעגליך לויבען נאָט דערפֿאַר וואָס ער האָט זיך פֿערבאַרגען פֿון די מענשען.

דאָך סיי דאָס זאָל זיין אמונה אָדער אַנגאַסטיציזם, עס דאַרף נישט זיין אויסערליכעס פֿאַר מיר. זיינע סימבאָלען מווען זיין פֿון מיין אייגענער בעשאַפֿונג. נור דאָס איז גייסטיג וואָס בילדעט אין דער אייגענער פֿאַרס. אויב איך קאָן נישט געפֿינען זיין סוד אין זיך גופא, יעמאַלט וועל איך איהם שוין קיינמאַל נישט געפֿינען: אויב איך בעזיץ איהם נאָך נישט אַצינד, דאַן וועט ער שוין קיינמאַל צו מיר נישט קומען.

דער שכל העלפֿט מיר נישט. ער זאָגט מיר אַז די געזעצען אונטער וועלכע איך בין געוואָרען אַ קרבֿן, זיינען פֿאַלש און אונגערעכט, און דער סיסטעם אונטער וועלכען איך האָב געליטען, איז אַ פֿאַלשער און אונגערעכטער סיסטעם. אָבער, וואָס איז מיר די נפֿקא מינה, סיי ווי האָב איך דאָך צו איבערמאַכען די דאָזיגע ביידע זאַכען, אַז זיי זאָלען ווערען רעכט און גערעכט פֿאַר מיר. און אָקוראַט אַזוי ווי אין דער קונסט, גיט מען זיך נור אָב דער־מיט, וואָס פֿאַר אַ בעדייטונג עס האָט פֿאַר איינעם אַ בעוונדערער גענענשטאַנד אין אַ בעוונדערן מאַמענט, אָט אַזוי איז אויך אין דער מאָראַלישער ענטוויקלונג פֿון דעם האַראַקטער.

מיין אויפֿגאַבע איז אַצינד אומצואווענדען אַלצדינג וואָס האָט מיר פֿאַסירט אין גוטעס פֿאַר מיר. דאָס ברעטערנע געלעגער, די עקעלהאַטע אכילה, די גראָבע שמריק, וועלכע מען צוצופֿט צו פֿלאַקס, ביז עס ווערען איינעם טעמפֿ די שפיץ פֿינגער פֿאַר שמערץ, די איינפֿאַכע שטויב־אַרבייט מיט וועלכע עס הייבט זיך אָן און עס לאָזט זיך אויס יעטווידער איינציגער טאָג, די שמרענגע בעפֿעהלען וועלכע די געווענהייט מאַכט הפנים פֿאַר אַ נויטווענדיגקייט, די אומגעלומפֿערטע קליידער וועלכע מאַכען דאָס ליידען לעכערליך

אַלס היפֿך צו די לעהרע פֿון „גנאָסטיציזם“, וועלכע מיינט אַז זי ווייס דעם גאַנצען אמת.

אויף איהם אַ קוק צו טהאָן, דאָס שווייגען, די איינזאַמקייט, די חרפה — יעטווידער איינע פֿון די דאָזיגע זאכען דאַרף איך אומענדערן אין גייסטיגער ערפֿאַהרונג. דערביי איז נישטאָ קיין איינציגע ערניעדערונג פֿון גוף וועלכע איך מוז מיך נישט אָנשמרייני-גען איבער-צו-מאַכען אין אַן ערהעבונג פֿון דער נשמה.

איך ווינש צו דערגרייכען צו דער מדרגה, ווען עס וועט מיר מעגליך זיין צו זאָגען גאַנץ איינפֿאַך און אָהן מליצות, אז די צוויי גרויסע ווענדונגס פונקטען אין מיין לעבען זיינען: ווען מיין פֿאַטער האָט מיר געשיקט אין אָקספֿאָרד, און ווען די געזעלשאַפֿט האָט מיר געשיקט אין תּפּיסה, איך וויל נישט זאָגען אַז תּפּיסה איז די בעסטע זאך וואָס האָט מיר געקאָנט פּאַסירען; ווייל אַזאַן אויס-דרוק וועט שמעקען מיט צו פֿיעל פֿערביטערונג אַנטגעגען זיך אַליין, איך וועל גיכער זאָגען, אָדער הערען זאָגען פֿון מיר, אז איך בין געוועזן אַזאַ טיפּישער קינד פֿון מיין דור, אַז אין מיין פּער-ווערויטעם, און צוליב דער פּערווערויטעם, האָב איך אומגעקעהרט די גוטע זאכען פֿון מיין לעבען אין שלעכטע, און די שלעכטע זאכען פֿון מיין לעבען אין גוטע.

פֿון דעסמוועגען, וואָס איך וועל זאָגען אָדער אַנדערע וועלען זאָגען, שפּיעלט אַ קנאַפע ראַלע. די וויכטיגסטע זאך, די זאך וואָס לייענט נאָך בעפֿאַר מיר, די זאך וואָס איך האָב נאָך צו טהאָן, ווען דאָס קורצע איבערבלייבעכץ פֿון מיינע טעג וועט נישט ווערען פֿערדאַרבען, פֿערניכטעט, און אונפֿולשמענדיג, איז אויפֿצווויגען אין מיין עצם אַלצדינג וואָס איז צו מיר געטהאָן געוואָרען, דאָס צו מאַכען פֿאַר אַ טהייל פֿון מיר, דאָס אַנצונעהמען אָהן בעקלאָנג, פּחד, אָדער פּראַטעסט, דער העכסטער חטא איז האַלבהייט. אַלץ וואָס האָט זיך פֿערווירקליכט איז רעכט.

בעת איך בין צוערשט אַריינגעפֿאַלען אין תּפּיסה, האָבען מיר מאַכע פּערוואַגען געגעבען די עצה, איך זאָל מיך פֿלייסען צו פֿערגעסען ווער איך בין געוועזען, דאָס איז געווען אַ שעדליכע עצה. נור דורך דעם וואָס עס איז מיר קלאָר געוואָרען ווער איך בין, האָב איך געפֿונען אַ וועלכען עס איז טרויסט. אַצינד גיבען

מיר אנדערע די עצה, איך זאל, ווען איך וועל אַרויסגעלאָזען ווערען פֿרײַ, זוכען צו פֿערגעסען, און איך בין איבערהויפט אַמאָל געזעסען אין תּפּיסה. איך ווײַס, און איך דאָס וואָלט געווען אַן אומגלוק. דאָס וואָלט געהייסען, און איך זאל דאָס גאַנצע לעבען ווערען פֿערפֿאַלט דורך אַן אונערטרעגליכען געפֿיהל פֿון שאַנדע, און אַלצדינג, וואָס בעדייט פֿאַר מיך אַקוראַט אַזוי פֿיעל ווי פֿאַר יעשוועדען אנדערען — די שענקייט פֿון די זון און די לבנה, די פֿרעכטיגקייט פֿון די יאָהרעס-צײַמען, די מוזיק פֿון פֿריה מאָרגען און דאָס שווייגען פֿון דער לאַנגער נאַכט, דער רעגען וואָס קאַפּעט פֿון די בלעטער, אָדער דער טוי וועלכער פֿיוועט איבער דאָס גראָז און פֿערוילבערט עס — און דאָס אַלץ זאל זײַן פֿאַר מיר פֿער-פֿלעקט, און פֿערלאָרען פֿון זײַער היילונגסקראַפֿט און פֿון זײַער פֿעהיגקייט צו פֿערשאַפֿען פֿרייד.

בעדויערן די אײגענע ערפֿאַהרונגען הייסט אָבשמעלען די אײגענע ענטוויקלונג. פֿערלייקענען די אײגענע איבערלעבענישען הייסט אַרײַנלענען אַ ליגען אין די ליפען פֿון דעם אײגענעם לעבען. דאָס איז נישט ווײַניגער ווי אַ פֿערלייקענונג פֿון דער אײגענער נשמה.

דען גענוי אָט אַזוי ווי דער גוף נעהמט אין זיך אויף אַל דאָס מעגליכע, געווענהליכעס און אומרײַנעס נישט וועניגער ווי דאָס וואָס אַ פֿריסער אָדער אַן ערשײַנונג האָבען גע'כשר'ט, און ער וואַנדעלט עס אום אין ענערגיע, אָדער קראַפֿט, אין דאָס שפּיעל פֿון שענע מוסקעלן און אין די פֿאַרמען פֿון לויכטעדיגען פֿלײַש, אין די רונדונגען און פֿאַרבען פֿון דאָס האָר, די ליפען און די אויגען; אָט אַזוי האָט איך די נשמה פֿון איהר זײַט איהרע ערנעהרונגס פֿונקציאָנען, און קאָן פֿערוואַנדלען אַזײַנס וואָס איז אַן און פֿאַר זיך געמײן, גרויזאַס און ערניעדעריגענד, אין אײדעלע געדאַנקען-שטימונגען און אין לײדענשאַפֿטען פֿון העכסטער וויכ-מינקייט; יאָ, זאָגאַר נאָך מעהר, זײ געפֿיגען גראָד אין דעריין זײַער ערהאַבענסטע פֿאַרמע פֿון אויסדרוק, און קאָנען זיך גופּא

ענטפלעקען אַם פֿאַלקאָמענסטען, דורך דעם וואָס האָט לכתחילה געהאַט די כּונה צו פֿערשוועכען אָדער חרוב צו מאַכען.

דער פֿאַקט וואָס איך בין געוועזען אַ געמיינער אַרעסטאַנט אין אַ געמיינעם צוכטהויז, מוז איך אָננעהמען אַזוי ווי דאָס איז, און, ווי מאָדנע דאָס מעג אויסזעהן, איינע פֿון די לעהרען וועלכע איך האָב זיך גופּא צו לערנען איז, מיך דערמיט נישט צו שעהמען. איך בין מחויב דאָס אָנצונעהמען אַלס אַ שטראָף, און ווען איינער שעהמט זיך מיט דעם וואָס ער איז געוועזען געשטראָפֿט, יעמאַלט איז דאָס אַזוי גוט ווי ער וואָלט איבערהויפּט קיינמאַל נישט בעקומען קיין שטראָף.

כלי ספּק זיינען פֿאַרהאַן אַ סך מעשים פֿאַר וועלכע איך בין פֿער'משפּט געוואָרען וואָס איך האָב נישט געטהאָן, אָבער עס זיינען אויך פֿאַרהאַן אַ סך מעשים פֿאַר וועלכע איך בין גע'משפּט געוואָרען וואָס איך האָב יאָ געטהאָן, און נאָך אַ גרעסערע צאָהל עבירות בין איך בענאַנגען אין מיין לעבען פֿאַר וועלכע מען האָט איבערהויפּט קיינמאַל ביי מיר נישט געפֿאָדערט קיין חשבון.

איך האָב שוין געוואָגט: די וועגען פֿון די געמער זיינען זאָגן-דערבאַר, זיי שטראָפֿען אונז פֿאַר דאָס וואָס איז גוט און מענשליך אין אונז אָט אַזוי ווי פֿאַר דאָס וואָס איז שלעכט און פֿערווערו; איך מוז אַנערקענען דעם פֿאַקט, אַז מען ווערט בעשטראָפֿט פֿאַר דאָס גוטע אַזוי וואויל ווי פֿאַר דאָס שלעכטע וואָס מען טהוט. איך בין נישט מסופּק אַז דאָס פּאַסירט דורך אויס מיט רעכט. עס העלפֿט איינעם, אָדער עס זאָל איינעם העלפֿען צו בעגרייפֿען ביידען, און זיך נישט צופֿיעל איינבילדען אויף קיינעם פֿון זיי.

און אויב איך וועל מיך דאַן נישט שעהמען מיט מיין שטראָף, ווי איך האָף אַז אַזוי זאָל דאָס זיין, יעמאַלט וועל איך זיין אים שטאַנד צו דיינקען, און שפּאַציערען, און לעבען מיט פֿרייהייט.

אַ סך מענשען, ביי זייער בעפֿרייאונג, טראָגען אַרויס זייער תּפּיסה צוזאַמען מיט זיך אין דער פֿרישער לופֿט, און בעהאַלטען זי אין זייערע הערצער ווי אַ געהיימע שאַנדע, און צום סוף

פֿערקריכען זיי אין וועלכער עס איז לאָך, ווי אָרימע פֿערניקטעמע
 ברואים, און שטאַרבען. עס איז אָבשייליך אַז עס בלייבט זיי נישט
 איבער קיין אַנדער ברירה, און עס איז אַן עולה, אַ שרעקליכע
 עולה פֿון דער געזעלשאַפֿט, אַז זי צווינגט זיי אַזוי צו טהאָן. די
 געזעלשאַפֿט געהמט זיך דאָס רעכט אַרויפֿצולעגען שוידערהאַפֿטע
 ישׂמראָפֿען אויף דעם יחיד, אָבער זי האָט אויך דעם העכסטען
 חטא פֿון דער האַלבהייט, און עס געלינגט איהר נישט דורכצו-
 פֿיהרען דאָס וואָס זי האָט געטהאָן. ווען איינער איז אָנגעקומען
 זיין שטראָף, דאָן לאָזט זי איהם איבער צו זיך אַליין; דאָס הייסט
 זי פֿערלאָזט איהם אין דעם סאַמע מאָמענט ווען עס הייבט זיך
 אָן איהר ערהאַבענסטע פֿליכט אַנטגעגען איהם. זי שעהמט זיך
 אין דער אמת'ן מיט איהרע אייגענע האַנדלונגען, און ווייכט אויס
 די יעניגע וועלכע זי האָט בעשטראָפֿט, ווי לויט ווייכען אויס אַ
 מלוח, וועמעס חובות זיי קאָנען נישט בעצאָהלען, אָדער איינעם,
 וועמען זיי האָבען אָנגעטהאָן אַ נישט ערוועצליכען, נישט וויעדער-
 קעהרליכען שאַדען.

איך פֿון מיין זייט קאָן פֿאָדערן, אַז אויב איך שמעל מיך
 פֿאָר וואָס איך האָב געליטען, זאָל זיך די געזעלשאַפֿט פֿאַרשמע-
 לען, וואָס זי האָט מיר אָנגעטהאָן; און דעריבער זאָל אין ביידע
 צדדים נישט זיין קיין פֿערביטערניס, נישט הערשען קיין שנאה.
 זעלבסט פֿערשמענדליך ווייס איך אז פֿון איין שטאַנדפּונקט
 זועלען די אומשמענדען שמעהן ביי מיר אַ סך פֿערשיעדען ווי ביי
 אַנדערע; מוזען אין דער אמת'ן אַזוי שמעהן דורך דער סאַמע
 נאַטור פֿון דעם דאָזיגען פֿאַל; די אָרימע גנבים און אויסוואַרפֿען
 וועלכע זיצען היער איינגעשפּאַרט מיט מיר צוזאַמען, זיינען אין
 פֿיעלע הינויכטען אַסך גליקליכער ווי איך בין. די קליינע שטרעקע
 אין דער גראָהער שמעדימיל אָדער גרינעס פֿעלד וואָס האָט געזעהן
 זייער חטא איז אונבעדייטענד; בכדי צו געפֿינען אַזעלכע וועלכע
 ווייסען גאַרנישט פֿון דעם וואָס זיי האָבען געטהאָן, דאַרפֿען זיי
 נישט געהן ווייטער וויפֿיעל אַ פֿויגעל קאָן פֿליהען צווישען
 בין השמשות און אַ שפּראַץ אויף טאַג. אָבער פֿאַר מיר איז די

וועלט צוזאַמענגעשרומפּען צו די גרויס פֿון אַ טפּח, און אומעטום וואו איך קעהר מיך, איז געשריעבען מיין נאָמען מיט בלייענע אותיות אויף די פֿעלזען. דען איך בין אַרײַנגעטראָמען, נישט פֿון דער דונקעלהייט אין דער מאָמענטאַנער בעריהמטהייט פֿון פֿער-ברעכען, נאָר פֿון אייביגען רוהם צו אייביגער עהרענלאָזיקייט, און מאַנכמאָל זעהט דאָס מיר אויס צו האָבען בעווײַזען, אויב דאָס דאַרף איבערהויפט האָבען אַ בעווײַז, אַז צווישען דעם בעריהמטען און פֿעראַכטעמען איז נור איין טרום, אויב נישט נאָך וועניגער. דאָך, דוקא אין דעם אומשטאַנד, אַז לײַט וועלען מיר דער-קענען, וואוהין איך וועל נור געהן, און אַלצדינג וויסען איבער מיין לעבען, אַזוי ווייט ווי עס קומען אין בעטראַכט זײַנע נאַרשקײטען, קאָן איך נאָך ענטדעקען עטוואָס גוטעס פֿאַר מײַך. דאָס וועט אַרויס-רופֿען בײַ מיר די נױטווענדיגקײט, צו פֿערנעהמען וויעדער מיין פּלאַץ אַלס קינסטלער, און אַזוי גיך ווי מעגליך איך וועל נור קאָנען. ווען איך קאָן אַרויסברײַנגען נור איין שענעם קונסט ווערק, וועל איך זײַן אים שטאַנד, צו רױבען פֿון דער פֿערלײמדונג איהר גיפֿט, און פֿון די פֿײַגהײט איהר שפּאַט, און אויסצורײסען די שענדערישע צונג פֿון איהר וואָרצעל.

און ווען דאָס לעבען זאָל זײַן אַט אַזוי ווי עס איז פֿאַקטיש, אַ פּראָבלעם פֿאַר מײַך, בין איך נישט וועניגער ווי אַ פּראָבלעם פֿאַר דאָס לעבען. לײַט מוזען אָננעהמען אַ וועלכע עס איז שמע-לונג צו מיר, און זיך פֿאַסען אַ מײַנונג איבער בײַדען, איבער זיך גופא און איבער מיר.

איך דאַרף וואויל נישט זאָגען אַז איך רײד היער נישט איבער בעשטימטע יחידים. די איינציגע מענשען וועלכע איך וואָלט גע-וואונשען צו האָבען אַצינד אַרום זיך, זײַנען קינסטלער און אַזעלכע פּערזאָנען וואָס האָבען געליטען: די יעניגע וועלכע וויסען וואָס איז שענקיקייט, און די וועלכע וויסען וואָס איז לײדען: ווייטער אינערעסירט מיך קײנער נישט. איך שמעל אויך נישט וועלכע עס איז פֿאָדערונג צום לעבען. אין אַלצדינג וואָס איך האָב געוואָגט בין איך פּשוט בעזאָרגט מיט מיין אייגענער גײסטיגער שמעלונג.

געגענאיבער דאָס לעבען אַלס אַ גאַנצעס. איך פֿיהל אַז זיך נישט צושעהמען מיט דעם וואָס איך בין געוועזן בעשמראַפֿט, איז איינע פֿון די פּונקטען צו וועלכע איך מוז דערגרייכען, צו לעבן מיין אייגענער פֿולענדונג, און מחמת איך בין אזוי אונפֿאַלקאָם.

איך מוז לערנען ווי צו זיין גליקליך. אַ מאָל האָב איך דאָס געוואוסט, אָדער געמיינט אַז איך ווייס דאָס, אינסטינקטיוו. אין מיין האַרצען האָט אַ מאָל שטענדיג געבליהט דער פֿריהלונג. מיין מעמפּעראַמענט איז געווען פֿון איין משפּחה מיט דער פֿרעהליכ-קייט. איך האָב אָנגעפֿילט מיין לעבען ביז צום סאַמע ברעג מיט תּענוגים, אָט אזוי ווי מען קאָן אָנפֿילען אַ בעכער ביז צום סאַמע ברעג מיט וויין. אַצינד דערנעהנטער איך מיך צום לעבען פֿון גאָר אַ נייעם שטאַנדפּונקט, און אָפֿט איז דאָס פֿאַר מיר אויסערסט שווער, זיך צו מאַכען אפּילו נור אַ פֿאַרשטעלונג פֿון גליק. איך דערמאָן מיך, וועהרענד מיין ערשמען סעמעסטער* אין אָקספֿאָרד, צו האָבען געלייענט אין פּייטער'ס** „רענעסאַנס" — דאָס בוך וואָס האָט געהאַט אַזאַ איינפֿלוס אויף מיין לעבען — ווי אזוי דאַנטע*** זעצט אַריין טיעף און דער „אינפֿערנאַ"**** די יעניגע וועלכע האָבען זיך אייגענ-וויליג אַריינגעלאָזען אין עצבות ;

(* זמן.

** וואָלטער פּייטער (1839—1894), דער מאָדערנער ענגלישער קריטיקער, האָט שטאַרק בעאיינפֿלוסט די נייע ענגלישע ליטעראַטור און קונסט. זיינע וויכטיגסטע ווערק זיינען: „די רענעסאַנס", שטודיען אין קונסט און פּאָעזיע", 1873, און די פֿילאָזאָפּישע ערצעהלונג, „מאַרוס דער אפּיקורס (עולם-הזה'ניק), זיינע געפֿיהלען און אידעען", 1885. *** דאַנטע (1321—1265), דער גרויסער איטאַליענישער וועלט-דיכטער, האָט פֿעראייביגט זיינע אידעען איבער גוט און שלעכט, אין אַ פּאָעטישע שילדערונג פֿון די רשעים אין גיהנם און די צדיקים אין גן עדן, אונטערן נאָמען „די געטליכע קאָמעדיע". (די העברעאישע איבערוועונג הייסט „תּפתּה ערוך"). **** (גיהנם, די ערשמע טהייל פֿון דער „געטליכער קאָמעדיע".

און איך בין גענאנגען צו דער ביבליאָמעק און אויפגעמישט די שמעלע אין דער „געמליכער קאָמעדיע“, וואו אונטער דעם נאָמען פֿילען זומפּף פֿון גיהנם, ליעגען די יעניגע וועלכע זיינען געוועזען „פֿעראומערט אין דער זיסער לופֿט“, און חור'ן איבער אייביג דורך זייערע זיפֿצען:

‘Tristi fummo

*Nell aer dolce che dal sal s'allegra.**)

איך האָב געוואוסט אז די קירכע פֿעראורטהיילט „אַקצידיע“** אָבער די גאַנצע אידעע האָט מיר אויסגעוויזען דורכאויס פֿאַנטאַ-סמיש, גענוי דער סאָרט זינד, האָב איך מיר איינגעבילדעט, וועלכעס אַ פּריסטער וואָס ווייס גאַר נישט פֿון ווירקליכען לעבען וועט ערפֿינדען. איך האָב אויך נישט געקאַנט פֿערשמעהן ווי אזוי דאַנטע, וועלכער זאָגט אז „דער צער פֿעראייניגט אונז וויעדער מיט גאָט“, קאָן זיין אזוי אונבאַרמהערציג אַנטגעגען די, וועלכע זיינען געווען פֿערלעכט אין דער מרה שחורה, אויב אפילו עס זיינען באמת געוועזען אוינגע. איך האָב מיך דענסמאַל נישט פֿאַרגעשמעלט, אז עס וועט קומען דער טאָג ווען דאָס וועט ווערען איינע פֿון די גרעסטע נסיונות אין מיין לעבען.

וועררענד איך בין געזעסען אין דער תּפּיסה פֿון וואַנדסוואַירטה האָב איך געוואונשען צו שטאַרבען. דאָס איז געוועזען מיין איינ-ציגער פֿערלאַנגען. ווען מען האָט מיר אַריבערגעפֿיהרט אַהער, גאַכדעם ווי איך בין אָבגעלעגען צוויי חדשים אין דער קראַנקען אָכטהיילונג, און איך האָב דערפֿיהלט אז מיין קערפּער ווערט וואָס אַ טאָג געזונדער, בין איך געווען אויסער זיך פֿאַר צאָרן. איך האָב בעשלאָסען צו בעגעהן זעלבסט-מאָרד, אין דעם זעלבען טאָג אין וועלכען איך וועל פֿערלאַזען די תּפּיסה. נאָך אַ קורצע צייט איז די דאָזיגע ביזע שטימונג פֿערשוואַנדען, און איך האָב מיר

(* „גראָהער רוים

און קיין זיסע לופֿט צו דערמינטערן דעם גייסט“.

** וואַרפֿען אָן אומ'הן אויף דאָס לעבען.

אריינגענומען אין געדאַנק צו לעבען, אָבער אַנצוטהאַן אויף זיך די מרה שחורה אזוי ווי אַ קעניג טהומ אָן זיין פּורפור: קיינמאַל מעהר נישט לאַכען: צו פֿערוואַנדלען יעטוועדעס הויז וואָס איך וועל בעטרעטען, אין אַ שטוב פֿון אבלות: צו מאַכען מיינע פֿריינד געהן אַרום מיר מיט לאַנגזאַמע טריט אין ניעדערגשלאַגענהייט: צו לערנען ווי אַז מרה שחורה איז דער אמת'ר סוד פֿון'ם לעבען: צו פֿערגאַלען זייערע פֿריידען מיט פֿרעמדע ליידען; צו פֿייניגען זיי מיט מין אייגענעם שמערץ.

אַצינד פֿיהל איך גאַנץ אַנדערש. איך זעה איין אַז עס וואַלט געווען אונדאַנקבאַר און אונפֿריינדליך פֿון מיר, צו מאַכען אַזאַ לאַנגעם געזיכט, אַז ווען מיינע פֿריינד וועלען מיר קומען בעזוכען, זאָלען זיי מווען מאַכען נאָך לענגערע געזיכטער, בכדי צו בעווייזען זען זייער סימפּאַטי; אָדער, פּונקט ווי איך זאָל זיי פֿערבעטען אויף כבוד, זיי איינלאַדענדיג זיך אַניעדער צו זעצען שווייגענדיג צו ביטערע קרייטיכער און צו אַ סעודה פֿון אבלים. איך מוז לערנען ווי צו זיין פֿרעהליך און גליקליך.

די לעצטע צוויי געלעגענהייטען, ביי וועלכע עס איז מיר געווען ערלויבט צו זעהן היער מיינע פֿריינד, האָב איך מיך בעמיהט צו זיין ווי פֿרעהליך עס איז נור מעגליך, און אַרויסצו-וויווען פֿאַר זיי מיין פֿרעהליכקייט, בכדי זיי צו געבען אַ וועלכע עס איז קליינע פֿערגיטיגונג פֿאַר זייער מרחח מיר צו קומען בעזוכען אַזש פֿון לאַנדאָן. איך ווייס, דאָס איז אַ קליינע צוריק צאָהלונג, אָבער דאָס איז די יעניגע, אין דעריין בין איך בטוח, פֿון וועלכע זיי זיינען אַס מעהרסטען צופֿריעדען.

פֿאַר אַכטאַגען שבת האָב איך מיך געמעגט אונטערהאַלטען אַ גאַנצע שעה מיט ראַבבין; און איך האָב מיר בעמיהט צו געבען דעם מעגליך פֿולסטען אויסדרוק, פֿון דער הערצליכער פֿריידע, וועלכע איך האָב באמת געפֿיהלט, איבער אונזער צוזאַמענקונפֿט. און אַז איך בין דורכאויס אויף דעם רעכטען וועג, מיט די מיינונגען און די אידעען וועלכע איך בילד היער פֿאַר מיר

אַלײן, בעווויזט מיר דער פֿאַקט, אז צום ערשטען מאל זייט איך זיין אין תּפּיסה האָב איך אַצינד אַן אמת'ן פֿערלאַנגען נאָך דעם לעבען.

פֿאַר מיר איז נאָך פֿאַרהאַן אַזוי פֿיעל צו טהאַן, אז איך וועל דאָס בעטראַכטען פֿאַר אַ שרעקליכע טראַגעדיע, ווען איך זאָל אַזעקשמאַרבען איידער עס וועט מיר געלינגען דורכצופֿיהרען על כל פּנים אַ טייל דערפֿון. איך זעה נייע ענטוויקלונגס מעגליכקייטן מען אין קונסט און אים לעבען, פֿון וועלכע יעשווידע איינע איז אַ פֿרישע פֿאַרמע פֿון פֿולענדונג. איך פֿערלאַנג צו לעבען כדי איך זאָל קאָנען ערפֿאַרשען, דאָס וואָס איז נישט וועניגער ווי אַ נייע וועלט פֿאַר מיר.

איהר ווילט וויסען, וואָס איז די דאָזיגע נייע וועלט? איך דיינק איהר קאָנט משער זיין וואָס דאָס איז. דאָס איז די וועלט אין וועלכע איך האָב געלעבט די לעצטע צוויי יאָהר. דאָס ליידען און אַלץ וואָס דאָס לעהרנט אונז — דאָס איז מיין נייע וועלט. איך בין געוועהנט געוועזען צו לעבען פֿולשטענדיג נור פֿאַר פֿערנינגען. איך האָב אויסגעווייכט צער און יסורים פֿון יעשווידער סאָרם. איך האָב פֿיינד געהאַט בינדען. איך האָב מיך געהאַט אונטערגענומען צו איגנאַרירען ביידען, אַזוי ווייט ווי דאָס איז מעגליך: דאָס הייסט, זיי צו בעהאַנדלען ווי פֿאַרמען פֿון אונט-פֿאַלקאַמענהייטען. זיי זיינען נישט געווען קיין טהייל פֿון מיין לעבענס-פּלאַן. זיי האָבען נישט געהאַט קיין פּלאַץ אין מיין פֿילאָזאָפֿיע.

מיין מוטער, וועלכע האָט געקענט דאָס לעבען דורך און דורך, פֿלעגט מיר אָפֿט ציטירען די פֿערזען פֿון געטהע (* וועלכע קאַרלייל (**)) האָט איינגעשריעבען אין אַ בוך, וואָס ער האָט

(* געטהע Goethe (1741—1831), דער פֿערפֿאַסער פֿון „פּוּטט“.

(** טהאָמאַס קאַרלייל (1741—1881) רעכענט זיך אין ענגלאַנד

אַלס „דער לעבהאַפֿטיגסטער און אַריגינעלסטער פֿון אַלע ענגלישע פּראָזע

איהר געגעבען מיט יאָהרען צוריק, און וועלכע הייסען אין זיין איבערזעצונג, אויב איך האָב נישט קיין טעות, בערך אזוי:—

'Who never ate his bread in sorrow,
Who never spent the midnight hours
Weeping and waiting for the morrow,—

He knows you not, ye heavenly powers.'*

דאָס זיינען די פֿערזען וועלכע די איידעלע קעניגין פֿון פֿרייסען, (** וועלכע נאָפּאַלעאָן האָט בעהאַנדעלט מיט אַזאַ גראַבע ברוטאַליטעט, איז געווען געוועהנט צו ציטירען אין איהר שפּלות און גלות, זיי זיינען געוועזען די פֿערזען וועלכע מײן מוטער פֿלעגט אָפֿט ציטירען אין די צרות פֿון איהר שפּעטערדיגע לעבען. (***) איך האָב בשום אופן נישט איינגעווייליגט אָנצונעהמען אָדער אפילו נור צו צילאָזען דעם אינגעהייערן אמת וואָס ליגט אין זיי פֿער- בעהאַלטען. איך האָב דאָס נישט געקאָנט פֿערשמעהן. איך דערמאָן

שרייבער, "אַלס דער גביא און מוסר-וואַגער פֿון זיין דור. זיין התמדה ווערט שטאַרק געריהמט, (אין יאָהר 1872 זיינען ערשינען זיינע ווערק אין אַ פֿאַלקס־אויסגאַבע פֿון 37 בענדער), און אָסקאַר ווילד האָט זיך ערוואַרבען קאַרלייל'ס שרייבטיש, מיט דער האַפֿענונג צו ווערען בעאיינפֿלוסט צו התמדה. (זעה אויבען זייטע 15).

(* "ווער ס'האָט קיינמאַל געגעס'ן זיין ברויט אין זאָרגען,

ווער ס'האָט קיינמאַל פֿערבראַכט זיינע נעכט

וויינענדיג און וואַרטענדיג אויף דעם מאָרגען,—

דער קען אויך נישט, איהר הימלישע מעכט."

(**) די שענע פֿרויסישע קעניגין לוויזע (1810—1876) האָט זיך

אײם יאָהר 1806 געווענדעט פֿערווענליך צו נאָפּאַלעאָן אין זיין לאַגער, בכדי ביי איהם עפעס אויסצובעמען פֿאַר דער פֿרויסישער מלוכה. נאָפּאַלעאָן האָט זיי מיליטעריש צוריק געוויזען, דער פֿרויסישער קעניג האָט פֿערלאָרען זיין מלוכה און זי איז מיט איהם מיטגעגאַנגען אין גלות.

(***) ליהודי ווילד'ס איינציגע טאַכטער איז אָבעשטאַרבען יונג, איהר

עשירות איז פֿערשוואַנדען און זי האָט געלעבט אויף דער עלטער און עגמת נפש און דחקות.

מיך נאך זעהר גוט ווי איך פֿלעג דענסטמאָל צו איהר זאָגען, אז איך האָב נישט קיין חשק צו עסען מיין ברויט אין זאָרגען, אָדער צו פֿערבריינגען וועלכע עס איז נאָכט וויינענדיג און וואַרמענדיג אויף אַ נאָך טרויעריגערען מאָרגען.

איך האָב מיך דענסטמאָל נישט פֿאָרגעשמעלט אז דאָס איז געווען איינע פֿון די בעזונדערהייטען וועלכע דער גורל האָט געהאלטען פֿאַר מיר אָנגעגרייט: אז אַ גאַנצעס יאָהר פֿון מיין לעבען, זאָל איך אין דער אמת'ן קוים עפעס אַנדערש טהאָן. אָבער אזוי איז מיר צוגעמאַסמען געוואָרען מיין חלק; און וועהרענד די לעצטע עטליכע חדשים, בין איך נאָך מורא'דיגע שווערינקייטען און מלחמות, געווען אים שמאַנד צו בעגרייפֿען מאַנכע פֿון די לעהרען וועלכע זיינען פֿערבאָרגען אים האַרצען פֿון דעם שמערץ. די גייסמליכע און דער המון, וועלכע בענוצען פֿראַוען אָהן פֿערשמאַנד, ריידען מאַנכמאָל פֿון'ם ליידען ווי איבער אַ געהיימען סוד. אין דער אמת'ן איז דאָס אַן ענטפֿלעקונג. מען דערקענט זאָכען וועלכע זיינען פֿריהער קיינעם נישט אויפֿגעפֿאלען. מען טרעט צו צו דער היסטאָריע פֿון אַן אַנדער שמאַנדפֿונקט. וואָס מען האָט זיך פֿאָרגעשמעלט טונקעל, אינסטינקטיוו, איבער קונסט, ווערט פֿערווירקליכט אין דער סביבה פֿון דענקען און פֿיהלען מיט פֿאַלקאָמענע קלאָרהייט פֿון דער ערשיינונג, און מיט אַן אַבסאָלוטער שמאַרקהייט פֿון דער פֿאַרשמעלונגס-קראַפֿט.

איך זעה איצט איין אז דער צער, זייענדיג די איידעלסטע פֿיהלונג, צו וועלכע דער מענש איז פֿעהיג, איז צו גלייכער צייט דער טיפֿ און די פֿראָבע פֿון יעטווידער גרויסער קונסט. נאָך וואָס דער קינסטלער שטרעבט שמענדיג, דאָס איז נאָך די יעניגע פֿאַרמע פֿון עקזיסטענץ אין וועלכע לייב און זעלע זיינען איינס און דאָס זעלבע: אין וועלכע דאָס אויסענוועניגסטע איז דער אויסדרוק פֿון דאָס אינעוועניגסטע: אין וועלכע עס ענטפֿלעקט זיך די געשמאַלט. אַזעלכע פֿאַרמען פֿון עקזיסטענץ זיינען פֿאַרהאָן נישט וועניג: די יוגענד און די קונסטען וועלכע גיבען זיך אָב מיט

די יוגענד, קאָנען דיענען אַ וויילע אַלס מוסטער פֿאַר אונז: און נאָך איינס מעג אונז געפֿעלען צו דענקען, אַז די מאָדערנע לאַנדשאַפֿטס-מאַלעריי, אין איהר צאַרמקייט און פֿיינקייט, אין דעם אופן, ווי זי מאַכט אויפֿמערקזאַם אויף דעם גייסט וועלכער רוהט אין דאָס אויסענוועניגסטע, און מאַכט זיך אַ מלבוש פֿון ערד און לופֿט, פֿון נעבעל און שמעדט בילדער; אַז אין איהר קראַנקהאַפֿט רייצבאַרער האַרמאָני פֿון שמימונגען, פֿאַרבען און קלאַנגען, פֿער-ווירקליכט זי די מאָדערנע לאַנדשאַפֿטס קונסט, מאַלעריש, פֿאַר אונז, דאָס וואָס איז געוועזן פֿערווירקליכט אין אַזאַ פּלאַסטישע פֿערפֿאַלקאַמונג דורך די גריעכען, די טווּיק, אין וועלכע דער גאַנצער געזענשאַפֿט איז אויפֿגעווינגען אין דער פֿאַרם, און קאָנען נישט ווערען אָבגעטיילט פֿון אַנאַנדער, איז אַ פֿערפֿאַלגאַנטערטער ביישפּיעל, און אַ בלוס אָדער אַ קינד איז אַן איינפֿאַכער ביישפּיעל פֿון דאָס וואָס איז מיין; אָבער דער צער איז דער ענד-טיפּ סיי אים לעבען און סיי אין קונסט.

הינטער דער פֿרייד און געלעכטער קאָן שמעקען אַ גראַבעס, האַרמעס, ביינערדיגעס מעמפּעראַמענט. אָבער הינטער דעם צער פֿערבעהאַלט זיך שמענדיג נור דער צער. דאָס ליידען איז נישט פֿערמאַסקירט, אַזוי ווי די פֿריידען.

דער אמת אין דער קונסט בערוהט נישט אויף אַ וואָסער עס איז געגענווייטיגער הסכמה צווישען דעם עצם אידעע און איהר צופֿעליגער עקזיסטענץ; ער איז נישט די עהגליכקייט פֿון נעשטאַלט צום שאַמען, אָדער פֿון די פֿאַרמע וואָס איז אָבגעשפּיעגעלט אין קריסטאַל צו די פֿאַרמע גופּא; ער איז נישט דער עכאַ וואָס הילכט אָב פֿון אַן אויסגעהוילמען באַרג, נאָך וועניגער איז ער אַ זילבער-נער קוואַל וואָסער אין טהאַל וועלכער ווייזט די לבנה צו דער לבנה און די נאַרציסען צו די נאַרציסען.

דער אמת אין דער קונסט איז די איינהייט פֿון אַ זאַך מיט זיך גופּא: דאָס אויסענוועניגסטע איז געוואָרען דער אויסדרוק פֿון דאָס אינעוועניגסטע: די נשמה איז געקליידעט אין פֿלייש: דער

גוף איז דורכגעדרונגען מיט גייסט. איבער דעם דאָזיגען מעם לאָזט זיך קיין אמת נישט פֿערגלייכען צו דעם ליידען.
 עס גיעט צייטען ווען דאָס ליידען זעהט מיר אויס צו זיין דער איינציגער אמת. אַנדערע פֿיהלונגען מעגען זיין פֿערבלענדענישען פֿון די אויג אָדער מעות'ן פֿון דעם מאָגען, וועלכע בלענדען יענע און זעמיגען דעם דאָזיגען, אָבער די וועלטען זיינען געבויט גע- וואָרען פֿון ליידען, און ביי דער געבורט פֿון אַ קינד אָדער אַ שטערן זיינען פֿאַרהאַנגען יסורים.
 יאָ, נאָך מעהר, דאָס ליידען האָט אַרום זיך אַ שטאַרקע נישט געוועהנליכע ווירקליכקייט.

איך האָב וועגען זיך גופא געזאָגט, אַז איך בין געוועזען איינער וועלכער איז געשטאַנען אין סימבאָלישע בעציהונגען צו די קונסט און די קולטור פֿון מיין דור. באמת איז נישטאָ קיין איינ- ציגער עלענדער מענש אין דעם דאָזיגען עלענדען פּלאַץ, מיט מיר צוזאַמען וועלכער זאָל נישט שמעהן אין סימבאָלישער בעציהונג צו דעם סאַמע סוד פֿון'ם לעבען. דען דער סוד פֿון'ם לעבען איז דאָס ליידען. דאָס איז דאָס, וואָס איז פֿערבאַרגען הינטער יעט- וועדער זאָך. ווען מיר הייבען אָן צו לעבען, בעגעגענט אונז דאָס זיסע מיט אַזאָ זיסקייט, דאָס ביטערע מיט אַזאָ ביטערקייט, אַז מיר ווענדען וועלענדיג-נישט-וועלענדיג אַלע אונזערע פֿערלאַנגען צו זינע תענוגים, און האָבען חשק נישט בלויז „אַ חודש אָדער צוויי זיך שפּייען מיט האָניג“, נאָר אונזער גאַנצעם לעבען נישט פֿערוזכען קיין אַנדער אכילה, זיך נישט מאַכען וויסענדיג די גאַנצע צייט אַז מיר לאָזען ווירקליך פֿערהונגערן די נשמה.

איך דערמאָן מיך נאָך גאַנץ גענוי, אַז איך האָב איינמאָל גערעדט איבער דעם דאָזיגען ענין מיט איינע פֿון די שענסטע בעשעפֿענישען, וועלכע איך האָב ווען עס איז געקענט: אַ דאַמע, וועמעס מיטגעפֿיהל און איידעלע גוטסקייט, וועלכע זי האָט בע- וווען צו מיר, אי פֿריהער און אי זינט די טראַגעדיע פֿון מיין העריינזעצונג אין תּפּיסה, זיינען געוועזען איבער די כחות און

אונבעשרייבליך; א דאָמע וועלכע איז מיר ווירקליך בייגעשטאַנען, הגם זי ווייס דאָס נישט, צו דערטראַגען מיין פעקיל צרות, מעהר ווי אימעצער וועלכער עס איז אַנדערער אויף דער גאַנצער וועלט; און דאָס אלץ בלויז דורך דעם פֿאַקט, אַז זי עקזיסטירט; דורך דעם וואָס זי איז אַזוי, ווי זי איז—טהיילווייז אַן אידעאַל, טהייל-ווייז אַן איינפֿלוסרייכע מאַכט: אַן אַנדייטונג פֿון דעם וואָס אַ מענש קאָן ווערען, ווי אויך אַלס אַ ווירקליכע הילף פֿאַר דעם ווילען אַהין צו דערלאַנגען; זי איז אַ נשמה וועלכע גיעט אַריין אַ זיסקייט אין די געוועהנליכע לופֿט, און לאַזט ערשיינען דאָס וואָס איז גייסטיג אַזוי איינפֿאַך און נאַטירליך ווי דאָס ליכט פֿון דער זון אָדער ווי דער ים: זי איז איינע פֿאַר וועמען שענקייט און ליידען געהען האַנד אין האַנד און האָבען די זעלביגע שליחות.

ביי דער דאָזיגער געלעגענהייט, פֿון וועלכער איך טראַכט אַצינדערט, דערמאָן איך מיך נאָך דייטליך, ווי אַזוי איך האָב צו איהר געזאָגט אַז עס איז פֿאַרהאַן גענוג ליידען אין איין שמאַלע געסיל פֿון לאַנדאָן, בכדי צו בעווייזען, אַז גאָט האָט נישט ליעב די מענשען, און אַז אוממעטום וואו נור עס איז פֿאַרהאַנען וועלכע עס איז ליידען, מעג דאָס אויך זיין נור פֿון אַ קינד, אין אַ וועלכען עס איז קליינעם גערטענדיל, וויינענדיג איבער אַ שולד וועלכע ער האָט יאָ אָדער נישט בעגאַנגען, יעמאָלט איז פֿולשטענדיג פֿער-דאַרבען די גאַנצע געשטאַלט פֿון דער בעשאַפֿונג. איך בין געווען נאָנץ אומגערעכט, זי האָט דאָס מיר אויך געזאָגט, אָבער איך האָב דאָס נישט געקאָנט גלויבען, איך בין נישט געווען אין דער סביבה אין וועלכע עס האָט געקאָנט אַריינדרינגען אַזאַן אַמונה. איצטער דוכט זיך מיר, אַז ליעבע פֿון אַ געוויסען סאָרט איז די איינציגע מעגליכע ערקלעהרונג פֿון די אונגעהויערע מאַס פֿון יסורים, וואָס זיינען פֿאַרהאַן אויף דער וועלט. איך קאָן מיך נישט פֿאַרשמעלען קיין אַנדער ערקלעהרונג, איך בין איבערצייגט, אַז עס איז נישטאָ קיין אַנדערע; און אויב די וועלמען זיינען אין דער אַמת'ן, ווי איך האָב פֿריהער געזאָגט, געבויט פֿון ליידען, דאַן זיינען זיי געבויט מיט די הענד פֿון דער ליעבע, מחמת אויף קיין

אַנדער אופן וואָלט די נשמה פֿון אַ מענשען, פֿאַר וועמען די וועלט איז געווען געשאַפֿען, נישט געקאָנט דערגרייכען צו דעם גאַנצען וואַקס פֿון איהר פֿערפֿאַלקאָמונג. די פֿרייד איז פֿאַר דעם שענעם גוף, אָבער דער שמערץ איז פֿאַר דער שענער נשמה.

ווען איך זאָג אַז איך בין איבערצייגט פֿון די דאָזיגע מיינונג-גען, אזוי רייד איך מיט צופֿיעל שמאַלץ. ווייט, ווייט ווי אַ פֿאַל-קאָמענעס פערל, קאָן מען זעהן די שמאָדמ פֿון גאָט. זי איז אזוי וואַנדערבאַר, אַז עס דוכט זיך אָב ווי ווען אַ קינד וואָלט קאָנען צו איהר דערלאַנגען אין אַ זומער מאָג. און אַ קינד וואָלט דאָס אויך געקאָנט. אָבער ביי מיר אין אַזעלכע ווי איך איז דאָס גאַנץ אַנדערש. מען קאָן בעמערקען אַ זאך אין איין איינציגען כּהרף עין, אָבער מען פֿערלירט דאָס באַלד וויעדער אין די לאַנגע שמונדען, וועלכע פֿאַלגען נאָך מיט בלייענע פֿיס. עס איז אזוי שווער זיך צו האַלטען אין דער „הייבעניש וועלכע די נשמה איז מסגל צו דערלאַנגען“. אינווערע געדאַנקען געהערען דער אייביגקייט, דאָך בעוועגען מיר אונז נור פֿאַמעלאַך דורך די צייט; און ווי לאַנגזאַם פֿערגעהט די צייט פֿאַר אונז, די וועלכע ליעגען אין תּפּיסה, דאַרף איך נישט איבער'חור'ן נאָכאַמאָל, אויך נישט פֿון דער לאַנגוויי-לינגקייט און פֿערצווייפֿלונג וועלכע קריבען הינטערזוויילעכץ אַרײַן אין יעמוועדענס צעל, און אין דעם צעל פֿון יעמוועדענס האַרצען, מיט אַזאַן עקשנות אַז מען מוז נאָך בײַ צו אַ געוויסע מאָס אויסקעהרען און אויפֿראַמען דאָס הויז פֿאַר זייער קומען, אָט אזוי ווי פֿאַר אַן אונגעווינשמען גאַס, אָדער אַ בייזען פּריץ, אָדער אַ קנעכט וועמעס קנעכט מען איז דורך אַ צופֿאַל אָדער מיט'ן איי-גענעם ווילען.

און האַמש אפילו מיינע פֿריינד געפֿינען דאָס לעת עתה פֿאַר אַ שווערע זאך אין דערײַן צו גלויבען, איז עס דאָך נישט וועניגער אמת, אַז פֿאַר די וועלכע לעבען אין פֿרייהייט, אין במלג'ען און אין בעקוועמליכקייט, פֿאַר זיי איז אַסך גרינגער צו ערלערנען די לעקצאַנען פֿון עניוּת ווי דאָס איז פֿאַר מיר, וועלכער הייבט אָן דעם מאָג זיך אַרונטערלאָזענדיג אויף די קניע צו וואַשען דעם

פּוֹסבאָדען פֿון מיין צעל. דען דאָס לעבען אין תּפּוּסָה מיט זיינע אונגענדליכע דחקות און אינשריינקונגען צווינגט איינעם צו רע-וואַלמירען. דאָס שרעקליכסטע דערביי איז נישט, וואָס דאָס צוברעכט איינעם דאָס האַרץ — הערצער ויינען געשאַפֿען בכדי צו ווערען געבראַכען — נאָר דאָס וואָס עס פֿערוואַנדעלט איינעם דאָס האַרץ אין שטיין.

מאָנכמאָל פֿיהלט מען, אַז נור מיט אַ קופּערנעם שמערן און שפּאַמישע ליפּען קאָן מען איבערהויפט איבערלעבען דעם טאָג. און דער יעניגער וועלכער געפֿינט זיך אין אַ צושטאַנד פֿון מרידה קאָן נישט בעקומען קיין גנאָד, זיך צו בענוצען מיט דעם אויס-דרוק אין וועלכען די קירכע איז אַזוי פֿערליעבט — און אויך מיט רעכט פֿערליעבט, ווילט זיך מיר בעהויפטען — דען אים לעבען אָט אַזוי ווי אין דער קונסט פֿערשפּאַרט די אויפֿריהישע שטימונג די קאַנאַלען פֿון דער נשמה און שליסט אויס די לופּט פֿון הימעל.

דאָך מוז איך היער ערלערנען די דאָזיגע לעקציע, אויב איך בין איבערהויפט אים שטאַנד זיי ערגעץ וואו צו ערלערנען, און מוז זיין פֿול מיט פֿרייד, אויב מיינע פֿיס ויינען אויפֿן רעכ-מען וועג און מיין פֿנים איז געווענרעט צו „דעם טויער, וועלכער ווערט אָנגערופֿען שער“, מעג איך אפילו אַסך מאָל אַריינפֿאַלען אין אַ בלאָמע און אָפֿט פֿערבלאָנדזשען אים טומאַן.

דאָס דאָזיגע נייע לעבען, וואָס מחמת מיין לייענע צו דאַנמען,* בין איך דאָס גערן מאָנכמאָל אַזוי אָנצורופֿען, איז זעלבסט פֿערשמענדליך איבערהויפט קיין נייעם לעבען, נאָר איינפֿאַך די

(* „וויטא נאָוואַ“ — דאָס נייע לעבען — איז דאָס ווערק און וועלכען דאָס נייע (זעה אויבען זייטע 60) האָט בעזונגען זיין לייענע צו בעטריס, וועלכע ער האָט געליעבט זייט זיין ניינטען יאָהר. (זי איז געווען מיט אַ יאָהר יונגער. אים עלטער פֿון 21 יאָהר האָט מען זי פֿעהירראַט מיט אַן אַנדערן און אין צוויי יאָהר אַרום איז זי געשטאָרבען.)

פֿאַרמזעצונג, דורך ענטוויקלונגס מיטלען, און עוואָלוציאָן, פֿון מײַן פֿריהערדיגען לעבען.

איך דערמאָן מיך, כּעת איך בין געוועזן אין אָקספֿאָרד, איין מאָרגען, אין דעם יאָהר איידער איך האָב געמאַכט מײַן עקזאַמען, זיך אַרומשלענדערענדיג מיט איינעם פֿון מײַנע פֿריינד, אין די איינגע, פֿון פֿויגעל בעווכמע שפּאַציער פֿלעצער אין דער אומגע- בונג פֿון מאָדעליין קאַלעדזש*.) האָב איך צו איהם געזאָגט, אז עס גלויבט זיך מיר צו עסען פֿון די פֿרוכט פֿון אַלע בוימער אין דעם גאַרמען פֿון דער וועלט, און אז איך וועל אַרויסטרעמען אין דער וועלט מיט דער דאָזיגער תּאווה אין מײַן נשמה. און אזוי בין איך, אין דער אמת'ן, אַרויסגעטראָמען, און אזוי האָב איך געלעבט.

מײַן איינציגער טעות איז געווען וואָס איך האָב מיך בעד- שריינקט אזוי אויסשליסליך נור אויף די בוימער, וועלכע שמעהען אין דעם טהייל גאַרמען וואָס האָט מיר אויסגעוועהן פֿערגאַלדעט פֿון דער זון, און איך האָב אויסגעווייכט דעם אַנדערן טהייל פֿאַר זיין שאַמען און טונקעלהייט.

שלים-מזל, שאַנדע, אַרימקייט, צער, פֿערצווייפֿלונג, יסורים, זאַגאַר טרעהרען, די געבראַכענע ווערטער וועלכע קומען פֿון שמערצענס ליפען, חרטה וואָס מאַכט אונז וואַנדערן איבער דער- נער, דאָס געוויסען וואָס פֿערדאַמט, זעלבסט-ערנידערונג וועלכע שטראָפֿט, דאָס עלענר וואָס שיט אַש אויף זיין קאַפּ, די אַנגסט וועלכע וועהלט אויס זאַק-ליינענע פֿאַר איהר מלבוש און טריפֿט אַרײַן גאַל אין איהר אייגענעם געטראַנק: — דאָס אַלץ זיינען געווען אזוינע זאַכען פֿאַר וועלכע איך האָב מורא געהאַט. און ווייל איך האָב געהאַט בעשלאָסען גאַרנישט צו וועלען וויסען פֿון זיי, כּכן בין איך געצוואונגען געוואָרען צו פֿערויכען כּסדר יעשוועדער

* די אונטערזושטעט אין וועלכע אָסקאַר וויילד האָט געלעבט.

איינע פֿון זיי, מיך צו דערנעהרען פֿון זיי, נישט צו האָבען, אין דער אמת'ן, קיין אנדער אכילה, פֿאַר אַ גאַנצע תקופה. איך בעדויער נישט איין רגע הלמאי איך האָב געלעבט אים פֿערנגיגען, איך האָב דאָס געטהאָן ביו צום העכסטען גראַד, אָמ אַזוי ווי מען דאַרף טהאָן אַלצדינג וואָס מען טהוט. עס איז נישט געווען קיין תענוג וועלכען איך האָב נישט גענאָסען. איך האָב אַריינגעוואָרפֿען די פֿערל פֿון מיין נשמה אין אַ בעכער וויין. איך בין אַרונטער געשטייגען דעם בלומען שמעג אונטער דעם קלאַנג פֿון טראַמפּיימען, איך האָב געלעבט פֿון האַניג. אָבער פֿאַרטצווע-צען ווייטער דאָס דאָזיגע לעבען וואָלט געווען אַן עולה, מחמת דאָס וואָלט געווען צו איינווימיג. עס האָט מיך געצויגען ווייטער. אויך די אנדערע העלפֿט פֿון דעם גאַרמען האָט געהאַט איהרע סודות פֿאַר מיר.

עס פֿערשמעהט זיך ממילא, אַז דאָס אַלץ איז פֿאַרגעבילדעט אין מיין דיכטערישען שאַפֿען און וואַרפֿט פֿאַראַויס זיינע שאַמען. מאַנכעס געפֿינט זיך אין די מעשה'לעך „דער גליקליכער פֿרינץ“* און „דער יונגער קעניג“*, בעזונדערס אין דער שמעלע, וואו דער בישאָף זאָגט צו דעם קניהענדען בחור'על: „איז ער, וועלכער האָט געשאַפֿען דאָס עלענד, נישט קליגער ווי דו ביזט?“ אַ זאָץ וואָס דענסטמאַל, ווען איך האָב איהם אויפֿגעשריעבען, האָט ער מיר אויסגעוועהן נישט צו זיין פֿיעל מעהר ווי אַ פֿראַזע; אַ גרויסער טהייל דערפֿון האָט זיך פֿערבעהאַלטען אין דעם תוכחה-טאָן, וועלכער ציעהט זיך ווי אַ פּורפּור פֿאָדים דורך דעם קינסטלערישען געוועב פֿון „דאָריאַן גריי“; אין דעם אַרטיקעל „דער קריטיקער אַלס קינסטלער“ שעמערירט דאָס אין פֿיעלע פֿאַרבען; אין די „מענשליכע נשמה“* איז דאָס איינגעשריעבען, און מיט אותיות וואָס זיינען זעהר לייכט צו לעזען; דאָס איז איינער פֿון די רע-פֿריי'ס, וועמענס וויעדערקעהרענדע מאַמיווען עס מאַכען „סאַלאַמע“* אַזוי עהנליך צו אַ מזויק-שמיק און בינדען זי צוזאַמען אַזוי ווי אַ

* אַלע די דאָזיגע ווערק זיינען איבערזעצט אין אידיש.

באלאָדע; דאָס איז איבערגעגאַנגען אין בלוט און פֿלייש אין דעם פראָזאָגעדיכט פֿון דעם מאַן וועלכער האָט צו שאַפֿען אויס דעם מאַמעריאַל פֿון'ם בילד פֿון דער „פֿרייד, וואָס דויערט אַ כהרף עין“, דאָס בילד פֿון דער „זאַרג, וועלכע בלייבט אייביג“. עס האָט אויך כלל נישט געקאָנט אַנדערש זיין. אין יעטועדען איינצעלנעם מאַמענט פֿון זיין לעבען איז יעטועדער איינער דאָס, וואָס מען וועט זיין, נישט וועניגער ווי דאָס וואָס מען איז געוועזן. קונסט איז אַ סימבאָל מחמת דער מענש איז אַ סימבאָל.

אויב איך קאָן גאַנץ אַהין דערלאַנגען, דאַן איז דאָס די לעצטע און העכסטע פֿערווירקליכונג פֿון'ם קינסטלער לעבען. דען דאָס קינסטלער לעבען איז איינפֿאַך זעלבסטענטוויקלונג. די עניוּות ביים קינסטלער ליגענט אין דעריין, וואָס ער נעהמט אָן כנעמוּות אַלע ערפֿאַהרונגען, גענוי אַזוי ווי די ליבעע ביים קינסטלער איז פשוט דער זין פֿיר שענהייט, וועלכער ענטפלעקט צו דער וועלט איהר גוף און איהר נשמה.

אין זיין ראָמאַן „מאַריוס דער אפיקורס“ זוכט פייטער צו אויסגלייכען דאָס קינסטלער לעבען מיט דעם רעליגיעזען לעבען, אין דעם טיעפֿען, זאַנפֿטען און האַרבען זין פֿון דאָס וואָרט. אָבער מאַריוס איז נישט פֿיעל מעהר ווי אַ צוקוקער: הגם אַן אידעאַלער צוקוקער, און איינער וועמען עס איז געגעבען דאָס טאַלענט „צו בעמראַכטען דעם ספעקטאַקעל פֿון דאָס לעבען מיט אייגענע גע-פֿיהלען“, אַ מעלה וועלכע וואָירדסוואָירטה בעצייכענט אַלס די ריכטיגע בעשטימונג פֿון'ם דיכטער; דאָך בלויז אַ צוקוקער, און אזאָ וועלכער איז אפשר אַבוסעל צופֿיעל בעשעפֿטיגט מיט די חנ'עוודיגקייט פֿון די ביינאָ אים מעמפעל, בכדי געוואָהר צו ווערען, אַז זיין בליק רוחט אויף דעם קדש הקדשים פֿון ליידען.

איך זעה אַ פֿיעל פֿערטרויטערע און נאָהענטערע פֿערבינדונג צווישען דעם אמת'ן לעבען פֿון ישו הנוצרי און דעם אמת'ן לעבען פֿון'ם קינסטלער; און גרויס פֿרייד דערוועקט אין מיר דער געדאַנק, אַז לאַנג בעפֿאָר דאָס ליידען האָט בעקומען די ממשלה איבער

מיינע מעג און מיר איינגעשפּאַנט אין זיין יאָך, האָב איך געשריעבן אין „די מענשליכע נשמה“, אַז ווער עס וויל פּיהרען אַן עהנ-ליכען לעבען ווי ישו, דער מוז גאַנץ און גאַר זיין ער זעלבסט, און איך האָב געהאט גענומען פֿאַר אַ משל נישט נור דעם פּאַסטור אויף דעם בערגעל, און דעם אַרעסטאַנט אין זיין צעל, נאָר אויך דעם מאַלער פֿאַר וועמען די וועלט איז אַ מאַסקאַראַד און דעם דיכטער פֿאַר וועמען די וועלט איז אַ ליעד.

איך געדיינק אַז איך האָב אַמאָל געזאָגט צו אַנדריי זשיד, ווען מיר זיינען געזעסן צוזאַמען אין אַ פּאַריזער קאַפּע, אַז ווערליג די מעטאַפּיזיק* (האַט פֿאַר מיר נור אַ קליינע ווירקליכע אינטער-רעסע און די מאַראַל לחלוטין קיינע, איז דאָך נישט פֿאַרהאַן אין דעם וואָס פּלאַטאָ***) אַדער ישו האָבען געזאָגט, וואָס זאָל נישט קאָנען ווערען איבערגעמראָגען אין דער סביבה פֿון קונסט און דאָרט געפֿונען זיין פּאַלקאַמענע ערפֿילונג. (אין דער דאָזיגער פֿער-אַלגעמיינערונג איז דאָס געוועזען פּונקט אזוי טיעף ווי ניי.)

עס איז אויך נישט נור דאָס אַליין, וואָס מיר קאָנען ענטדעקען

(*) די הקירות איבער אַזוינע ענינים וואָס זיינען איבער דער טבע, און קאָנען נישט בעוויזען ווערען מיט פּאַקטען אַדער עקספערימענטען (פּראָבעס).

(**) פּלאַטאָ (פּלאַטאָן, אפּלאָן), בעריהמטער גריכישער פּילאָזאָף, געלעבט פֿון יאָהר 427 ביז 347 פֿאַר דער קריסטליכער צייטרעכנונג. ער איז געווען דער תּלמיד פֿון סאָקראַטעס און דער רבי פֿון אַרי-סטאַטעל (וועגען זיי ביידען, זייערע לעבענס-בעשרייבונגען און לעהרען, זיינען ערשינען בעזונדערע ביכער אין אידיש). פּלאַטאָס פּילאָזאָפּיע, גע-שריבען אין אַ פּאָעטישער שפּראַך, בערוהט אויף דער אידעאָליסטישער וועלט בעמראַכטונג און האָט אַ שייכות מיט די זוטליכע לעהרען פֿון סאָ-קראַטעס. פּלאַטאָס איינפֿלוס אויף דאָס דיינקען איז אונגעהויער גרויס. אין דער אידישער ליטעראַטור פֿון מיטעל-אַלטער און ביי פּיעלע רבנים פֿון אַלטען דור פֿערנעהמט דער נאָמען „אפּלאָן“ אַזאָ בכבוד'יגען פּלאַץ, אַקוראַט ווי ער וואָלט געווען איינער פֿון די בעלי התלמוד. (פּלאַטאָ איז אויך בעריהמט דורך זיין בוך „רעפּובליק“, אין וועלכען ער פּאַנאָאָוירט פֿון אַ פֿרייע געזעלשאַפֿט געגרינדעט אויף קאָמוניסטישע יסודות).

אין ישו יענע ענגע פֿערבינדונג פֿון פֿערזענליכקייט און פֿאַלקאָמענ-
הייט, וועלכע בילדען דעם ווירקליכען אונטערשייד צווישען די
קלאַסישע און ראַמאַנטישע קונסט און לאָזען ערשיינען ישו אַלס
דעם ריכטיגען פֿאַרלייפֿער פֿון דער ראַמאַנטישער בעוועגונג אים
לעבען, נאָר דער הויפט יסוד פֿון זיין עצם איז געווען די זעלבע,
פֿון וועלכע עס בעשטעהט דער עצם פֿון'ם קינסטלער—א שטאַרקע
און פֿלאַמענדע פֿאַנטאַזיע, ער האָט בעגריפֿען אין דער סביבה פֿון
מעגשליכע בעציהונגען יענעם אַנטיהייל נעהמען פֿון דער פֿאַנטאַזיע,
וועלכע איז אין דער סביבה פֿון קונסט דער איינציגער סוד פֿון
שאַפֿען, ער האָט פֿערשטאַנען די וואונדען פֿון דעם קרעציגען, די
מונקעלהייט פֿון דעם בלינדען, דאָס גרויזאמע עלענד פֿון די וועלכע
לעבען אים פֿערנניגען, די מאָדנע אַרימקייט פֿון די רייכע.

איינער האָט מיר אין מיין אומגליק געשריעבען: „בעת איהר
שמעהט נישט אויף אייער פֿעדעסמאַל, זייט איהר נישט אינטער-
רעסאַנט.“ ווי ווייט איז געווען דער בריעף שרייבער דערווייטערט
פֿון דעם וואָס מעמיו אַרנאָלד* (רופֿט אָן „דער סוד פֿון ישו“!
איינער פֿון זיי וואָלט איהם געלעהרנט אַז אַלץ וואָס טרעפֿט אָן
אַנדערן, טרעפֿט דאָס איינעם איהם גופּא. און אויב איהר ווילט האָבען
אַן אויפֿשריפֿט, וועלכען איהר זאָלט קאָנען לייענען ביי מאָג און
בוי נאַכט, סיי אין פֿריידען און סיי אין ליידען, דאָן שרייבט אויף
אויף די ווענד פֿון אייער הויז, מיט אותיות אַז די זון זאָל דאָס
בעגילמען און די לבנה בעזילבערן: „אַלץ וואָס עס טרעפֿט אָן
אַנדערן, טרעפֿט דאָס איינעם איהם גופּא.“

ישׁו'ס פּלאַץ געהערט אין דער אמת'ן אונטער די דיכטער.
זיין גאַנצע השגה פֿון דער מענשהייט שמאַמט אַרויס דירעקט פֿון
דער פֿאַנטאַזיע און קאָן פֿערשטאַנען ווערען נור דורך איהר. וואָס

* מעמיו אַרנאָלד (1822—1888), בעריהמטער ענגלישער דיכטער
און קריטיקער. פּראָפּעסאָר פֿאַר פּאָעזיע אין אַקספּאָרד.

נאָט איז געווען פֿאַר דעם פּאַנמהאיסטען,* דאָס איז פֿאַר איהם געווען דער מענש. ער איז געווען דער ערשטער אויפֿצוֹ-פֿאַסען די פֿערשיעדענסטע ראַסען אַלס אַן איינהייט.

פֿאַר זיין צייט זיינען געוועזען געטער און מענשען, און, פֿיהלענדיג דורך אַ געהיימניספֿולע סימפּאַטיע, אַז ביידע זיינען אין איהם איבערגעגאַנגען אין פֿלייש, דעריבער רופֿט ער זיך אַמאָל נאָט'ס זעהן** און אַמאָל מענשען זעהן,*** לויט זיין שטימונג נאָך. מעהר ווי אימעצער וועכער עס איז אַנדערער אין דער געשיכטע דערוועקט ער אין אונז יענע שטימונג פֿאַר דאָס וואַנדער, צו וועלכע עס ווענדעט זיך אַלע מאָל די ראַמאַנטיק.

נאָך אימער איז עפעס פֿאַר מיר כמעט אונגלויבליך אין דער אידעע פֿון אַ יונגען גאָלילייער דאָרפֿס-מאַן, וואָס שמעלט זיך פֿאַר אַז ער קאָן מראַגען אויף זיינע פֿלייצעס די משא פֿון דער גאַנצער וועלט: דאָס אַלץ וואָס איז שוין געוואָרען געטהאָן און געלימען, און דאָס אַלץ וואָס וועט נאָך אַמאָל ווערען געטהאָן און געלימען. די זינד פֿון נעראָ,**** פֿון צעזאַר באַרדזשיאַ,***** פֿון פּאַפּסט

(* פּאַנמהאיזם איז די לעהרע אַז „די וועלט איז נאָט און נאָט איז די וועלט.“ (אין דער אידישער ליטעראַטור האָבען די דאָזיגע שיטה פֿערטראַמען מאַכע מקובלים און די גרינדער פֿון חסידים, די לעצטע האָ-בען דאָס בעגרינדעט אויף די פּסוקים: „ואתה מתי את כלם“ און „מלא כל הארץ כבודו“.)

** בן אלהים. (***) בן אדם.

**** נעראָ — „גרון קיסר“ (68—87) קיווער פֿון רוים. די עלף יאָהר פֿון זיין מלוכה זיינען געווען אַ שורה פֿון פֿערברעכען און מאַרדען. ער האָט זאָגאַר אָרגאַניזירט דעם מאַרד פֿון זיין אייגענער מוטער. ער ווערט אויך בעשולדיגט אין אונטערצינדען די שמאָדט רוים, בכדי זיך צו אַמוי-רען מיט דעם „ספּעקטאַקעל“. און, לויט דער קריסטליכער טראַדיציע האָט ער די רוימישע קריסטען געלאָזט איינזוקלען אין פעכיגע קליידער און אַנצינדען אַלס פּאַקלען.

***** צעזאַר באַרדזשיאַ (1507—1876), זון פֿון פּאַפּסט אלכסנדר

אלכסנדר דעם זעקסטען*) און פֿון איהם, וועלכער איז געווען קיסר פֿון רוים און פֿריסטער פֿון דער זון: די ליידען פֿון יענע וואָס זייערע נעמען זיינען לעניאָן***) און זייער מקום מנוחה איז צווישען די קברים: די אונטערדריקטע נאַציאָנאַליטעטען, די קינדער אין די פֿאַבריקען, די גנבים, די אַרעסטאַנטען, די אויסגעשלאָסענע פֿון דער געזעלשאַפֿט, די יעניגע וועלכע זיינען שמוס אין זייער עלענד און וועמעס שוויגען עס ווערט פֿערנומען גור פֿון גאָט אַליין; און נישט בלויז זיך דאָס פֿאַרשטעלען נאָר דאָס אויך בפּועל ממש דורכפֿיהרען, אַזוי אַז נאָך אים איצטיגען מאָמענט, איז, אַלע וואָס קומען אים בעריהרונג מיט זיין פּערזענליכקייט, אפילו ווען זיי בייגען זיך נישט פֿאַר זיין אַלטאַר און קניען אויך נישט פֿאַר זיינע פֿריסטער, געפֿינען אויס אין אַ וועלכען עס איז אופן, אַז די העסליכקייט פֿון זייערע זינד איז פֿון זיי צוגענומען און די שענקייט פֿון זייערע ליידען איז צו זיי ענטפֿעקט געוואָרען.

איך האָב געזאָגט פֿון ישו אַז ער רעכענט זיך צווישען די דיכטער. דאָס איז ריכטיג. שעללי****) און סאַפֿאַקלעס*****) זיינען

דעם 6טען. קאַרדינאַל און פֿירסט. ער איז בעגאַנגען אַ סך פֿערברעכען און צווישען די וואָס זיינען ערמאָרדעט געוואָרען אויף זיין פֿערלאַנג געפֿינט זיך אויך זיינער אַ לייבליכער ברודער.

*) פּאַפּסט אלכסנדר דער זעקסטער (1503—1431), פֿאַטער פֿון צעזאַר באָרדזשיאַ און אויך אַזאַ צדיק ווי ער. אין יאָהר 1498 האָט ער געלאָזט פֿערברענען אַ יפֿ'ן שייטער-הויפֿען דעם בעריהמטען איטאַליענישען רעפֿאָרמער סאַוואַנאַר אַל אַ.

) ישו בענוצט דעם נאָמען „לעניאָן“ (רומישע סאַלדאַטען-אַבטיילונג פֿון 4—6 טויזענד מאַן) צו בעצייכענען די ברייטע נאָמענלאָזע מאַסען. **) שעללי (1792—1822) גרויסער ענגלישער דיכטער. זיין האַרץ איז געווען פֿול מיט ליעבע צו אַלע אונטערדריקטע און זיינע געדריכטע זיינען דורכגעדרונגען מיט דעם גייסט פֿון רעוואָלוציאָן.

*****) סאַפֿאַקלעס, גריעכישער דיכטער און דראַמאַטורג (405—496 פֿאַר די קריסטליכע צייט-רעכנונג). זיין ווערט אַלס דראַמאַטישער קינסטלער, איז נאָך היינט אויך אַנערקענט.

מיט איהם פֿון איין קאָמפּאָניע. אָבער זיין נאַנצעס לעבען איז אויך דאָס וואַנדערליכסטע געדיכט. אין „מיטלייד און שרעק“ איז גאָר נישט פֿאַרהאַן אין דער גאַנצער סביבה פֿון דער גריעכישער טראַגעדיע וואָס זאָל זיך קאָנען דערמיט מעסטען, די אַכסאָלומע ריינהייט פֿון דעם פּראָמאַנאַניסמ* דערהעכט דעם גאַנצען בנין צו דער הייבֿקייט פֿון ראָמאַנטישע קונסט, פֿון וועלכע די ליידען פֿון דאָס טהעבאַנישע הויז** און די פעלאָפּידען*** זיינען שוין דורך זייער גרויל אויסגעשלאָסען, און וויזוען ווי אונגערעכט אַריסמאַ-מעל**** איז געוועזען ווען ער שרייבט אין זיין אָבהאַנדלונג איבער דער דראַמע, אַז עס וואַלט געווען אונגעגליך אויסצושטעהן דעם אָנבליק פֿון אַן אונשולדיגען ליידענדען.

נישט ביי עסכילאָס**** און אויך נישט ביי דאַנטעס, אָמ דו שטריינגע מייסטער פֿון דער צאַרטהייט, נישט ביי שעקספּיר,

(* הויפטהעלד פֿון דער טראַגעדיע.

** אין די אַלטע צייטען האָבען אין דער גריעכישער שטאַדט טהעבען געקעמפּט צוויי ברודער פֿאַר דעם קעניגליכען טראַהן. זיי האָבען נישט געוואָלט פֿערגיסען קיין אונשולדיג בלוט און זיינען אַרויס אויף אַ דועל. ביידע האָבען גוט געמראָפֿען און ביידע זיינען געפֿאַלען טויט. די טראַגעדיע איז געשילדערט פֿון עסכילאָס אונטער דעם נאָמען „זיעבען אַנטגעגען טהעבען“.

*** קעניג אַנאַמעמאָן פֿון פעלאָפּ'ס הויז ווערט ערמאָרדעט דורך זיין פֿרוי און קוין, אויך אַ פעלאָפּיד; זיין זוהן נעהמט נקמה און מייסטט די אייגענע מוטרער. דער מוטער-מערדער ווערט פֿערפֿאַלגט פֿון וואַהנ-זין. די טראַגעדיע אין בעשריעבען אין די דראַמען פֿון די גריעכישע דיכטער עסכילאָס, סאָפּאָקלעס און אייריפּידעס.

**** אַריסטאָטעלעס (323—384 פֿאַר די נייע צייט-רעכנונג), דער „פּלאָסאָפּ אַריסטאָ“ פֿון די אידישע חוקרים, זיין ביאָגראַפֿיע איז ער-שינען אין העברעאיש און אידיש.

***** עסכילאָס (456—525 פֿאַר די נייע צייט-רעכנונג), טראַגע-דיען-דיכטער אין אַלטען גריעכענלאַנד. ער האָט געלעבט אין די צייטען פֿון עזרא און נחמיה.

וועלכער איז מעהר ריין מענשליך ווי אַלע אַנדערע גרויסע קינסטלער, אויך נישט אין קיינע פֿון די קעלטישע* פֿאַבלען און לעגענדען, אין וועלכע די ליעבליכקייט פֿון דער וועלט שיינט אַרויס דורך אַ נעבעל פֿון טרעהרען און דאָס לעבען פֿון אַ מענ-שען גילט נישט מעהר ווי דאָס לעבען פֿון אַ בלום, איז עטוואָס ערגעץ פֿאַרהאַן, וואָס מען זאָל קענען אָנווייזען אַז מיט איהר ריינע איינפֿאַכהייט פֿון דאָס ליידען, וועלכע פֿאַאַרען זיך און ווערען איינס מיט דער ערהאַבענהייט פֿון דער טראַגישער וויר-קונג, איז דאָס גלייך אָדער נור נאָהענט צו דעם לעצטען אַקט פֿון ישׁ'ס ליידענס געשיכטע. דער פּשוט'ער מאַהלצייט מיט זיינע תּלמידים פֿון וועלכע איינער האָט איהם שוין פֿערקויפֿט פֿאַר אַ געוויסען מקח** די עגמת נפש אין דעם גרהיגען גאַרטען וועלכער איז בעגלאַנצט פֿון דער לבנה; דער פֿאַלשער פֿריינד קומט צו נאָהנט צו איהם, בכדי איהם צו פֿערראַטהען מיט אַ קום; דער פֿריינד וועלכער גלויבט נאָך אין איהם און אויף וועל-כען ער האָט ווי אויף אַ פֿעלזען געהאַפֿט צו גרינדען אַן ערי מקלט פֿאַר די מענשהייט, פֿערלייקענט איהם, ווען דער האָהן האָט אויסגערופֿען דעם אויפֿגעהענדיגען טאָג;*** ויין פֿאַלקאָמענע

(* די קעלטען האָבען אַמאָל פֿערנומען דעם גרעסטען טחייל פֿון דרום און מערב אייראָפּאַ. לעת עתה געפֿינען זיך קעלטען נור אין וועלט, איירלאַנד, די שאַטישע בערג אין ברעטאַניען. די איינגעבוירענע אירלענדער ריידען נאָך אין אַ ריינעם קעלטיש.

** יהודה איש קריות, איינער פֿון די צוועלף אַפּאָסטעל, האָט פֿערראַמען זיין רבי'ן פֿאַר 30 זילבערשטיק. און בעת די פֿערפֿאַלגער זיינען בעפֿאַלען ביינאַכט ישׁ'ס לאַגער, האָט דער מסור איהם געקושט, צום ציילען אַז דאָס איז דער מאַן וועמען זיי זוכען. ער האָט אָבער באַלד חרטה געהאַט, און אַז מען האָט פֿערמשפּט ישׁ'ן צום טוידט, האָט זיך יהודה גענומען דאָס לעבען.

*** שמעון בר-יונה, פעטרוס, דער ערשטער פֿון די צוועלף, איהם האָט ישו געזאָגט (מתא, ט"ו, 18). „אויף דעם פֿעלו וועל איך בויען מיין

פֿעראיינזאַמונג, זיינע אונטערזויכונגען, וויער איז אַלץ מקבל באהבה; און דערביי וויעדער אַזוינע סצענען ווי די, וואו דער כהן גדול פֿון דער אַרטהאָדאָקסיע רייסט קריעה אים צאָרן, און דער אויבערערשער פֿון דער בירגערליכער גערעכטיגקייט* לאַזט בריינגען וואַסער אין דער אַזוינער האָפּנונג, זיך זעלבסט צו ריינגען פֿון דעם פֿלעק פֿון דאָס אונשולדיגע בלוט, וועלכער מאַכט איהם צו דער שאַרלאַך-רויטער פֿיגור פֿון דער געשיכטע; די קרוינגס-זענער-מאַניע מיט דעם דערנער קראַנץ; איינע פֿון די וואונדערבאַרסטע פאַסירונגען אין די דברי הימים פֿון אַלע צייטען; די קרוינגס פֿון דעם אונשולדיגען פֿאַר די אייגען פֿון זיין מוטער און די תלמידים, וועלכע ער האָט ליעב געהאַט; די סאַלדאַטען שפּיעלען ווירפֿעל און וואַרפֿען גורל איבער זיינע קליידער; דער שרעקליכער טוידם, דורך וועלכע ער האָט געגעבען די וועלט איהר אייביגסטען סימבאָל; און סוף כל סוף זיין קבורה אין דעם קבר פֿון דעם רייכען מאַן, זיין גוף ווערט איינגעוויקעלט אין עגיפּטישע ליינען, בעזאָלכט מיט טייערע בשמים און פאַרפּומען, אַם אַזוי ווי ער וואָלט געווען אַ בן מלך.

ווען מען בעטראַכט דאָס אַלץ, נור פֿון שטאַנדפּונקט פֿון

קהלה" און "איך וועל דיר געבען די שליסלען פֿון דער הימלישער מלוכה". אין דער נאַכט פֿון ישׁו'ס געפֿאַנגענשאַפט איז פעטרוס נאָכגעגאַנגען פֿון ווייטען צום כהן גדול אין הויף. די דיענסטען האָבען איהם דערקענט און ער איז פֿון ישׁו'ס קאַמפּאַניע. ער האָט געלייקענט. און בעת ער האָט אָנגעהויבען צו שווערען, צום דריטען מאַל: "איך קען נישט דעם דאָזיגען מאַן", האָט דער האָהן געקרייהט אויף טאָג.

(* פּאַנטיוס פּילאַטוס, פּינאַטער רוימישער פּראָקוראַטאָר (גאָווערנער) פֿון יהודה, שמרון און אדום, פֿון יאָהר 45 ביי 35 פאַר'ן חרבן ירושלים. זיינע נגישות און אכזריות האָבען אַרויסגערופֿען אַ סך רעוואָלוציען, און ער האָט געמוזט פֿאַהרען נאָך רוים זיך פֿערענטפֿערן אויף זיינע מעשים תּעוועים. לויט דער קריסטליכער לעגענדע האָט פּילאַטוס חרמה געהאַט אויף דעם וואָס ער האָט געקרייצט ישׁו'ן און איה, צוזאַמען מיט זיין פֿרוי, איבערגעגאַנגען צום קריסטענטום.)

דער קונסט אַליין, קאָן מען נישט אַנדערש ווי דאַנקבאַר זיין, וואָס דער פֿייערליכער נאַמעס-דיענסט פֿון דער קירכע, איז די פֿאַרשטעלונג פֿון דער טראַגעדיע אָהן דאָס בלוט פֿערגיסען: די מיסטישע פֿאַרשמעלונג, מיט הילף פֿון דיאַלאָג, קאַסטיומען און זאַגאַר תּנועות, פֿון איהר הערר'ס לידען; און שמענדיג איז דאָס פֿאַר מיר אַ קוואַל פֿון נחת רוח און יראת הכבוד צו געדיינקען, אַז דער לעצטער איבעררעשט פֿון דעם גריעכישען כאַרום, (* וועלכער איז אַנדערשוואו פֿערלאָרען געגאַנגען פֿאַר די קונסט, געפֿינט זיך אין דעם קירכען-שמש, וועלכער ענטפֿערט דעם גלח ביים ליענען די מעסע. (**)

דאָך דאָס גאַנצע לעבען פֿון ישו — אַזוי פֿאַלקאָס אַז ליד און שענהייט ווערען איינס אין זייער טיעפֿער בעדיימונג און דייט-ליכער ענטפֿלעקונג — איז באמת אַן אידיליע, ווען אפילו דער סוף לאָזט זיך אויס דערמיט, אַז אין בית המקדש ווערט צוריסען דער פּרוכת, אַז חושכ'נים בעדעקט דעם פנים פֿון דער ערד און אַ שטיין ווערט געקייקעלט צו די מיהר פֿון'ם קבר. מען שמעלט זיך איהם תּמיד פֿאַר אַלס אַ יונגען חתן אים קרייז פֿון זיינע תּלמידים, ווי ער בעשרייבט זיך טאַקי בפורש אַזוי אין איין שמעלע; אַלס אַ פּאַסטור, וועלכער וואַנדערט דורך אַ טהאַל מיט זיינע שאַף זוכענדיג גרינע לאַנקעס אָדער אַ קיהלען שטראַם; ווי אַ זינגער, וועלכער וויל אויפֿבויען דורך מוזיק די מויערן פֿון גאַט'ס שטאַדט; אָדער אַלס אַ ליעבהאַכער פֿאַר וועמעס ליעבע די וועלט איז צו קליין.

זיינע מופתים זעהען מיר אויס צו זיין אַזוי מלא חן ווי דאָס אַנקומען פֿון פֿרוהלינג און אויך אַזוי נאַטירליך. איך זעה דורכאויס

(* דער זינגער-באַר אין דער גריעכישער דראַמע פֿערהאַלט זיך צייטענווייז צו די העלדען, ווי אין דער אידישער תּפלה בצבור דער באַר — און מאַכט אַל דער "קהל" — צום חן.

(** די אויבען דערמאָנטע "מיסטישע פֿאַרשמעלונג, מיט הילף פֿון דיאַלאָג" א.ז.וו., אין דער קאַטהאָלישער קירכע, ווערט אָנגערופֿען "מעסע".

קיין שוועריגקייט נישט אין דעריין, צו גלויבען אז זיין פער-
 זענליכקייט האָט געהאט אין זיך אזא כּשוף, אז בלויז זיין
 געגענווארט האָט געבראַכט פֿריעדען צו די געקוועלטע נשמות,
 און אז די וועלכע האָבען בעריהרט זיינע קליידער אָדער זיינע
 הענד, האָבען פֿערגעסען זייער שמערץ; אָדער און, בעת ער איז
 אריבער געגאנגען דעם פֿוהר-וועג פֿון'ם לעבען, יעמאַלט האָבען
 פֿערוואָנען וועלכע האָבען ביו איצמער גאָר קיין השגה נישט גע-
 האַט פֿון דעם לעבענס סוד, עס אַצינדערט דערזעהן גאַנץ בע-
 שינפֿערליך, און אַנדערע וועלכע זיינען ביו אַהער געווען טויב
 פֿאַר יעטוועדען אַנדער קול אויסער פֿון דער פֿרייד, האָבען צום
 ערשטען מאַל דערהערט די שטימע פֿון דער לייעבע און אויסגע-
 פֿונען איהר אז זי איז אזוי „מוזיקאַליש ווי אַפּאַלאַ'ס לירע“; (*)
 אָדער אז שלעכטע תּאוות פֿלעגען ענטלויפֿען ביי זיין דערנעהענ-
 טערונג, און מענשען וואָס זייער מרוקענעס, פֿאַנטאַזיעלאָזעס
 לעבען איז געוועזען נור אַ פֿאַרמע פֿון טוירט, זיינען וויעדער
 אויפֿגעשטאַנען פֿון'ם קבר, ווען ער האָט זיי גערופֿען; אָדער אז
 בעת ער האָט גע'דרש'ענט אַראָב באַרג האָבען די צוהערער
 פֿערגעסען זייער הונגער און דאָרשט און די דאגות פֿון דער
 דאָזיגער וועלט, און אז זיינע פֿריינד וועלכע האָבען זיך צו איהם
 איינגעהאַרַכט, ווען ער איז געזעסען ביים מאָהלצייט, האָט וואויל
 געשמעקט די גראָבע אכילה, דאָס וואָסער האָט געהאַט דעם
 מעס פֿון גוטען וויין און דאָס גאַנצע הויז איז געוועזען ערפֿילט
 מיט דעם זיסען ריח פֿון נאַרדען בשמים.

(*) אַפּאַלאַ'ס לירע, איינער פֿון די בעלעבטעסטע געטער אין אַלטען
 גריכענלאַנד. דער גאָט פֿון מוזיק און דער בעשיצער פֿון די שענע קונס-
 סטען. ער איז אַפֿט פֿאַרגעשטעלט געוואָרען מיט דער לירע אין האַנד.
 (זיין מקור איז סעמיטיש, אַפּאַל—עבל—איז איינער פֿון די נעמען פֿון זון-
 גאָט „תּמוז“ אין סיריען. „יובל“ איז ביי יודען דער פֿאַטער פֿון מוזיק—
 בראשית ד' 21.)

רענאן*) אין זיין בוך „דאָס לעבען ישׁו“ — דאָס חנ'עוודיגע פֿינפֿטע עוואַנגעליום, וועלכען מען מעג אָנרופֿען, דאָס עוואַנגעליום נאָך דעם הייליגען טהאָמאַס (**). — זאָגט ערגעץ וואו אַז ישׁו'ס גרויסע ווערק איז געווען דאָס וואָס ער האָט זיך אַזוי פֿיעל בעד-ליעבט געמאַכט נאָך זיין טוידט, אַזוי ווי ער איז בעליעבט געווען ביי זיין לעבען. און זיכער, אויב זיין פֿלאַץ איז צווישען די דיכ-טער, דאָן פֿיהרט ער דעם קאַראַהאַד פֿון אַלע ליעבהאַבער. ער האָט איינגעזעהן אַז ליעבע איז געווען דער ערשמער סוד פֿון דער וועלט, נאָך וועלכען עס האָבען אַרויסגעקוקט די חכמים, און אַז זי איז די איינציגע דורך וועלכע מען קאָן זיך דערנעהנטערן צו דאָס האַרץ פֿון דעם קרעציגען אָדער צו די פֿיס פֿון גאָט. און קורס כל, ישׁו איז דער העכסטער אינדיווידואַליסם. די עניוּות, פונקט ווי די קינסטלערישע אָנעהמונג פֿון אַלע ערפֿאַה-רונגען, איז בלויז אַ פֿאַרמע פֿון ענטפֿלעקונג. דאָס איז די מענש-ליכע נשמה נאָך וועלכע ישׁו קוקט זיך תמיד אַרום, ער רופֿט זי אָן גאָט'ס מלוכה—ה'ע באַסיליאַטוה טהעאָ—און געפֿינט זי ביי יעשוועדען איינעם. ער פֿערגלייכט זי צו קלייניגקייטען, צו אַ דינעם קערנדיל, צו אַ הייפֿעל זויערטייג, צו אַ פֿערל. דאָס איז כּחמת דעם, ווייל זיין נשמה בילדעט איינער נור דורך דעריין,

(*) יאָזעף ערנסט רענאן (1823—1892), פֿראַנצויזישער געלעהר-טער. בעריהמט דורך זיינע ווערק איבער די סעמיטישע געשיכטע און שפּראַכען. ער האָט אויך געשריעבען די „געשיכטע פֿון פֿאַלק ישראל“ אין 6 בענדער. דאָס „לעבען ישׁו“ האָט ער שפּעטער פֿערגרעסערט צו אַ „געשיכטע פֿון דעם אָנפֿאַנג פֿון קריסטענטום“, אין 6 בענדער.

(**) תּוּמאַ הישראלי, איינער פֿון די צוועלף אָפּאָסטעל. אַ מאַן מיט אַ גוטע האַרץ אָבער אַ גרויסער צווייפֿלער, וועלכער גלויבט נור אין דערין וואָס ער קאָן „אָנטאָפּען און אָנקוקען“. עס איז פֿאַרהאַן אַן עוואַנג-געליום אויף זיין נאָמען, אָבער ער רעכענט זיך פֿאַר נישט עכט — אַפּאָקריפֿיש — און געהט נישט אַרײַן אים נייעם טעסטאַמענט, ברית הַרשָׁה, וועלכער ענטהאַלט נור פֿיער עוואַנגעליען (בשורות): נאָך מתיא, נאָך מאַרקוס, נאָך לוקס און נאָך יוהאַני.

וואָס ער ווערט פֿאַר פֿון פֿרעמדע ליידענשאַפֿטען, אַלע ערוואַר-
בענע קולטור, און דעם גאַנצען אויסערליכען פֿערמעגען, זאָלען זיי
זיין גוט אָדער שלעכט.

איך האָב מיך אויפֿגערעגט אַנמקעגען אַלצדינג מיט דער
האַרטגעקויגקייט פֿון מיין רצון און נאָך מעהר מיט דעם רעוואַל-
טירענדען גייסט פֿון מיין עזם, ביז איך האָב לגמרי גאַרנישט
מעהר געהאַט אויף דער וועלט אויסער איין זאַך. איך האָב געהאַט
פֿערלאָרען מיין נאָמען, מיין שמעלונג, מיין גליק, מינע פֿרייהייט,
מיין פֿערמעגען. איך בין געווען אַן אַרעסטאַנט און אַ בעמלער.
אַבער נאָך איז מיר געבליבען אַ ליעבליכער פֿערמעגען: מינע
זיהן. פֿלוצלונג זיינען זיי פֿון מיר צוגענומען געוואָרען דורך דאָס
געזעץ. דער קלאַפֿ איז געווען אַזאַ בעטויבענדער אַז איך האָב
נישט געוואוסט, נישט איין און נישט אויס, דערום האָב איך מיך
אַנידער געוואָרפֿען אויף די קניע, און איינגעבויען מיין קאַפֿ, און
געוויינט, און געזאַגט: „דער גוף פֿון אַ קינד איז גלייך ווי דער
גוף פֿון דעם העררן; איך בין זיי ביידען נישט ווערטה.“ עס זעהט
אויס אַז דער דאָזיגער מאַמענט האָט מיך געראַטעוועט. איך האָב
דענסטמאַל איינגעזעהן אַז עס בלייבט מיר נישט איבער קיין
אַנדער ברירה ווי אַלצדינג מקבל באהבה צו זיין. זייט דעם —
ווי מאָדנע דאָס וועט בלי שום ספק קלינגען — זייט דעם בין איך
געוועזען גליקליכער.

עס פֿערשמעהט זיך כמילא אַז דאָס וואָס איך האָב געהאַט
עררייכט איז דאָס געווען מיין נשמה אין איהר לעצטען גלגול. אין
אַסך בעצהונגען בין איך געווען איהר פֿיינד, דאָך האָב איך זי
געפֿונען וואַרטענדיג אויף מיר אַלס אַ פֿריינד. ווען מען קומט אין
בעריהונג מיט דער נשמה, לאָזט זי איינעם ווערען נאַאויז ווי אַ
קינד, וואָס מען זאָל דאָך יאָ אויך זיין לויט די ווערטער פֿון ישו.
עס איז טראַגיש, ווי וועניג מענטשען דאָס געלינגט צו „בעזיצען

זייערע אייגענע נשמות" איידער זיי שטאַרבען. עמערסאָן*) זאָגט: „קײן זאַך איז נישט אַזוי זעלטען בײַ אַ מענשען ווי צו טהאַן עפעס מיט דעם אייגענעם רצון". דאָס איז זעהר ריכטיג. דאָס רוב לײט זײנען אַנדערע לײט. זייערע מחשבות זײנען די מײנונגען פֿון אַנדערע, זייער לעבען איז אַ נאָכאָמונג, זייערע לײדענשאַפטען אַ ציטאַט. ישו איז געווען נישט נור דער העכסטער אינדױוידױאַליסט, נאָר ער איז אויך געווען דער ערשטער אינדױוידױאַליסט אין דער געשיכטע. לײט האָבען זיך בעמיהט צו מאַכען פֿון איהם אַ געדוהנליכען בעל צדקה, פֿון דעם סאַרט שוידערהאַפטע פֿילאַנטראַ-פען פֿון נײַנצעהנטען יאָרהונדערט, אָדער מען האָט איהם אַרײַנגערעכענט אַלס אַן אַלטראַויסט**). אונטער די אונזױסענדע און סענטימענטאַלע. אין דער אמת'ן אָבער איז ער געווען נישט דאָס און נישט דאָס. אַראַי האָט ער געהאַט מיטלייד מיט די אַרױמע, מיט די וואָס זײנען פֿערשפּאַרט אין די תּפּיסות, מיט די ניעדעריגע, מיט די עלענדע; אָבער אַ סך מעהר מיטלייד האָט ער געהאַט מיט די רײכע, מיט די אײנגעפֿליישטע העדאָניסטען***). מיט די וועלכע פֿערשווענדען זייער פֿרײהייט ווערענדיג שקלאַפֿען צו גשמיות, מיט די וועלכע געהען אָנגעטהאַן אין טייערע מלבושים און וואוינען אין קעניגליכע פּאַלאַצען. רײכקײט און וואויל-לעבען האָבען איהם אויסגעוויזען צו זײן באמת גרעסערע טראַגעדיעס ווי אַרױמקײט און יסורים. און וואָס עס איז נוגע זײן נעקסטען-לײבע, ווער האָט עס נאָך בעסער געוואוסט ווי ער אַז דאָס וואָס עס ענטשײדעט אונזער בעשלוס איז נישט קײן פֿרײער ווילען נאָר געצוואונגענהייט, און אַז מען קאָן נישט קלײבען קײן ווינטרויבען פֿון דערנער אָדער פֿײגען פֿון שמעכעלקעם.

*) עמערסאָן (1803—1882), אַמעריקאַנער דיכטער און פּובליציסט.

מאַכע פֿון זײנע אַרטיקלען זײנען איבערזעצט אין יודיש.

**) דער וואָס איז מקיים דעם „ואהבת לרעך כמוך“.

***) די וואָס לעבען נור פֿאַר תּענוגים.

צו לעבען פֿאַר אַנדערע, מיט אַ בעשטיממען, קלאָר אנער-
קענטען שמרעבען, איז נישט געווען זיין לעהרע, נישט דער יסוד
פֿון זיין אמונה. בעת ער זאָגט: „זייט מוחל אייערע שונאים“, אזוי
זאָגט ער דאָס נישט דעם שונא צוליעב, נאָר פֿון אונזער אייגענער
מוכה וועגען, און מחמת די ליעבע איז אַ סך שענער ווי די שנאה.
און בשעת ער שמעלט די פֿאָדערונג צו דעם רייכען בחור'ל:
„פֿערקויף אַלץ וואָס דו פֿערמאָגסט און גיעב דאָס אוועק צו די
אַרימע“, אזוי דיינקט ער נישט דערביי אָן דעם מצב פֿון די אַרימע,
נאָר אָן די נשמה פֿון דעם רייכען בחור, די ליעבליכע נשמה וואָס
ליידעט נויט אונטער דעם לאַסט פֿון דער רייכקייט.

אין זיין קוק אויפֿ'ן לעבען איז ער איינס מיט דעם קינסטלער
וועלכער ווייס וואויל אַז מחמת דעם נישט פֿערמיידליכען געווען
פֿון דער זעלבסט־פֿערפֿאַלקאָמונג מוז דער דיכטער זינגען, דער
סקולפּטור דיינקען אין בראַנז, און דער מאַלער מאַכען די וועלט
אַלס אַ שפּיעל פֿאַר זיינע שטימונגען, מיט אַזאַ זיכערהייט און
געוויסהייט אָקוראַט ווי דער ווייס־דאַרן מוז בליהען אים פֿריהלינג,
און די קאַרן מווען אָנגעהמען גאָלד קאַליר אין שניט־צייט, און די
לבנה אויף איהר אָנגעצייכענטער וואַנדער־וועג ענדערט זיך פֿון
שילד צום סערפּ, און פֿון סערפּ צום שילד.

דאָך אויב ישו זאָגט נישט צום מענשען: „לעבט פֿאַר אַנדערע“,
מערקט ער דערפֿאַר אָן אַז עס איז בכלל נישט פֿאַרהאַן קיין חלוק
צווישען דעם לעבען פֿון אַנדערע און אונזער אייגענעם לעבען. אין
אַמ דעם זינגען גיעט ער דעם מענשען אָן אויסגעשפּרייטע, אַ מי-
טאַנישע פּערזענליכקייט, זינט זיין ערשיינען איז די געשיכטע פֿון
יעשוועדען יחיד געוואָרען, אַדער קאָן געמאַכט ווערען צו דער
געשיכטע פֿון דער וועלט. בלי שום ספק האָט די קולטור געשטיי-
גערט די פּערזענליכקייט פֿון דעם מענשען. די קונסט האָט פֿער-
כפּל כפּליס'ט אונזער גייסט, די וועלכע בעוויצען דעם קינסטלער
מעמפּעראַמענט געהען מיט דאַנטען אין גלות* און לערנען ווי

(* אין יאָהר 1302 איז דאַנטע פֿערטריעבען געוואָרען פֿון זיין הימלאַט,

געזאַלצען עס איז דאָס ברויט פֿון צווייטען, און ווי גלייזג עס וויינען וויערע טרעפּ; זיי דערגרייכען פֿאַר אַ מאַמענט די לויטערקייט און רעהיגקייט פֿון געטהע, און ווייסען פֿון דעסמוועגען צו נישט אַז באַדלער* (האַט אויפֿגעשריען צו גאַט—

'O Seigneur, donnez moi la force et le courage
De contempler mon corps et mon coeur sans
dégout.'***)

זיי זוכען אַרויס פֿון שעקספיער'ס סאַנעמען, מעגליך צו וויער איי-גענעס שאַדען, דעם סוד פֿון זיין ליעבע און מאַכען איהם צו וויער אייגענעס; זיי קוקען מיט נייע אויגען אויף דאָס מאַדערנע לעבען, מחמת זיי האָבען זיך איינגעהערט צו איינע פֿון שאַפֿען'ס נאַקט-טורנען (***) אָבער זיך אָבגעגעבען מיט גריעכישע קינסטלען, אָדער געלייענט די געשיכטע פֿון דער ליידענשאַפט פֿון אַ טויטען מאַן צו אַ טויטע פֿרוי, וועמעס האָר עס וויינען אַזוי ווי פֿאָדים פֿון גיך-גאַלד, און וועמעס מויל עס איז גלייך צו אַ מילגרויס.

אָבער דאָס דאָזיגע מיטפֿיהלען פֿון דעם קינסטלערישען טעמ-פּעראַמענט ציעלט זיך נויטווענדיגער ווייזע נור אויף דאָס וואָס עס איז געבראַכט געוואָרען צום אויסדרוק, אין ווערטער אָדער קאָלירען, אין מענער אָדער אין מאַרמאָר, אונטער די געמאַלמע מאַסקעס פֿון אַ דראַמע פֿון עסכילאָס, אָדער דורך די דורכגעבויערטע און צוואַ-

פֿלאַרעניץ, מחמת זיין אַניטאַציאָן פֿאַר אַ פֿעראייניגטען איטאַליען איז געוועזען געגען די אינטערעסען פֿון דעם רעגירענדען פֿירסט, און 17 יאָהר (1302—1319) איז ער געווען נע ונד אין גלות.

(* שאַרל באַדלער Baudelaire (1809—1867) דער בעריהמטער פֿראַנצויזישער דיכטער, וועלכער האָט געזונגען איבער די „בלומען פֿון ביזן“.

(**) אַה, גאַט, גיב מיר קראַפט און מוט.

צו בעטראַכטען מיין חומר און מיין תוך אָהן עקעל.

(* שאַפֿען (1809—1849), פֿראַנצויזיש-פּוילישער קאַמפּאָזיטאָר און פּיאַניסט. ער האָט פֿערפֿאַסט אַ סך מוזיק שטיק. דעם שטאַרקסטען איינ-דרוק אָבער מאַכען וויינע „נאַקטורנען“ (נאַכט-מוזיק).

מענגעבונדענע ראָהר-פּייפּלעך פֿון די סיזיליענישע פּאַסטוכער, האָט געמוזט ענטפּלעקט געוועזען זיין דער מאַן און זיין ליעבעס-בונד.

דער אויסדרוק איז פֿאַר דעם קינסטלער די איינציגע פֿאַרמע אונטער וועלכע ער קאָן איבערהויפט בעגרייפֿען דאָס לעבען. פֿאַר איהם איז טוירט דאָס וואָס איז שמוס, נישט אזוי איז דאָס אָבער געווען ביי ישׁוֹן, מיט אַ ברייטער און וואונדערבאַרער פֿאַנטאַזיע, וועלכע ערפֿילט כמעט יעטוועדען איינעם מיט יראת הרוממות, האָט ער איינגענומען די גאַנצע וועלט פֿון דער פֿערשוויגענהייט, די וועלט פֿון שמערצען, וועלכע האָט נישט קיין שטימע, צו זיין קעניגרייך און האָט זיך גופא געמאַכט צו איהר אייביגען מליץ יושר, די יעניגע פֿון וועלכע איך האָב שוין פֿריהער גערעדט, וועלכע זיינען שמוס אין זייער עלענד און „וועמעס שווייגען עם ווערט פֿערנומען נור פֿון גאַט אַליין“, אָט די האָט ער זיך אויסגעקליעבען פֿאַר ברידער, ער האָט געזוכט צו ווערען די אויגען פֿון דעם בלינדען, די אויערן פֿון דעם טויבען און אַ נויטגעשריי אויף די ליפען פֿון די יעניגע וועמעס צונגען עם זיינען געווען געבונדען. זיין תּשוקה איז געווען צו זיין פֿאַר די אינצעהליגע וועלכע האָבען נישט געפֿונען קיין שפּראַך אַ גרויסער טראַמפּייט דורך וועלכען זיי זאָלען קאָנען רופֿען צום הימעל. און פֿיהלענדיג, אַ דאַנק דער קינסטלערישער נאַטור פֿון איינעם פֿאַר וועלכען צער און יסורים זיינען געוועזען נור אופנים, דורך וועלכע ער האָט געקאַנט פֿער-ווירקליכען זיין השגה פֿון דער שענקייט, איז ער זיך געווען בע-וואוסט אַז אַ אירעע האָט נישט קיין שום ווערט כל זמן זי ווערט נישט פֿערקערפּערט אין פֿלייש און ווערט נישט געמאַכט צום בילד, כּבן האָט ער זיך גופא געמאַכט צום בילד פֿון דעם ליידענדעו מאַן, און אַלס אַזעלכער האָט ער בעצויבערט און בעהערשט די קונסט ווי קיין גריעכישער גאַט האָט דערצו קיינמאָל נישט זוכה געווען.

דען די גריעכישע געמער, נישט קוקענדיג אויף דאָס ווייס און רויט פֿון זייערע שענע שלאַנקע גליעדער, זיינען געווען בפּועל ממש

נישט דאָס וואָס זיי האָבען אויסגעוויזען צו זיין, דער רונדער שטערן פֿון אַפּאָלאָ און געווען עהנליך צו דעם עגול פֿון דער זון, וועל-כער שטעהט בעגינען איבער אַ באַרג, און זיינע פֿיס האָבען אויסגעזעהן ווי די פֿליגלען פֿון מאַרגען, אָבער ער גופא איז געווען אַן אַכור אַנטגעגען מאַרסיאַס און האָט בערויבט ניאָבע'ן פֿון איהרע קינדער. אין די שטאַהלענע שילדען פֿון אַטהענאַס אויגען האָט נישט געלאָנצט קיין רחמנות אויף אַראַכנע'ן; די פּראַכט-פֿולע מאַיעסטעט, און די פּאַועס פֿון העראַ זיינען געווען דער סך הכל פֿון אַליץ וואָס איז ווירקליך געווען נאָבעל אין איהר; און דער טאַטע גופא פֿון די געטער איז געווען צו פֿיעל פֿערליעבט אין די מענשען-טעכטער. (**)

די צוויי טיעף בעדייטונגספֿולע געשטאַלטען פֿון דער גריע-כישער מיטהאַלאָגיע זיינען געווען, אין רעליגיאָן, דעמעטער, אַן אירדישע גאָטהייט, נישט פֿון די אַלימפּישע, און אין דער קונסט, דיאַניס, דער זעהן פֿון אַ שטערבליכע פֿרוי, פֿאַר וועלכע דער אויגענבליק פֿון זיין געבורט איז אויך געוואָרען צוגלייך דער אוי-גענבליק פֿון איהר טויט. (**)

(*) מאַרסיאַס, אַ סאַטיר (וואַלד-גאָט), האָט זיך פֿערמאַסטען מיט אַפּאָלאָ'ן (זעה אויבען זייטע 81) אין דער מוויקאָלישער קונסט. אַפּאָלאָ האָט געזייעגט און האָט מאַרסיאַס'ן אַראַבגעצויגען די הויט. אויף מאַנכע גריעכישע סטאַטוען איז אַפּאָלאָ'ס לירע בעציערט מיט דעם בילד פֿון הענגענדען מאַרסיאַס. — די געטין ניאָבע האָט זיך גע'יחם'ענט מיט איהרע קינדער געגענאיבער אַפּאָלאָ'ס מוטער. אַפּאָלאָ און זיין שוועסטער האָבען דערפֿאַר ערמאַרדעט ניאָבע'ס קינדער. — אַטענאַ-מינערוואַ האָט פֿער-וואַנדעלט אַראַכנע'ן אין אַ שפּין דערפֿאַר וואָס זי האָט אויפֿגעפֿאַדערט די ערשטע זיך צו פֿערמעסטען אין דער וועבעריי קונסט. — העראַ איז די קעניגין און מוטער פֿון די געטער אויף דעם באַרג אַלימפּ, די אויפֿער-און ראַכע-זיכטיגע פֿרוי פֿון צעאָוס (דער טאַטע פֿון די געטער). די פּאַוע זיי געווען איהר ליעבלינגס פֿויגעל.

(**) דעמעטער, די מוטער ערד, די געטין פֿון לאַנדווירטשאַפֿט און ציוויליזאַציאָן, זי טהיילט די מענשליכע לידען און פֿריידען זי איז די

אָבער דאָס לעבען גופא האָט אַרויסגעבראַכט פֿון זיין ניעדעריג-
סטער און איינפֿאַכסטער סביבה אַ פֿיעל הערליכערע וואונדערגע-
שטאַלט ווי די מוטער פֿון פֿראַסערפינאַ אָדער דער זוהן פֿון דער
סעמעלע. פֿון דעם סמאָלער'ס ווערקשטאַט אין נצרת איז אַרויס-
געקומען אַ פֿערווענליכקייט וועלכע איז געווען אָהן אַ שיעור
גרעסער ווי זי איז ווען עס איז געווען אויסגעטראַכט אין פֿאַבלען
און לעגענדען, אַ פֿערווענליכקייט, וועלכע איז, מאָדנע גענוג, געווען
בעשטימט צו ענטפֿלעקען פֿאַר דער וועלט די געהיימיניספֿולע
בעדייטונג פֿון דעם וויין און די אמת'ע שענקייט פֿון די ליליען
אויף'ן פֿעלד, ווי דאָס האָט קיינער נישט געטהאָן, נישט אויף דעם
קיטהעראַן אָדער אין עננאַ.*

דער געזאַנג פֿון ישעיה הנביא —

„נבוה וחדל אישים, איש מכאבות, וידוע חלי:
וכמסתר פנים ממנו“,**

האָט איהם געקלונגען ווי אַ פֿאַראויס זאָנונג אויף איהם גופא,
און די נבואה איז אין איהם מקיים געוואָרען.

מיר דאַרפֿען זיך נישט אָבשרעקען פֿאַר אַזאַ פֿראַזע, יעשווער-
דעם איינצעלנע קונסט ווערק איז די ערפֿילונג פֿון אַ נבואה:
דען יעשוועדעס קונסטווערק איז די אומוואַנדלונג פֿון אַן אידעע אין
אַ בילד, יעשוועדעס איינצעלנע מענשליכע וועזען האָט געזאָלט זיין די

מוטער פֿון פֿראַסערפינאַ-פֿערסעפֿאַנע, די געטין פֿון טויט. — די אַ נים,
דער פֿריהלינג, דער גאָט פֿון וויין, פֿרעהליכקייט, ערלעזונג און בעפֿרייאַונג.
ער איז דער זוהן פֿון צעאָרס און סעמעלע, אַ פשוט'ע בשר ודם, וועל-
כע העראַ האָט פֿערניכטעט.

* אויף די בערג קיטהעראַן אין גריעכענלאַנד, און עננאַ,
אין סיציליען, זיינען געשטאַנען טעמפלען פֿאַר די געטער פֿון לאַנדווירטשאַפֿט
און היין.

** „ער איז פֿעראַכטעט און אויסגעשלאָסען פֿון מענשען, אַ מאַן
פֿון שמערצען, און בעקאַנט מיט קראַנקהייט: און מיר האָבען אַזוי ווי
בעהאַלטען אונזערע פֿנימ'ער פֿון איהם“ (ישעיה, נ"ג, 8).

ערפילונג פֿון אַ נבואה: דען יעשוועדעס איינציגע מענשליכע וועזען האָט געוואָלט זיין די פֿערווירקליכונג פֿון וועלכען עס איז אידעאל, אין די אויגען פֿון גאָט אָדער אין די אויגען פֿון מענשען. ישו האָט געפֿונען דעם טיפּ און האָט איהם אויסגעבילדעט, און דער חלום פֿון אַ געמליכען דיכטער, אין ירושלים אָדער אין בבל, האָט אין דער לאַנגער ענטוויקלונג פֿון די יאָהר הונדערטע בעקומען בלוט און פֿלייש דורך איהם, אויף וועמעס אָנקומען די וועלט האָט „גע-וואַרט“.

„משחת מאיש מראהו, ותוארו מבני אדם.“*
דאָס האָט ישעיה אויפֿגעצייכענט אונטער די דערקענונגס צייכענס פֿון דעם נייעם אידעאל.

אזוי גיך ווי די קונסט האָט פֿערשמאַנען וואָס דערמיט איז געווען געמיינט, האָט זי זיך אויפֿגעפֿענט ווי אַ בלומען-בעכער אים געגענוואַרט פֿון דעם יעניגען, אין וועמען דער אמת אין דער קונסט האָט זיך אַרויסגעוויזען אזוי בעשיינפֿערליך ווי קיינמאָל נישט פֿריהער. דען איז דאָס אפשר נישט אמת אין דער קונסט, ווי איך האָב שוין געזאָגט, אַז די נשמה ווערט בעקליידעט מיט פֿלייש, דער גוף דורכרונגען מיט גייסט און די פֿאַרמע ענטפלעקט זיך?

איינע פֿון די בעדויערליכסטע געשעהענישע אין דער געשיכטע איז פֿאַר מיר, דאָס וואָס ישׁו'ס אייגענע רענעסאַנס, וועלכע האָט אַרויסגעבראַכט די קאַטעדראַל אין שאַרטערס, דעם קרייז לעגענ-דען פֿון קעניג אַרטאהור, דאָס לעבען פֿון הייליגען פֿראַנץ פֿון אַססיסי, די קונסט פֿון גיאָטמאַ,** און די „געמליכע קאָמעדיע“ פֿון

(* זיין געזיכט איז געווען העמליכער ווי ביי אַנדערע לייט, און זיין געשטאַלט מעהר ווי ביי אַלע אַנדערע מענשען-קינדער. (ישעיה נ"ב, 14).
(** קעניג אַרטאהור, לעגענדאַרישע פֿערווענליכקייט פֿון 6טען יאָהר-הונדערט. לויט דער מיטעל-אַלטערליכע לעגענדע האָט ער אַסך געטהאָן פֿאַר דער פֿערשפּרייטונג פֿון קריסטענטהום.—פֿראַנץ פֿון אַססיסי (1182—1226), דער גרינדער פֿון דעם בעריהמטען קאַטהאָלישען אָרדען

דאָנטען, האָט זיך נישט געקאָנט ווייטער ענטוויקלען אויף איהר אייגענעם שטייגער, נאָר איז געוואָרען געשמערט און פֿערדאָרבען דורך די טרויעריגע קלאַסישע רענעסאַנס, וועלכע האָט אונו גע־שענקט פעטראַרקא, און ראַפּאַעל'ס וואַנד מאַלערייען און פּאַלאַ-דיאַ'ס אַרכיטעקטור, (*) און די אין פֿאַרמען פֿערשטיינערמע פֿראַנצויזישע טראַגעדיע, און סט. פּאול'ס קאַטהעדראַל און פּאַפּ'ס דיכטונג און אַלזדינג וואָס שטאַמט פֿון דרויסען און דורך טוימע כללים, און קומט נישט אַרויס פֿון אינעווייניג, דורך אַ וועלכען עס איז בעלעבענדען גייסט. אָבער אומעטום וואו נור עס איז פֿאַרהאַנען אַ ראַמאַנטישע בעוועגונג אין קונסט, יעמאַלט איז ערגעץ וואו אונטער וואָסער עס איז פֿאַר אַ געשמאַלט, ישו, אָדער די זעעלע פֿון ישו. ער איז אין „ראַמעאָ און זשוליעט“, אין די „ווינטער מעשה'לע“, אין דער פֿראַווענסאַלישער פּאַעזיע, אין קאַ-לערידזש'ס „אַלמע מאַטראַווען“, אין La Belle Dame sans merci און אין טשעטערמאַן'ס „באַלאַדע פֿון דער באַרמהערציגקייט.“ (**)

מיר פֿערדאַנקען איהם די פֿערשיעדענסטע זאַכען און מענשען. וויקטאָר הוּגאָ'ס „לע מיועראַבל'ס“, באַדלער'ס „בלומען פֿון ביזו“, דער טאַן פֿון מיטלייד אין די רוסישע נאָוועלען, ווערלען און זיינע

פֿון די „פֿראַנצויסקאַנער“. די קריסטליכע לעגענדע דערזעהלט פֿיעל פֿון זיין קדושה, צדקות און מופתים. — גיאָטטאָ (1337—1266), דער ערשטער גרויסער מאַלער פֿון דער נייער קונסט עפּאָכע אין איטאַליען, וועלכע מען בעצייכענט מיט'ן נאָמען רענעסאַנס, די וויעדערגעבורט פֿון דער קונסט. צווישען זיינע פֿיעלע שעפּפּונגען געפֿינען זיך אויך 28 וואַנד מאַלערייען מיט שילדערונגען פֿון פֿראַנץ פֿון אַסיסי'ס לעבען און מופתים. גיאָטטאָ איז אויך געווען אַן אַרכיטעקט און האָט געבויט דעם ווייטער דערמאָנטען „גלאַקען-טהורם“.

(*) פֿעטראַרקא (74—1304) איטאַליענישער פּאַעט. געקרוינט פֿון רוימישען סענאַט צום דיכטער-קעניג. — פּאַלאַדיאָ (80—1518) אי-טאַליענישער אַרכיטעקט, גרינדער פֿון אַ נייעם סטיל אין דער אַרכיטעקטור. (** פּאַפּ (1688—1744), קאַלערידזש (1772—1834) און טשעטערמאַן (70—1752): ענגלישע דיכטער.

ליעדער*), דאָס קאָלירטע גלאָז און מעפיכען און די קוואַרטאַ-
צענטאַ אַרבייט פֿון באַירן-דושאַהנס און מאַררים**) געהערען צו
איהם נישט וועניגער ווי דער גלאַקען-מורם פֿון גיאָטמאַ, לאַנסעלאַט
און דזשינעווער, טאַנהייזער***) די ליידענספֿולע ראַמאַנטישע מאַר-
מאַר ווערק פֿון מיכעל אַנדזשעלאַ און דער שפּיץ-בויגען-סטיל,
און די ליעבע צו קינדער און בלומען — פֿאַר וועלכע ביידע עס
איז באמת געווען וועניג פלאַץ איבעריג אין דער קלאַסישער קונסט,
קיים גענוג פֿאַר זיי צו וואַקסען אָדער זיך צו שפּיעלען אין דעריין,
אָבער וועלכע, פֿון צוועלפטען יאָרהונדערט אָן ביז אַראָב צו אונ-
זערע טעג, זיינען אָהן אַן אויפֿהער ערשינען אין דער קונסט, אונטער
פֿערשיעדענע פֿאַרמען און צו פֿערשיעדענע צייטען, קומענדיג קאַפּ-
רינע און פֿער'עקשן'ט, אַט אַזוי ווי קינדער און בלומען זיינען
געניגט צו טהאָן: דער פֿריהלינג מאַכט תמיד אויף איינעם דעם
איינדרוק אָקוראַט ווי די בלומען וואַלמען זיך פֿערבעהאַלטען,
און טרעמען אַרויס צו דער ליכט פֿון דער וונן נור מחמת דעם
ווייל זיי האָבען מורא אַז די ערוואַקסענע וועלען מיעד ווערען זיך
אַרום צו קוקען נאָך זיי און אויפֿגעבען זייער זוכען; און דאָס

*) ווער לען (96—1844) מאַדערנער פֿראַנצויזישער דיכטער.
(זעה אויבען זייטע 15).

**) די ענגלישע מאַלער באַירן-דושאַנס (געבאָרען 1833) און
ווייליאַם מאַררים (1834-96). האָבען געמאַלען אין דעם סטיל פֿון
דער רענעסאַנס, אין פֿיערצענטען, קוואַרטאַ-צענטאַ, יאָרהונדערט.
ווייליאַם מאַררים איז אויך געווען אַ בעריהמטער סאַציאַליסטישער רעדנער
און שריפֿטשטעלער, אַ בעדייטענדיגער דיכטער און דער איינפֿיהרער פֿון
קונסט-פֿאַרמען אין דער בוך-דרוקעריי און בוך-בינדעריי.

***) לאַנסעלאַט, אַ לעגענדאַרישער העלד, פֿון דעם אויבען
דערמאָנטען קרייז לעגענדען וועגען קעניג אַרטהור. — דזשינעווער, די
פֿרוי פֿון קעניג אַרטהור אין וועלכע לאַנסעלאַט פֿערליעבט זיך. — טאַג-
הייזער, אַ מיטעלאַטערליכער ריטער — אַ מין "מאַניש" פֿון י. ל. פֿרץ —
וואָס ווערט פֿערנאַרט פֿון וועגס (אָדער לילית); דער העלד פֿון וואַגענר'ס
אָפּעראַ מיט אַט דעם נאָמען.

לעבען פֿון אַ קינד איז נישט געווען מעהר ווי אַן אַפּריל מאָג אין וועלכען אי עס רעגענט און אי עס שיינט די זונן פֿאַר די נאַרציסען.

דאָס איז די רייכע פֿאַנטאַזיע אין ישׁו'ס אייגענער טבע וואָס מאַכט איהם צו דעם דאָזיגען פּוּלס און מיטעל-פּונקט פֿון דער ראַמאַנטיק. די מאָדנע בילדליכע ווערמער אין דאָס פּאַעמישע דראַמאַ און אין דער באַלאַדע זיינען אויסגעטראַכט געוואָרען פֿון אַן אַנדערענס דמיונות, אָבער ישׁו הנוצרי האָט זיך גופּא געשאַפֿען גאַנץ פֿון זיין אייגענעם דמיון. דער אַנגסט געשריי פֿון ישׁעיה האָט מיט זיין ערשיינען כּפּועל ממש נישט געהאַט מעהר קיין שייכות, ווי דאָס געזאַנג פֿון דער נאַכטיגאַל האָט עפּעס אַ שייכות מיט דעם אויפֿגאַנג פֿון דער לבנה — נישט מעהר, הגם אפשר אויך נישט וועניגער: ער איז געווען די פֿערנינונג אַזוי גוט ווי די בעשמעטינונג פֿון דעם נביא'ס וואָרט. אויף יעטוועדער הבטחה וואָס ער האָט ערפֿילט איז געקומען אַן אַנדערע וועלכע ער האָט צושטערט.

בעקאַן* זאָגט: „אין אַלער שענקייט ליעגט עפּעס אַ מאָדנע גלויבמאַסיגקייט“, און פֿון די יעניגע וועלכע זיינען געבאָרען פֿון'ס גייסט — דאָס הייסט, אָט די וועלכע זיינען גלייך ווי ער טריי-בענדע קרעפּטען — זאָגט ישׁו אַז זיי זיינען גלייך צום ווינד וועלכער „בלאָזט וואו ער וויל, און קיין מענש קאָן נישט זאָגען פֿון וואַנען ער קומט און וואוהין ער געהט“. דאָס איז דער מעס וואָרום ער איז אַזוי בעצויבערנד פֿאַר דעם קינסטלער. ער האָט אין זיך אַלע פֿאַרביגע עלעמענטען פֿון לעבען: געהיימניספּולעס, מאָדנעקייט, ריהרונג, השפּעה, התלהבות, ליעבע. ער ווענדעט זיך צו דעם גלויבען אין מופּתים און בעשאַפֿט יענע שטימונג וואָס נור אַרויסגעהענדיג פֿון איהר אַליין קאָן ער ווערען פֿערשטאַנען.

(* לאַרד בעקאַן (1620—1561) בעריהמטער ענגלישער פֿילאָזאָף אין שעקספּיער'ס צייטען. (מאַנכע בעהויפטען אַז ער איז דער ווירקליכער פֿערפּאַסער פֿון „האַמלעט“).

און איך האָב שטאַרק הנאה פֿון דעם געדאַנק אַז אויב ער איז אַן „אַלץ אומפֿאַסענדע פֿאַנטאַזיע,“ דאַן איז די וועלט גופא פֿון דעם זעלביגען שטאַף.

אין „דאָריאַן גריי“ האָב איך געזאָגט אַז די גרויסע חטאים פֿון דער וועלט קומען פֿאַר אים מח: אָבער סיי ווי סיי קומט אים מח אַלצדינג פֿאַר, מיר ווייסען אַצינדערט אַז מיר זעהען נישט מיט די אויגען און הערען נישט מיט די אויערן. די אויגען און די אויערן זיינען אין דער ווירקליכקייט נור פֿאַסענדע אָדער פֿעלער-האַפֿטע דורכפֿיהרונגס קאַנאַלען פֿאַר די איינדריקען פֿון די חושים. דאָס איז אים מוח וואו דער מאָהן זעהט אים רויט, וואו דער עפעל דופֿטעט, און וואו די פֿעלד-לערעכע זינגט.

די לעצטע צייט שמודיר איך מיט גרויס התמדה די פֿיער ליעדער אין פֿראַזאַ וואָס ריידען וועגען ישו. צו ישׁו'ס געבורטס-טאָג האָט מיר געלונגען צו בעקומען דעם נייעם טעסטאַמענט אין גריעכישער שפראַך, און יעשווערען מאַרגען, נאָכדעם ווי איך האָב אויפֿגעראַמט מיין זעל און אויסגעשייערט מייע צייניגע כלים, לייען איך אַביסעל די פֿיער עוואַנגעליען, אַן ערך פֿון אַ טויז פֿערזען וועלכע איך נעהם אַרויס צופֿעליג אַט אַוואו עס מאַכט זיך. עס איז ממש אַ מחיה אָנצוהעבען אויף אַזאַ אָפּן דעם טאָג. יעשוועדער איינער, אויב אפילו ער פֿיהרט אַ אונרוהיגעס, שלעכט גערעגעלטעם לעבען, זאָל טהאָן דאָסזעלבע. מען האָט די עוואַנגעליען שוין אַזוי פֿיעל מאָל איבערגע'חור'ט, וואו עס איז יאָ נעטהיג און וואו עס איז נישט נעטהיג, ביז וואַנענט זיי האָבען פֿאַר אונז אָנגעוואָרען זייער פֿרישקייט, זייער תּמימות, זייער איינ-פֿאַכען ראַמאַנטישען חן. מיר הערען זיי לייענען פֿיעל צו אָפֿט און פֿיעל צו שלעכט, און אַלע איבער'חור'ונגען זיינען סם המות פֿאַר דעם גייסט. בעת ווען מען קעהרט זיך אום צוריק צום גריעכישען טעקסט, יעמאָלט איז דאָס איינעם צו מוטא אַקוראַט ווי מען זאָל

אַרײַנגעהן אין אַ גאַרמען פֿון ליליען אַרויסקומענדיג פֿון ערגעץ וועלכער ענגער און דונקעלער שטוב.

און איך האָב דאָפעלט הנאה פֿון דעם געדאַנק, אַז עס איז העכסט וואַהרשײַנליך אַז מיר האָבען היער די בוכשטאַבליכע אויסדריקע, די איפּסיסימאַ ווערבאַ, (*) וועלכע ישו האָט בענוצט.

מען האָט זיך תמיד פֿאַרגעשמעלט אַז ישו האָט גערעדט אויף אַראַמייאיש. אפילו רענאַן דיינקט אויך אַזוי. אָבער אַצינדערט ווייסען מיר אַז די בויערים אין גליל, אַקוראַט ווי די אירלענדישע בויערים פֿון אונזער צײַט האָבען גערעדט צוויי שפּראַכען, און אַז גריעכיש איז געווען די געוועהנליכע אומגאַנגס שפּראַך אין גאַנץ פּאַלעסטינאַ, ווי בפּועל ממש אין דער גאַנצער אַריענטאַלישער וועלט. איך האָב מיך קיינמאַל נישט געקאַנט בעפֿריינדען מיט דעם געדאַנק אַז מיר זאָלען קענען ישׁו'ס אייגענע ווערטער נור דורך אַן איבערזעצונג פֿון אַן איבערזעצונג.

עס איז פֿאַר מיר אַ נחת רוח צו דיינקען אַז אַזוי ווייט אויף וויפֿיעל עס איז נוגע אַן אונטערהאַלטונג, וואָלט קאַרמידעס (***) איהם געקאַנט צו הערען, סאַקראַמעס מיט איהם פֿילאָזאָפֿירען, און פּלאַטאָ וואָלט איהם געקאַנט פֿערשמעהן: אַז ער האָט בפורש געזאָגט:

„עגאַ איימי האָ פּאַימען האָ קאַלאָס, (***)“

אַז בעת ער האָט געטראַכט פֿון די ליליען אויף'ן פֿעלד ווי אַזוי נישט זיי אַרבייטען, נישט זיי שפינען, האָט ער זיך אויסגעדריקט לחלוטין אַזוי:

(*) די סאַמע אייגענע ווערטער.

(**) קאַרמידעס, גריעכישער אַדעלמאַן, אַנקעל פֿונ'ם פֿילאָזאָף

פּלאַטאָ, וועלכער האָט אויף זײַן נאָמען געשריבען אַ פֿילאָזאָפֿישען געשפּרעך.

(***) „איך בין דער שענער פּאַסטור“.

„קאַטאַמאַטהעטי טאַ קרינאַ טוה אַגרוה פאַהם
אויקסאַני. או קאַפּיאַ אודע נעטהיי, (*
און זיין לעצטעס וואָרט בעת ער האָט אויסגעשריען: „מיין לעבען
איז פֿולענדעט, עס האָט דערגרייכט זיין ערפֿילונג, האָט זיך פֿער-
פֿאַלקאַמט“, איז געווען ממש, ווי יוחנן איז אונז מודיע, דאָס וואָרט:
„טעטעלעס טאַ“ (** — נישט מעהר.

ביים לייענען פֿון די עוואַנגעליען — דער עיקר דעם וואָס
יוחנן האָט פֿערפֿאַסט אָדער אַ וועלכער עס איז גנאָסטיקער (***)
פֿון די ראַשונים האָט אָנגענומען זיין נאָמען און מאַנטעל — זעה
איך אין דעריין, ווי די פֿאַנטאַזיע האָט שמענדיג געזוכט צו פֿער-
נעהמען דעם פֿלאַץ אַלס דער יסוד פֿון גייסטיגען און מאַטעריעלען
לעבען, איך זעה ווייטער אַ פֿאַר ישׁו'ן איז די פֿאַנטאַזיע געווען
פשוט אַ פֿאַרמע פֿון ליעבע, און די ליעבע איז פֿאַר איהם געווען
הערר אין פֿולסטען זין פֿון דאָס וואָרט.

מיט אַן ערך זעקס וואָכען צוריק האָט מיר דער דאָקטאָר
ערלויבט צו עסען ווייס-ברויט אָנשטאַט דעם גראַבען שוואַרצען אָדער
ברוינעם ברויט, וועלכע זיינען די געוועהנליכע אכילה פֿון דער
תּפּיסה, דאָס איז אַ גרויסע נאַשעריי, עס וועט קלינגען מאַדנע אַז
טרוקענע ברויט קאָן מעגליך זיין ביי אימעצען אַ נאַשעריי. אָבער
פֿאַר מיר בעדייטעט דאָס אַזוי פֿיעל אַז צום שלום פֿון יעשוועדען
מאָהליצייט פֿערשלינג איך נאָך פֿאַרויכטיג אַלע ברעקלעך וועלכע

(* „בעטראַכט די ליליען אויף'ן פֿעלד וועלכע וואַקסען; אָהן שווערע
אַרבייט, אָהן שפּיז“.

(** „פֿאַרטיג!“

(***) די גנאָסטיקער, אָדער „די וויסענדע“ זיינען אויפֿגעטראַטען
אין די ערשטע יאָהר הונדערטען פֿון קריסטענטום. זיי האָבען געגלויבט אַז
נור זיי בעזיצען די אמת'ע רעליגיעזע וואַהרהייטען, וועלכע זיי האָבען אָנ-
גערופֿען „גנאָזיס“ — וויסען — און „גנאָסטיציזם“, אַ בעגריף, וועלכער
איז אויך געווען בעקאַנט צו די אידען אין אלכסנדריאַ פֿון מצרים.

עס בלייבען נור איבער אויף מיין ציגענעם טעלער, אָדער זיינען אַראָב געפֿאלען אויף מיין גראָבען האַנדטוך וועלכען איינער בענוצט אַלס מישטוך בכדי נישט צו בעשמוצען זיין מיש; און איך טהו דאָס נישט מחמת הונגער — איך בעקום איצמער איבערגענוג צום עסען — נאָר פּשוט, בכדי אַז קיין זאך זאָל נישט געהן לאיבוד פֿון דאָס וואָס מען גיעט מיר. אַט אזוי האָט מען זיך גע- זאָלט בעגעהן מיט דער ליעבע.

ישו ווי אַלע בעצויבערנדע פּערווענליכקייטען איז געווען בכח נישט נור אַליין צו זאָגען שענע זאכען, נאָר אויך צו מאַכען אַז אנדערע לייט זאָלען זאָגען עפעס שענעס; און איך ליעב די געשיכטע וועלכע מאַרקום דערזעהלט אונז פֿון די גריכישע פֿרוי, וועלכע, בעת ישו כּדי אויסצופּרוּבירען איהר גלויבען האָט צו איהר געזאָגט, אַז ער קאָן איהר נישט אַוועקגעבען די ברויט פֿון די בני ישראל, האָט איהם געענטפֿערט אַז די קליינע הינטער- לעך — (קונאַ הריאַ, „קליינע הינטערלעך“ זאָל מען דאָס איבערזעצען) — וואָס זיינען אונטער'ן מיש עסען פֿון די ברעקלעך וואָס די קינדער וואַרפֿען אַרונטער.

דאָס רוב מענשען לעבען פֿאַר ליעבע און בעוואונדערונג. אָבער מיר האָבען געזאָלט לעבען דורך ליעבע און בעוואונדערונג. אויב מען בעווייזט אונז וועלכע עס איז ליעבע דאָן זאָלען מיר אַנערקענען אַז מיר זיינען איהר נישט ווערטה. קיינער פֿערדיענט נישט געליעבט צו ווערען. דער פֿאַקט אַז נאָך ליעבט די מענשען בעווייזט אונז אַז אין דעם געמליכען סדר פֿון די אירעאַלע ניטער שמעהט געשריבען אַז אייביגע ליעבע זאָל געשענקט ווערען צו דעם אייביג אונזירדיגען, אָדער, אויב אַט דער זאָך קלינגט צו ביטער נאָמיר אזוי זאָגען: יעטוועדער איינער איז ווערטה געליעבט צו ווערען, אחוץ דער יעניגער וועלכער מיינט אַז ער האָט דאָס פֿערדיענט. ליעבע איז אַ מאַקראַמענט* וועלכען מען דאַרף

(* די צערעמאָניע פֿון דער קרויסליכער גאַמעס-דענסט ביי דעם אָבענד-מאָהל — אַ רבּוּ אויף דעם מאָהלצייט וואָס ישו האָט געגעסען

ערהאַלטען קניענדיג, און דאָס „דאָ מינע נאָן סום דיגנוס“ זאָל שוועבען אויף די ליפען און זיין איינגעקריצט אין די הערצער פֿון אַם די וואָס ערהאַלטען דאָס.

אויב איך וועל ווען עס איז וויעדער אַמאָל שרייבען, אין דעם זיין צו שאַפען עפעס אַ קונסטווערק, יעמאָלט זיינען גראַדע דאָ צוויי טהעמען איבער וועלכע און דורך וועלכע איך האָב חשק מיך אויסצודריקען: דאָס איינע הייסט „ישו אַלס פֿאַרלייפֿער פֿון דער ראַמאַנטישער בעוועגונג אים לעבען“; דאָס אַנדערע הייסט „דאָס קינסטלער לעבען און זיין שייכות צו דער לעבענס קונסט“. דאָס ערשטע איז, על פי טבע, שטאַרק אָנציהענד, דען איך זעה אין ישו נישט נור די עצם סמנים פֿון'ס העכסטען ראַמאַנטישען מיפֿ, נאָר אויך די צופֿעליגקיימען, און זאָגאַר די קאַפּריוזען פֿון דעם ראַמאַנטישען מעמפּעראַמענט. ער איז געווען דער ערשטער פּערזאָן וועלכער האָט ווען אַמאָל געזאָגט צו די מענשען אַז זיי זאָלען לע-בען „בלומען-גלייכע לעבענס“. ער האָט פֿעסטגעשטעלט דעם אויס-דרוק. ער האָט בעטראַכט די קינדער אַלס דעם מוסטער צו וועלכען די מענשען זאָלען שטרעבען צו ווערען. ער האָט זיי געהאַלטען אַלס אַ ביישפּיעל אַנטגעגען זייערע עלטערן, וואָס דאָס איז לויט מיין מיינונג נאָך דער הויפט נוץ פֿון די קינדער, אויף וויפֿיעל דאָס פֿאַלקאָמענע דאַרף איבערהויפט האָבען אַ תּכלית. דאַנטע בעשרייבט די נשמה פֿון אַ מענשען, ווי זי געהט אַרויס פֿון דעם בורא'ס האַנד, װײנענדיג און לאַבענדיג ווי אַ קליין קינד, און אויך ישו אַנערקענט אַז די נשמה פֿון יעטוועדען איינעם האָט געזאָלט

מיט זיינע תּלמודים דעם לעצטען אָבענד פֿאַר זיין געפֿאַנגענשאַפֿט. עס ווערט רעפּרעזענטירט דאָס הייליגע ברויט, די פּרועסטער פֿערטיילען די געטליכע גאָד, דער עולם שווערט טרייהייט מיט הבטחות און קללות.

(* „אָה גאָט, איך בין דאָס נישט ווערטה“.)

a guisa di fanciulla che piangendo e ridendo זיין
(pargolessia*).

ער פֿיהלט אַז דאָס לעבען איז וועקסעל-פֿול, פֿליסיג, האַנד-
לונגס-רייך, און אויב מען זאָל דאָס אַרײַנצווײַנגען אין ערגעץ וועלכער
פֿעסטע פֿאַרמע דאָן איז דאָס דער טוידט, ער האָט נאָכגעזעהן אַז
די מענשען זאָלען נישט נעהמען צו ערנסט די גשמיות'דיגע, מאַגן
מעגליכע אינטערעסען: אַז עס איז אַ גרויסע זאַך צו זיין אונט-
פראַקטיש: אַז מען זאָל זיך נישט צופֿיעל קימערן וועגען האַנדעל
און וואַנדעל. די פֿויגעל קימערן זיך נישט, למאי זאָל זיך דער
מענש קימערן? ער איז בעצויבערנד ווען ער זאָגט: „זאָרנט נישט
פֿאַר דעם מאָרנען; איז דען די נשמה נישט ווערטה מעהר ווי די
שפּײַז? איז דען דער גוף נישט ווערטה מעהר ווי די קליידונג?“
די לעצטע פֿראַזע האָט געקאָנט בענוצען אַ גריעך. עס איז אַזוי
פֿול אין דעריין מיט גריעכישען דינקען און פֿיהלען, אָבער נור
ישו אַליין האָט געקאָנט זאָגען ביידעס, און דערמיט פֿולשטענדיג
צוזאַמענפֿאַסען פֿאַר אונז דעם גאַנצען סך הכל פֿון דאָס לעבען,
זיין מאַראַל איז בעגרינדעט גאַנץ אויף מיטלייט, טאַקע דאָס
וואָס מאַראַל דאַרף זיין. אויב אפילו אַז ער וואָלט נישט מעהר
געהאַט געזאָגט ווי אָט דאָס: „איהרע זינד זיינען פֿערגעבען מחמת
זי האָט אַ סך געליעבט“, יעמאָלט האָט זיך אויך געלויבנט זאָנאַר
צו שטאַרבען דערפֿאַר, אַבי דאָס צו האָבען געזאָגט.

זיינע גערעכטיגקייט איז דורכאויס פֿאַעטישע גערעכטיגקייט,
גענוי דאָס וואָס גערעכטיגקייט דאַרף זיין, דער בעטלער קומט
אַריין אין גן עדן מחמת ער איז געווען אונגליקליך. איך קאָן מיך
נישט פֿאַרשטעלען אַ בעסערען טעם פֿאַר זיין ווערען אַהער גער-
שיקט. די לייט וועלכע אַרביימען אַ שעה אין וויין גאַרטען אין
דער קיהלקייט פֿון אָבענד, ערהאַלטען אַקוראַט אַזוי פֿיעל שכר
ווי די וועלכע האָבען שווער געאַרבייט דעם גאַנצען מאַג אין דער
הייסער זון, למאי אויך נישט? משמעות אַז קיינער פֿון זיי האָט

(* גלויך צו אַ כהולה וועלכע וויינט און לאַכט ווי אַ קליין קינד.

עפעס וואָס פֿערדיענמ, אָדער אפשר זיינען זיי געווען פֿערשיע-
רענע מינים מענשען.

ישו האָט נישט געקאָנט אויסשמעהן די טעמפע, לעבען-
טויטענדע מעכאנישע סיסטעמען וועלכע בעהאַנדלען די מענשען
אַקוראַט ווי זיי וואָלטען געווען זאַכען, און דעריבער בעהאַנדלען
זיי אַלעמען גלייך: פֿאַר איהם האָט נישט עקזיסטירט קיין רעגלען:
פֿאַר איהם זיינען געווען לויטער אויסנאַהמען, פינקט אַזוי ווי
יעטוועדער, אָדער יעטוועדעס, וואָלט געהאַט אַזאַן אויסזעהן ווי עס
איז נישטאַ צו איהם קיין גלייכען אויף דער וועלט.

דאָס וואָס דער גרונד-טאַן איז אין דער ראַמאַנטישער קונסט
דאָס איז פֿאַר איהם געווען דער אייגענטליכער פֿונדאַמענט פֿון
דאָס נאַטירליכע לעבען. ער האָט קיין אַנדער יסוד נישט געזעהן.
און בעת ווען די סופרים און פרושים האָבען צו איהם געבראַכט
אַן אַשת איש וועלכע מען האָט געכאַפט ביי דער סאַמע עבירה
און זיי האָבען איהם געוויזען איהר פסק ווי עס שמעהט געשריעבען
אין דער תורה, און איהם געפֿרעגט וואָס עס זאָל געשעהן, האָט
ער בשעת מעשה געשריעבען מיט זיין פֿינגער אויף דער ערד אַט
אַזוי ווי ער וואָלט כלל נישט געהערט וואָס זיי פֿרעגען, און צום
סוף, ווען זיי זיינען צו איהם צוגעשטאַנען איבער אַ נייעס, האָט
ער אויף זיי אַ קוק געטהאָן און געזאָגט: „ווער פֿון אייך ס'איז
ריין פֿון זינד, דער זאָל וואַרפֿען דעם ערשמען שטיין אויף איהר.“
עס לוייהנט זיך די מרחק צו לעבען, אַבי דאָס צו האָבען געזאָגט.
גלייך ווי אַלע פֿאַעטישע נאַטורען האָט ער געליעבט די עס
הארצים. ער האָט געוואוסט אַז אין דער נשמה פֿון איינעם וואָס
איז אונזיסענד איז שמענדיג פֿאַרהאַן פֿלאַץ פֿאַר אַ גרויסע אידעע.
אַבער ער האָט נישט געקאָנט פֿערטראָגען קיין שומים, ספעציעל
די יעניגע וועלכע די ערציעהונג האָט געמאַכט פֿאַר אידאָמען:
פערזאָנען וועלכע האָבען אַ פֿולען קאַפּ מיט מיינונגען פֿון וועלכע
זיי פֿערשמעהען נישט אפילו איינעם אויך נישט, אַן אייגענטהייט-
ליכער מאָדערנער טיפּ, וועלכער ווערט ערקלערט דורך ישׁו'ן ווען
ער בעשרייכט איהם אַלס דעם מוסמער פֿון אַזוינעם וואָס האָט

די שליסעל פֿון וויסען, ער גופא קאָן עס נישט בענוצען, און וויל פֿון דעסמוועגען נישט ערלויבען קיין צווייטען עס צו בענוצען, האָטש אפילו מען קאָן מיט דעם שליסעל עפֿענען די טויערן פֿון גאָט'ס מלוכה.

זיין הויפט מלחמה איז געווען געציעלט אַנטקעגען די פֿיליס-טער. דאָס איז דער קאַמפּף וואָס יעטוועדעס קינד פֿון דער ליכט האָט צו פֿיהרען. דאָס פֿיליסטערטום איז געווען דער צייכען פֿון דעם דור און פֿון דער מדינה אין וועלכע ער האָט געלעבט. אין זייער שווערפֿעליגע נישט צוגענגליכקייט צו אידעען, זייער תּמ'עוואַטע בכבוד'יגקייט, זייער לאַנגווייליגע אַרטהאַדאַקסיע, זייער פֿאַלען כּוּרעיס פֿאַר די מוצלחים פֿון טאָג, זייער פֿולשמענדיגער פֿאַר-אורטהייל אין גראָב מאַטעריאַליסטישע לעבענס פֿראַגען, און זייער לעכערליכער איבערשעצונג פֿון זיך גופא און זייער וויכטיגקייט, זיינען די אידען פֿון ירושלים אין דער צייט פֿון ישו געווען גענוי גלייך-אויף-גלייך מיט דעם ענגלישען פֿיליסטער פֿון אונזערע טעג. ישו האָט חוּק געמאַכט פֿון די „אויסגעקלכטע קברים“ פֿון דער בכבוד'יגקייט, און האָט פֿעסמגעשמעלט דעם דאָזיגען אויס-דרוק פֿאַר אַלע צייטען. ער האָט בעהאַנדעלט די וועלמליכע הצלחה ווי עפעס אַזוינס וואָס איז לחלוטין צו פֿעראַכטען. ער האָט איבערהויפט גאָרנישט געזעהן אין דעריין. ער האָט געקוקט אויף די עשירות ווי אויף אַ שווערע משא פֿאַר דעם מענשען. ער האָט נישט געוואָלט הערען פֿון קיין לעבען וועלכען מען איז מקריב צו וואַסער עס איז פֿילאָזאָפֿישען אָדער מאַראַלישען סיסטעם. ער האָט קלאָר געמאַכט אַז מנהגים און צערעמאָניעס זיינען געשאַפֿען פֿאַר דעם מענשען, נישט דער מענש פֿאַר די מנהגים און צערעמאָניעס. ער האָט בעטראַכט די חומרות און גורות פֿון שבת אַלס אַ מוס-טער פֿון די יעניגע זאַכען וואָס דאַרפֿען בטל ומבוטל ווערען. די קאַלטע פֿילאַנטראָפּיע, די בעריהמעריי פֿון די עפֿענטליכע צדקה אַנשטאַלמען, די לאַנגווייליגע פֿאַרמאַליטעטען וואָס זיינען אַזוי איינגעבאַקען אים האַרצען ביי דעם מיטעל-קלאַס, זיינען פֿון איהם אַרונטערגערעיסען געוואָרען מיט געוואַלטיגער און אימבאַרמהערציגער

שפּאַט. ביי אונז, וואָס מיר בעצייכענען מיט דעם וואָרט אָרטהאַר
דאָקסיע איז נישט מעהר ווי אַ בעקוועמליכע, אונפֿערשמענדליכע
שמיל-שוויינענדע הסכמה; ביי זיי אָבער, און אין זייערע הענד,
איז דאָס געוואָרען אַ מורא'דיגע און אַ פּאַראַליזירענדע טיראַני.
ישו האָט זיי אויסגעראַמט. ער האָט בעוויזען אַז עס ווענדעט זיך
אַלץ אָן דעם גייסט. עס האָט איהם פֿערשאַפֿט אַ שמאַרקע פֿרייד
זיי קלאָר צו מאַכען אַז האָט אפילו זיי לייענען די תורה און די
נביאים, האָבען זיי דאָך נישט בפועל ממש די קלענסמע פּאַר-
שמעלונג פֿון דאָס וואָס איינע אָדער די אַנדערע מיינען. אַלס
סתירה צו זייער מעשר געבען פֿון יעטוועדען איינציגען טאָג אין
דעם פֿעסמען פֿערשמיינערטען סדר פֿון די פּאַרגעשריבענע פֿליכ-
מען, ווי זיי גיעבען מעשר פֿון מיענטע, ענעס און קימעל, האָט
ער געפּרעדיגט די געוואַלטיג גרויסע וויכטיגקייט פֿון לעבען
פֿולשמענדיג פֿאַר דעם אויגענבליק.

די וועלכע ער האָט ערלעזט פֿון זייערע זינד, די זיינען
געוואָרען ערלעזט פּשוט פֿאַר די שענע מאַמענטען פֿון זייער לעבען.
מרים מאַגראַלענע, בעת זי זעהט ישׁו, צוברעכט די קאָסמבאַרע
וואַזע פֿון אַלבאַסטער וועלכע איינער פֿון איהרע זיעבען ליעבהאָבער
האָט איהר געשענקט, און גיעסט אויס די וואויל-שמעקעדיגע
בשמים איבער זיינע פֿערמאַטערטע פֿערשטויבמע פֿיס, און פֿאַר
אָט דעם איין מאַמענט זיצט זי לדור דורות צוזאַמען מיט רות
און בעטרים אונטער די גירלאַנדען פֿון שנעע ווייסע רויזען אין
גן עדן.*

אַלץ וואָס ישו רעדט צו אונז אין אַ לייכמען מוסר'דיגען טאָג
אין, אז יעטוועדער אויגענבליק זאָל זיין שען, אַז די נשמה זאָל
תמיד זיין צונגעגרייט צו דעם קבלת פנים פֿון דעם חתן, אימער
וואַרטענדיג אויף די שטימע פֿון דעם געליעכמען.

דאָס פֿיליסטערטום איז פּשוט דער טייל פֿון מענשליכען
וועזען, וועלכער ווערט נישט בעלויכמען דורך דער פּאַנטאָזיע.

(* לויט דאָנטעס בעשרייבונג. וועגען בעטרים זעה אויבען זייטע 69.)

ישו בעטראַכט אַל די ליעבליכע איינפֿליסע פֿון'ס לעבען אַלס פֿאַרמען פֿון ליכט: די פֿאַנטאַזיע גופא אין דאָס וועלמען-ליכט, „מאָ פֿאַהם טוה קאַס מו". די וועלט אין פֿון איהם געשאַפֿען און די וועלט קען עס דאָך נישט משיג זיין: דאָס איז מחמת דעם ווייל די פֿאַנטאַזיע איז בלויז אַן ענטפֿלעקונג פֿון דער ליעבע און דאָס איז די ליעבע און די פֿעהיגקייט צו ליעבען וואָס אונטער-שיידען איין מענשליכען וועזען פֿון צווייטען.

אַבער מעהרסטענמהייל ראַמאַנטיש, אים זינען פֿון מעהר-סטענמהייל רעאַליסטיש, איז ישו בעת ער האָט אַן עסק מיט אַ זינדיגען. די וועלט האָט תמיד געליעבט דעם הייליגען אַלס אַזוינס וואָס איז די מעגליכסט נאָהענטע מדרגה צו דער פֿערפֿאַלקאַמונג פֿון גאָט. ישו, אַדאַנק זיין געטליכען אינסטינקט, שיינט תמיד געליעבט צו האָבען דעם זינדיגען אַלס אַזוינס וואָס איז די מעג-ליכסט נאָהענטע מדרגה צו דער פֿערפֿאַלקאַמונג פֿון דעם מענשען. זיין העכסטער וואונש איז נישט געווען אויסצובעסערען לייטען, אַקוראַט אַזוי וועניג ווי עס איז געווען זיין העכסטער וואונש צו לינדערן יסורים. צו פֿערוואַנדלען אַן אינטערעסאַנטען גנב אין אַ לאַנגווייליגען אַנשמענדיגען מענשען איז נישט געווען זיין כונה. ער וואָלט וועניג וואָס געהאַלמען פֿון אַ געזעלשאַפֿט צו דער אונטער-שמיצונג פֿון פֿריי געוואָרענע אַרעסטאַנטען און דער גלייכען מאַדערנע בעוועגונגען. די בעקעהרונג פֿון אַן אַקציוניק אין אַ פֿרוש האָט איהם געוויס נישט אויסגעזעהן קיין גרויסע העל-דענסהאַט. נאָר אין אַן אופן וועלכען די וועלט קאָן נאָך לעת עתה נישט בעגרייפֿען האָט ער בעטראַכט די זינד און דאָס ליידען אַלס אַזוינס וואָס איז פֿאַר זיך גופא עפעס שענעס און הייליגעס, אַלס פֿאַרמען פֿון פֿערפֿאַלקאַמונג.

דאָס זעהט אויס אַ זעהר געפֿערליכע אידעע. דאָס איז דאָס שאַקע — אַלע גרויסע אידעען זיינען געפֿעהרליך. אַז דאָס איז געווען ישו'ס אמונה בלייבט נישט איבער קיין ספק. אַז דאָס איז די ריכטיגע אמונה בין איך נישט מסופק. על פי טבע מוז דער זינדיגער חרטה האָבען. אַבער וואָרום?

פשוט מחמת דעם ווייל ער וואָלט אויף קיין אַנדער אופן נישט געווען ביכולת צו בעגרייפֿען אָט דאָס וואָס ער האָט געטהאָן. דער מאַמענט פֿון חרטה איז דער מאַמענט פֿון אַן התחלה צום גומען. יאָ, נאָך מעהר: עס איז דאָס מיטעל דורך וועלכען איינער ענדערט אום זיין פֿערגאַנגענהייט. די גריעכען האָבען דאָס געהאַל-טען פֿאַר נישט מעגליך. זיי זאָגען אָפֿט אין זייערע קורץ געפֿאַסטע אַפֿאָריזמען: „אפילו די געטער קאָנען נישט אומענדערן די פֿער-גאַנגענהייט“. ישו האָט בעוויזען אז דער געמיינסטער רשע איז דאָס ביכולת צו טהאָן; אז דאָס איז די איינציגע זאַך וואָס ער קאָן טהאָן. ישו, אויב מען וואָלט איהם געווען פֿרעגען, וואָלט ער געוויס געזאָגט — איך בין אין דעריין במוח — אז אָט דער פֿערלאָרענער זוהן, (*) וואָס האָט גע'פֿטר'ט זיין גאַנצע נחלה אויף זונות, וואָס איז געוואָרען אַ פֿאַסטוך פֿון חזירים, געליטען הונגער און חשק געהאַט צו די שאַלאַכץ און מעקענע וואָס די חזירים האָבען געגעסען — אז אין דעם כהרף עין, בעת ער איז געפֿאַלען אויף זיינע קניע און געוויינט, יעמאַלט האָט ער אַלע די דאָזיגע שלעכטע נסיונות אומגעוואַנדעלט אין די שענסטע און הייליגסטע מאַמענטען פֿון זיין לעבען.

פֿאַר דאָס רוב מענשען איז די דאָזיגע אידעע שווער צו בע-גרייפֿען. טאָ לאָס איך אייך דערום זאָגען, אז מען דאַרף געהן אין תפיסה, בכדי דאָס צו פֿערשמעהן. אויב יאָ אזוי, אפשר איז טאַקע כדאי די טרחה צו זיצען אין תפיסה.

אין ישׁו'ס געשמאַלט איז פֿאַרהאַנגען עפעס אזוי איינציגעס. געוויס, גראַדע אזוי ווי עס איז פֿאַרהאַן אָבנאַרענדיגע ליכט-שימערס איידער עס הייבט אָן צו טאַנען, און ווינטערדיגע טעג וועלכע זיינען אזוי פֿול מיט פֿלוצלימדיגע העלע זונען-שיינגלעך, אז זיי פֿערנאַרען דעם פֿאַרויכטיגען זאַרען בלום, צו פֿערשווענדען זיין גאַלד פֿאַר דער צייט, און מאַכען ערגעץ וועלכען נאַרישען פֿויגעל ריפֿען זיין ווייבעל, צו בויען דאָס נעסט אויף נאַקעטע צווייגען,

(*) אין די משלים פֿון ישו (לוקס, ט'ו 11).

אַט אזוי האָט דאָס אויך געגעבען קריסטען בעפֿאַך קריסטום. צום
אוינגליק האָט דאָס אָבער זייט דעם נישט מעהר געגעבען. איך
מאָך נור איין אויסנאָהמע: דער הייליגער פֿראַנץ פֿון אססיסי.
אָבער דאָס איז באַשר איהם האָט נאָט אַריינגעגעבען ביי זיין
געבורט די נשמה פֿון אַ דיכטער, פֿונקט אזוי ווי ער גופא, בעת
ער איז נאָך יונג געווען, האָט ער אין אַ חתונה על פי סוד, אויס-
געוועהלט די אַרעמקייט צו זיין כלה; און מיט דער נשמה פֿון
אַ דיכטער און דעם גוף פֿון אַ בעמלער האָט ער געפֿונען דעם
וועג צו דער פֿערפֿאַלקאָמונג אָהן שוועריגקייט. ער האָט פֿערשמאַנען
ישׁו׳ן, און מחמת דעם איז ער געוואָרען עהנליך צו איהם. מיר
פֿערלאַנגען נישט קיין בעלעהרונג פֿון דעם ליבער קאָנפֿאַרמיטאַ-
טום"*) אַז דאָס לעבען פֿון דעם הייליגען פֿראַנץ איז געווען די
אמת'ע אימיטאַציע קריסט'י,**) אַ געדיכט, לגבי וועלכען דאָס
בוך מיט יענעם נאָמען איז לויטער פֿראַזאַ.

אין דער אמת'ן, נאָך אַלעם דעם וואָס איז געוואָנט געוואָרען
מכח ישׁו׳ן, בעשטעהט זיין כּשוף אין דערוין: ער איז לגמרי גלייך
צו אַ קונסט ווערק. ער לעהרנט איינעם בפּועל ממש גאָרנישט,
נור מען ווערט עפעס וואָס עס איז, דורך דעם וואָס מען קומט
אין זיין געגענוואָרט. און יעשוועדען איינעם איז בעשערט צו זיין
פֿון זיינע מקורבים. לכל הפחות איינמאָל אים לעבען וואַנדעלט
יעשוועדער מענש מיט ישׁו׳ן קיין עממאַום. (***)

*) בוך פֿון דאָגמעס, אני מאמין'ס. (ספר העקרים.)

**) נאָכאָהמונג פֿון ישׁו׳ן.

***) עממאַום, אַ דערפֿיל ניט ווייט פֿון ירושלים. לויט דער
קריסטליכער לעגענדע (לוקס כ"ד, 13—31) האָט ישׁו, דעם דריטען טאָג
נאָך זיין ערטאָרדונג, געוואַנדעלט אַלס אונבעקאַנטער און פֿרעמדער מיט
צוויי פֿון זיינע תלמידים דעם וועג פֿון ירושלים קיין עממאַום. ביים אָבענד-
עסען, אין עממאַום, האָבען זיי איהם דערקענט און דאַן איז ער תּיכף
פֿערשוואַנדען.

בנוגע צו דאָס אַנדערע טהעמאַ, די שייכות'ן פֿון דאָס קינסטלער לעבען צו דער לעבענס-קונסט, וועט דאָס אויך בלי ספק אויסזעהן משונה'דיג, אַז אויך זאָל דאָס אויסקלייבען. די מענשען ווייזן אויף דעם ציכטהויז פֿון רעדינג און זאָגען: „דאָס איז דער אָרט וואוהין עס פֿיהרט אַ מענשען דאָס קינסטלער לעבען“. מילא, עס קאָן איינעם פֿיהרען נאָך צו ערגערע פֿלעצער. דאָס רוב מעכאַנישע מענשען פֿאַר וועמען דאָס לעבען איז אַ ליסמיגע ספעקולאַציע, וועלכע הענגט אָב פֿון אַ פֿאַרויכטיגער בערעכענונג פֿון די דערצו נעטהיגע דרכים און אופנים, ווייסען אין אַלע צייטען וואוהין זיי געהען, און געהען אויך אַהין. זיי טרעטען אַרײַן אים לעבען מיט דעם אידעאלען וואונש צו ווערען קירכען שמשים, און אין וואָס נור פֿאַר אַ סביבה זיי ווערען הערײַנגעשטעלט ווינען זיי מצליח צו ווערען קירכען שמשים, אָבער נישט מעהר. אַ מאַן וועמעס תשוקה עס איז צו זײַן עפעס אַזוינס וואָס ליגעט נישט אין איהם גופה, דהינו צו זײַן אַ פֿאַלקס פֿערטרעטער אין פֿאַר-לאַמענט, אָדער אַ מוצלח'דיגער בשמים קרעמער, אָדער אַ מפורסם'דיגער אַדוואַקאַט, אָדער אַ ריכטער, אָדער עפעס וואָס אַנדערס פֿון דעם מין לאַנגווייליגעס, דערגרייכט אַלע מאָל דאָס וואָס ער האָט געוואונשען צו זײַן. דאָס איז זײַן עונש. ווער עס וויל אַ מאַסקע דער מוז זי אויך טראָגען.

דאָך מיט די טרייבענדע כוחות פֿון'ס לעבען, און די יעניגע אין וועמען אָט די טרייבענדע כוחות ווינען פֿערקערפערט, פֿער-האַלט זיך דאָס גאַנץ אַנדערש. מענשען וועמעס פֿערלאַנגען עס איז איינציג און אַליין די פֿערפֿאַלקאַמונג פֿון זייער אייגענעם איד, ווייסען קיינמאָל נישט וואוהין זיי געהן. זיי קאָנען דאָס נישט ווייסען. אין איין זין פֿון דעם וואָרט איז דאָס על פי טבע נעטהיג, ווי דער גריעכישער אָראַקעל פֿלעגט זאָגען, צו קענען זיך גופא: דאָס איז די ערשטע מדרגה פֿון דאָס ווייסען. אָבער די ידיעה אַז די נשמה פֿון אַ מענשען איז נישט צו דערקענען, איז די לעצטע מדרגה פֿון דער חכמה. דער סוד כל הכודות ווינען מיר גופא. אויב מען האָט געוואָגען די זון אויף די וואַנשאַלען, און געמאַסען

דעם גלגל פֿון דער לבנה, און אויסגעפֿאַרשט די זיעבען הימלען שמערן פֿאַר שמערן, יעמאַלט בלייבט נאָך איינס איבער: מיר נופא. ווער קאָן בערעכענען דעם גלגל פֿון זיין אייגענער נשמה? בעת דער זונה איז אַרויסגעגאַנגען צו זוכען זיין פֿאַטערס עזעלינען, האָט ער נישט געוואוסט אַז גאָט'ס אַ מאַן וואַרט אויף איהם מיט דעם סאַמע זאַלבונוגס-אויל פֿון דער קרוינונג, און אַז זיין אייגענע נשמה איז שוין תחילת געווען די נשמה פֿון אַ מלך.

איך האָף נאָך צו לעבען לאַנג גענוג און צו שאַפֿען ווערק פֿון אזאַ חאַראַקטער, אַז איך וועל זיין ביכולת ביי דעם סוף פֿון מייע מעג צו זאָגען: „יאַ, אָט זעהט איהר דאָס מאַקע וואוהין דאָס קינסטלער לעבען פֿיהרט אַ מענשען!“

צוויי פֿון די פֿערפֿאַלקאָמסטע לעבענס וועלכע איך האָב בעגעגענט אין די ערפֿאַהרונגען פֿון מיין אייגענעם לעבען, זיינען די לעבענס פֿון פֿאַל ווערלען און פֿירסט פעטער קראַפֿאַטקין: ביידע פֿון זיי זיינען מענער וועלכע האָבען פֿערבראַכט יאָהרען לאַנג אין דער תפיסה: דער ערשמער, דער איינציגער קריסטליכער דיכטער זינט דאַנטע; דער אַנדערער אַ מאַן אַ מיט נשמה פֿון יענעם שענעם וויסען קריסטוס וועלכער שיינט הערויסצוקומען פֿון רוסלאַנד. און פֿאַר די לעצטע זיעבען אָדער אַכט חדשים טראַץ אַ רייהע געוואַלטיגע צרות וועלכע האָבען צו מיר העריינט-געדרונגען פֿון דער אויסענוועניגסטער וועלט כמעט אָהן אונטער-ברעכונגען, בין איך געקומען אין נאָהענטער בעריהרונג מיט אַ נייעם גייסט וועלכער בעזעעלט מענשען און זאַכען אין דער דאָזיגער תפיסה, וואָס האָט מיר געהאַלפֿען מעהר וויפֿיעל עס איז מעגליך דאָס אויסצודריקען אין ווערטער: אַזוי אַז ווערליג פֿאַר דעם ערשמען יאָהר פֿון מיין זיצען אין תפיסה האָב איך נישט אַנדערש געטהאָן, און קאָן מיך נישט דערמאָנען עפעס אַנדערש געטהאָן צו האָבען, אַחוץ ווי געבראַכען די הענד אין אָהנמעכטיגען יאוש און אויסגערופֿען: „וואָס פֿאַר אַ סוף, וואָס פֿאַר אַ שרעקליכער סוף!“ פֿרויביר איך אַצינד זאָגען צו זיך אַליין, און מאַנכמאָל,

בעת איך פייניג מיך נישט גופא, זאָג איך באמת און מיט'ן גאַנצען האַרצען: „וואָס פֿאַר אַן אָנפֿאַנג, וואָס פֿאַר אַ וואונדער-באַרער אָנפֿאַנג!“ הלואי זאָל דאָס נור אין דער אמת'ן אַזוי זיין. הלואי זאָל דאָס מקוים ווערען. אויב דאָס ווערט מקוים, וועל איך אַ סך דאַנקבאַר זיין צו אָט די נייע פּערזענליכקייט וואָס האָט איבערגעאַנדערשט יעטוועדען מענשענס לעבען אין דעם דאָזיגען פּלאַץ.

(יעטוועדער זאך פֿאַר זיך אליין שפּיעלט אַ קנאַפע ראָלע— לאַמיר לכול הפחות איינמאָל דאַנקען פֿאַר עפעס די פּילאָזאָפּיע, וואָס זי האָט אונז געלערנט — איך מײן נישט די פֿאַרשריפּטען, דען די זיינען בעשטימט לויט אייזערנע כללים, נאָר דעם גײסט וועלכער הערשט אין זיי.)

איהר קאָנט זיך דאָס פֿאַרשטעלען בעת איך פֿערזיכער אייך אַז אויב איך וואָלט געוואָרען בעפֿרייט אין דע- לעצטען מאָן, ווי איך האָב מיך בעמיהט דאָס צו ווערען, וואָלט איך פֿערלאָזען דעם דאָזיגען פּלאַץ פֿול מיט עקעל און יעטוועדען בעאַמטען אין איהם מיט אַזאַ ביטערע שנאה, אַז דאָס וואָלט געהאַט פֿער'סמ'ט מײן לעבען. איך בין געווען געצוואונגען צו זיצען נאָך אַ יאָהר אין תּפּיסה, אָבער מענשליכקייט האָט זיך הערײַנגעקליעבען אין די דאָזיגע מויערן פֿאַר אונז אַלעמען, און אַצינדערט אַז איך געה אַרויס וועל איך מיך תּמיד דערמאָנען די גרויסע פֿריינדליכקייט וואָס איך האָב דאָ כּמעט פֿון אַלעמען ערהאַלטען, און אין דעם מאָג פֿון מײן בעפֿרייאונג וועל איך געבען אַ סך דאַנקען צו אַ סך פּערזאָנען, און זיי מײנערווייטס בעמען אַז זיי זאָלען מיר בע- האַלמען אין זייער זכרון.

די תּפּיסה איינאַרדנונג איז דורך און דורך קאַפּויער. איך וואָלט אַלצדינג אַוועקגעגעבען אַבי צו זיין ביכולת דאָס צו איבער-אַנדערשען, בעת איך וועל פֿון דאַנען אַרויסגעהן. איך האָב מיך פֿאַרגענומען דאָס צו פּרוּבירען. אָבער קײן זאך אין דער וועלט איז נישט אַזוי קאַפּויער בכדי אַז דער גײסט פֿון הומאַניטעט,

ויעלכער איז דער גייסט פֿון ישׁו, וועלכען מען טרעפֿט נישט אין די קירכען, זאָל דאָס נישט קאָנען מאַכען, אויב נישט צורעכט, לבל הפחות מעגליך צו דערטראָגען אָהן צופֿיעל האַרצענס פֿער-ביטערונג.

איך ווייס אויך אַז פֿיעלעס וואַרט אויף מיר אין דרויסען וואָס איז זעהר מחיה'דיג, וואָס דער הייליגער פֿראַנץ פֿון אַססיסי רופֿט אָן „מיין ברודער דער ווינד און מיין שוועסטער דער רענען“, ביידע פֿון זיי ווינען ליעבליכע זאַכען, ביז הערונטער צו די אויס-שמעלונגס פֿענסטער פֿון די קראָמען און דעם וונען אונטערנאָנג אין נרויסע שטעדט. אויב איך זאָל מאַכען אַ רשימה פֿון אַל דאָס וואָס איז נאָך אין מיר געבליבען, ווייס איך נישט וואו איך זאָל זיך אָבשמעלען: ווייל נאָט האָט, אין דער אמת'ן געשאַפֿען די וועלט נראַדע אַזוי גוט פֿאַר מיך ווי פֿאַר עמיץ וועלכען עס איז אַנדערן. אפשר וועל איך נאָך גאָר אַרויסטרעמען מיט עפעס אַזוינס וואָס איך האָב פֿריהער נישט בעזעסען. איך דאַרף אייך נישט זאָגען אַז פֿאַר מיר ווינען רעפֿארמען אין דער מאַראַל אַזוי אָהן אַ זין און אָהן אַ טעם ווי רעפֿארמען אין רעליגיאָן. דאָך ווערליג עס איז אַ שטיק עס האַרצ'ישע צביעות פֿאַרצושלאָגען פֿלענער ווי צו זיין אַ בעסערער מענש, איז דאָס דאָס פֿרווילעניע פֿון די דאָזיגע וועלכע האָבען געלימען צו ווערען טיעפֿערע נאָ-טורען. און אַזוינס דיינק איך איז דער פֿאַל ביי מיר.

אויב נאָכדעם ווי איך בין פֿריי זאָל איינער פֿון מיינע פֿריינד פֿעראַנשטאלמען אַ באל און מיך דערצו נישט איינלאַדען, וועט דאָס מיר כלל נישט אַרען. איך קאָן זיין פֿולשמענדיג גליקליך מיט מיר אַליין. מיט פֿרייהייט, בלומען, ביכער, און די לבנה, ווער קאָן נישט זיין פֿולשמענדיג גליקליך? אַ חוץ דעם, בעלער ווינען נישט מעהר פֿאַר מיר. איך האָב צופֿיעל פֿעראַנשמאַלטעט, אום נאָך צו געפֿינען אַן אינטערעס אין זיי. דער דאָזיגער טהייל פֿון'ם לעבען איז שוין פֿאַראַיבער פֿאַר מיר — צו מיין גליק, ווילט זיך מיר זאָגען.

אַבער אויב נאָכדעם ווען איך בין פֿריי זאָל מיינער אַ פֿריינד

האַבען אַן ענמת נפש און מיר נישט וועלען ערלויבען זיך מיט איהם צו טיילען, דאָס וועט אויף מיר מאַכען אַ ביטערען איינ-דרוק. אויב ער וועט פֿאַר מיר פֿערשליסען די טויערן פֿון דאָס טרויער הויז וועל איך אַלע וויילע צוריק קומען און בעמען מען זאָל מיר אַריינגלאָזען, בכדי איך זאָל קאָנען נעהמען אַ טהייל אין וואָס איך בין בערעכטיגט אַנטהייל צו נעהמען. אויב ער האַלט מיך פֿאַר נישט ווירדיג, פֿאַר נישט פֿאַסענד צו וויינען מיט איהם, יעמאַלט וועל איך דאָס בעטראַכטען ווי די שרעקליכסטע ביוונות וועלכע מען האָט מיר ווען אַמאָל געקאָנט אַנטהאַן. אָבער דאָס קאָן כלל נישט זיין. איך האָב אַ רעכט אַנטהייל צו נעהמען אין צער, און דער וואָס קאָן אָנקוקען די ליעבליכקייט פֿון דער וועלט און טהיילען איהר צער, און תּופּס זיין עפעס וואָס פֿון די פּלאַי פּלאַים וואָס ליעגט אין זיי ביידען, יענער שטעהט אין נאָהענטער בעריהרונג מיט דאָס געטליכע, און איז געקומען אזוי נאָהענט צו גאָט'ס סוד וויפֿיעל נור אימיצער איז ביכולת דערצו.

אפשר דרינגט אויך אַריין אין מיין קונסט, נישט וועניגער ווי אין מיין לעבען אַ נאָך טיעפֿערער טאָן, אַ טאָן פֿון גרעסערער איינהייטליכקייט פֿון די ליידענשאַפטען און דירעקטערער טרייב-קראַפֿט. נישט ברייטקייט נאָר טיעפֿקייט איז דער אמת'ער תּכלית פֿון דער מאַדערנער קונסט. מיר האָבען אין דער קונסט נישט מעהר צו טהאַן מיט די רעגלען, נאָר מיט די אויסנאָהמען. אַז איך קאָן נישט בריינגען מיינע ליידען אין אַ פֿאַרמע אין וועלכע זיי זיינען פֿאַרגעקומען, פֿערשפֿאַר איך צו זאָגען. די קונסט בעגינט ערשט דאָ וואו די נאָכאַהמונג הערט אויף, אָבער עפעס מוז דאָך ווי עס איז אַריינקומען אין מיין ווערק, אפשר פֿולערע עראינערונגס קלאַנגען, ווערטער פֿון רייכערער מעלאָדיע, זעלטענערע פֿאַרבען-ווירקונגען, פּשוט'ערע אַרכיטעקטאָנישע פֿאַרמען, על כל פּנים פֿון מאַכען עסטעהעמישען ווערטה.

בשעת מאַרסיאַס*) איז געוואָרען „אַרויסגעצויגען פֿון'ם שייד פֿון זיינע גליעדער“ — *Della vagina della membre sue*, בכדי צו בענוצען איינעם פֿון דאַנטע'ס אימה'דיגסטע טאַציטאַנישע אויסדריקע***) — איז געווען אַ סוף צו זיין געזאַנג, האָבען געזאָגט די גריעכען, אַפּאָלאָ איז געבליעבען דער בעל נצחון. די לירע האָט גובר געווען דאָס פּאַסטוכשע פּייפּעל. אָבער ווער ווייס, אפּשר האָבען די גריעכען אַ מעות געהאַט. איך הער אין אַסך מאָדערנע קונסט דעם קול פֿון מאַרסיאַס. ער איז בימער ביי באַדלער, זיס און קלאָגענדיג ביי לאַמאַרטין,***) פֿול מיט סודות ביי ווערלען. ער איז אין די צוריקגעהאַלטענע אויפֿלעווונגען פֿון שאַפּען'ס מוזיק. ער איז אין דער נישט צופֿריעדענהייט וואָס איז אויסגעדריקט אויף די שמענדיג וויעדערקעהרענדע פֿרויען-פּנימ'ער ביי באָרן-דושאַנס, אפילו מעטיו אַרנאָלד, וואָס זיין ליעד „קאַלליקלעס“ דערצעהלט פֿון דעם „טריאומף פֿון דער זיסער איבערצייגענדער לירע“, יאָן דעם „בעריהמטען ענדליכען נצחון“, אין אַזעלכע העלע טענער פֿון לירישער שענהייט, אפילו ער האָט אויך נישט וועניג דערפֿון, אין דער קומערפֿולער אונטער-שמימע פֿון ספּקות און ענמת נפש וועלכע הערען זיך תמיד אַרויס פֿון זיינע פֿערווען; נישט געטהע און אויך נישט וואַירדסוואַירטה האָבען איהם געקאַנט עפעס וואָס העלפֿען דערצו, האַמט אפילו ער האָט זיך ביידען אַמאָל דעם און אַמאָל יענעם אָנגעשלאָסען, און בעת ער פֿערוזכט צו בעקלאָגען „טהירוים“ אָדער ער זינגט פֿון דעם „ציגיינער שמוּדענט“, אַזוי מוז ער זיך נעהמען צו דאָס פּאַסטוכשע פּייפּעל, בכדי איבערצוגעבען זיין נגון. אָבער אויב דער וואַלד-גאַט פֿון פֿריגייען איז יאָ אַנט-שוויגען געוואָרען אָדער נישט, איך קאָן דאָס נישט. דאָס אויסדרי-

(* זעה אויבען זייטע 88.)

(**) אין דעם שטאַרקען, שטורמדיגען, נביא'שען סטיל פֿון בעריהמטען רומישען היסטאָריקער קאַרנעליוס טאַצימוס (117—54).

(***) לאַמאַרטין (1790—1869), פֿראַנצויזישער דיכטער, פּאָליטיקער

און היסטאָריקער

קען זיך איז פֿאַר מיר אַזוי נעטהיג אָט אַזוי ווי בלעמער און בליהונג זיינען נעטהיג פֿאַר די שוואַרצע צווייגען פֿון די בוימער וועלכע הייבען זיך אַרויס איבער די מויערן פֿון דער תּפּיסה און שאַקלען זיך מיט התּמדה אין דעם ווינד. צווישען מיין קונסט און די וועלט עפֿענט זיך אַצינד אַ ברייטער אָבגרונד, אָבער צווישען די קונסט און מיר איז נישטאָ קיין מחיצה. איך האָף לכל הפּחות אַז עס איז נישטאָ.

יעטוועדען איינעם פֿון אינז איז אָנגע'חתמ'עט אַן אַנדער מול: פֿרייהייט, פֿרעהליכקייט, נחה, תּענוגים, אויף מיין גורל איז אויס. געפֿאלען עפֿענטליכע זולולים, לאַנג־דויערדיגעס צוכט־הוין, עלענד, באַנקראַט, שאַנדע, דאָך בין איך דאָס נישט ווערטה — נאָך נישט אַצינד, על כל פּנים.

איך דערמאָן מיך אַז איך בין געוועהנט געווען צו זאָגען אַז איך דיינק איך קאָן אַריבערמאַגען אַ ווירקליכע טראַגעדיע אויב זי זאָל צו מיר קומען אין דעם פּורפּור מאַנטעל און אין דער מאַסקע פֿון אַ נאָבעלען צער, אָבער דאָס שרעקליכע פֿון דער מאַדערנע איז וואָס זי טהוט אָן די טראַגעדיע אין די מלבושים פֿון דער קאָמעדיע, אַזוי אַז די גרויסע ווירקליכקייטען זעהען אויס וואַכעדיג, האַבען אַ פּנים פֿון'ס חוּק און אָהן אַ שום סמיל. בּנוגע דער מאַדערנע איז דאָס גאַנץ ריכטיג. דאָס איז מסתּמא שטענדיג ריכטיג געווען בּנוגע דאָס ווירקליכע לעבען, עס איז געזאַנט גע- וואַרען אַז אַלע מאַטיריערען זעהען אויס געמיין אין די אויגען פֿון דעם צוקוקער. דאָס ניינצעהנטע יאָהרהונדערט מאַכט נישט קיין אויסנאָהמע פֿון אָט דעם דאָזיגען רעגעל.

אַלצדינג וואָס איז נוגע מיין טראַגעדיע איז געווען מיאום געמיין, אַבשטויסענד, אָהן סמיל; שוין אונזער הלוך אליין מאַכט אונז אויסזעהן משונה'ריג. מיר זיינען די בּדחנים פֿון'ס ליידען. מיר זיינען פּאַיאָצען מיט געבראַכענע הערצער. מיר זיינען ספּע- ציעל בעשטימט צו ווירקען אויף דעם חוש פֿון לאַכען

דעם דרייצעהנטען נאָוועמבער, 1895, בין איך אַראָב גע-
בראַכט געוואָרען אַהער פֿון לאַנדאָן. פֿון צוויי אַזויגער ביו האַלב
דריי דעם זעלביגען מאָג האָב איך דענסטמאַל געמוזט שמעהן
אויף דער צענטראַלער פּלאַטפֿאָרמע פֿון דער סטאַציאָן קלעפהעם
דזשאַנקשאַן אין אַרעסטאַנסקע קליידער, און מיט קיימען אויף די
הענד, אויסגעשמעלט פֿאַר די בליקען פֿון דער גאַנצער וועלט. איך
בין אַרויסגענומען געוואָרען פֿון דער קראַנקען-אַכטיילונג, נישט
ווערענדיג אַ רגע פֿריהער צוגעגרייט דערצו. אונטער אַלע די
פֿערוואָרפֿענע בין איך געווען דער לעכערליכסטער. די לייט האָבען
זיך פֿערנאַנדער געלאַכט ווען זיי האָבען מיר דערזעהן. יעטוועדער
נייער צוג וועלכער איז אָנגעקומען האָט פֿערגרעסערט דעם געזע-
מעל. זייער שפּאַס האָט נישט געקענט קיין גרענעץ. דאָס איז געווען,
על פי טבע, איידער זיי האָבען געוואוסט ווער איך בין געווען.
אַזוי גיך אָבער ווי זיי האָבען זיך דאָס דערוואוסט האָבען זיי נאָך
מעהר געלאַכט. אַ האַלב שעה לאַנג בין איך דאָרט געשטאַנען אין
דעם גראָהען נאָוועמבער רעגען אַרומגערינגעלט פֿון אַן המון כת
ליצנים.

אַ נאַנץ יאָהר נאָכדעם ווי דאָס האָט מיר פּאַסירט, האָב
איך געוויינט יעטוועדען מאָג אין די זעלבע שמונדע און פֿאַר דער
זעלבער גלייכער צייט. דאָס איז נישט אַזוי טראַגיש ווי דאָס קאָן
משמעות קלינגען אין אייערע אויערן. ביי די יעניגע וועלכע זייצען
אין תּפּיסה זיינען טרעהרען אַ טהייל פֿון זייערע טעגליכע איבער-
לעבענישען. אַ מאָג אין תּפּיסה אין וועלכען מען האָט נישט
געוויינט איז אַ מאָג אין וועלכען אונזער האַרץ איז פֿערהאַרטעוועט,
נישט קיין מאָג אין וועלכען אונזער האַרץ איז גליקליך.

וואויל, ערשט איצמער הייב איך אָן ווירקליך צו פֿיהלען מעהר
בעדויערן פֿאַר די לייט וואָס האָבען פֿון מיר געלאַכט ווי פֿאַר מיר
גופּא. בעת זיי האָבען מיך געזעהן בין איך אודאי נישט געשטאַנען
אויף מיין פֿעדעסמאַל, איך בין געשטאַנען אין קונע. אָבער נור
אַזוינע נפּשות וואָס האָבען נישט קיין ברעקעל פֿאַנטאַזיע קימערן
זיך בלויז פֿאַר לייט אויף זייער פֿעדעסמאַל. אַ פֿעדעסמאַל קאָן

זיין עפעס זעהר נישט ווירקליכעס. די קינע איז אַן אימה'דיגע ווירקליכקייט. זיי האָבען געזאָלט בעסער וויסען ווי אזוי מפורש צו זיין דעם צער. איך האָב שוין געזאָגט אז הינטער דעם צער פֿער-בעהאלט זיך שמענדיג נור דער צער. עס וואָלט געווען נאָך מעהר חכמה צו זאָגען אַז הינטער דעם צער פֿערבעהאלט זיך שמענדיג אַ נשמה. און צו פֿערשפּאַמען אַ נשמה אין איהר פיין איז עפעס שרעקליכעס. ווער דאָס מהומ, דעם'ס לעבען איז נישט שען. אין דער מערקווירדיג פשוט'ער בעל הבית'ישקייט פֿון דער וועלט בעקומען די מענשען נור מדה כנגד מדה; און צו די דאָזיגע וועלכע האָבען נישט גענוג פֿאַרשמעלונגס קראַפֿט דורכצוקוקען די בלויע חזונוות פֿון די מעשים, און צו פֿיהלען מיטלייד, וואָס פֿאַר אַ מיטלייד קאָן צו זיי געגעבען ווערען אַ חוץ דאָס פֿון דער פֿעראַכטונג?

איך פֿערשרייב דעם דאָזיגען דין וחשבון פֿון דעם אויפן ווי אזוי איך בין אַריבערגעפֿיהרט געוואָרען אהער אין דער דאָזיגער תפיסה, פשוט בכדי אַז עס זאָל זיין פֿערשמענדליך ווי שווער עס איז פֿאַר מיר געווען אַרויסצומראָגען פֿון מײן שטראַף עפעס אַנ-דערש ווי פֿערביטערונג און פֿערצווייפֿלונג. איך מוז, פֿון דעס-וועגען, דאָס מהאָן, און צייטענווייז האָב איך מאַמענטען פֿון הכנעה און מקבל-באהבה-זיין. דער נאַנצער פֿריהלינג קאָן זיך פֿערבע-האַלטען אין דער איינצעלנער בלומען-קנאַספע, און דאָס נעסט פֿון דער לערבע אין די אַקער-בייטען קאָן אַרייננעהמען די גרויסע פֿרייד וועלכע האָט אַמאָל געאיילט פֿאַראוים פֿאַר דאָס אַנקומען פֿון מאַנכע רויד-רויטע פֿריהמאַרגענס. אזוי איז אפשר אַל די שענקייט, וועלכע דאָס לעבען האָט נאָך פֿאַר מיר איבערגעלאָזען, ענט-האַלטען אין אַ מאַמענט פֿון הכנעה, שפלות און עניוּות. איך קאָן, על כל פנים, נור געהן ווייטער אין די דרכים פֿון מײן אייגענער ענטוויקלונג, און דורך דעם וואָס איך בין מקבל באהבה אַלץ וואָס האָט מיר פֿאַסירט, מאַך איך זיך גופא ווירדיג דערצו.

די מענגע פֿלעגט מיר נאָכזאָגען אז איך בין צופֿיעל אינדי-
ווידואַליסטיש, איך מוז נאָך ווערען אַ פֿיעל גרעסערער אינדיווידואַ-
ליסט ווי איך בין ווען אַ מאָל געווען. איך מוז נאָך ווייט מעהר
אַרויסקריגען פֿון זיך אליין וויפֿיעל איך האָב דאָס ווען אַ מאָל
געטהאָן, און פֿערלאַנגען וועניגער פֿון דער וועלט ווי איך האָב
ווען אַ מאָל פֿערלאַנגט. כלעבען, מיין חרבן איז נישט געקומען
פֿון אַ צו גרויסען אינדיווידואַליזם אים לעבען, נאָר פֿון אַ צו
קליינעם, די איינציגע שענדליכע, נישט פֿערצייהליכע, און פֿאַר
אַלע צייטען פֿעראַכטליכע האַנדלונג פֿון מיין לעבען איז בעשטאַ-
נען אין דעריין וואָס איך האָב מיך ערלויבט צו אָפֿעלירען צו דער
געזעלשאַפֿט פֿאַר הילף און שוץ.* פֿון אינדיווידואַליסטישען שטאַנד-
פונקט אַרויס וואָלט שוין אויך גענוג שלים געוועזען צו האָבען
געמאַכט אזאָ סאָרט אָפֿיל; אָבער וואָס פֿאַר אַן ענטשולדיגונג קאָן
דאָ טאַקע ווערען אַ מאָל הערויסגעשמעלט הלמאי איך האָב
דאָס געטהאָן? עס פֿערשמעהט זיך ממילאָ אז אזוי באלד ווי איך
האָב נור איינמאָל געבראַכט אין בעוועגונג די כוחות פֿון דער
געזעלשאַפֿט, האָט זיך די געזעלשאַפֿט געווענדעט אַנטגעגען מיר
און אזוי געזאָגט: „די גאַנצע צייט האָסט דו געלעבט אויף-צו-
להכעיס פֿון מיינע געזעצען, און אַצינד רופֿסט דו די דאָזיגע
געזעצען צום שוץ? דו זאָלסט בכּן ווערען בע'הבנ'ט אין די דאָזיגע
געזעצען מיט אַלע זייערע פרטים און דקדוקים, דו זאָלסט אויך
מראָגען די אחריות דערפֿאַר וואָס דו האָסט אָפֿעלירט.“ דער פּועל
יוצא איז אז איך בין אין צוכטהויו, און איך האָב אין דעם משך
פֿון מיינע דריי פּראָצעסען ביטער געפֿיהלט די חרפות און ביושים
פֿון מיין מצב.

זיכערליך איז קיין איין מענש קיינמאָל נישט געפֿאַלען אזוי
מיאום ווי איך, און דורך אַזעלכע מיאום'סע ווערקצייג, אין איין
שמעלע פֿון מיין „דאָריאָן גריי“ שמעהט געשריעבען: „מען
קאָן נישט זיין גענוג פֿאַרויכטיג אין דער וואַהל פֿון זיינע פֿריינד.“

* זעה אויבען זייטע 16.

עס האָט זיך מיר דאָס קיינמאָל נישט גע'חלום'ט, אָז איך זאָל דורך פאַריאַס אַליין אַרונטערזינקען צום פאַריאַ. דעריבער פֿעראַכט איך מיך אַזוי.

דאָס פֿיליסטערהאַפֿטע עלעמענט אים לעבען בעשמעהט נישט אין דער אונפֿעהיגקייט צו בעגרייפֿען די קונסט. בע'חנ'מע מענ-שען, ווי כדומה למשל פֿישער, פּאַסטובּער, אַקערער, בויעריס און דער גלייכען, ווייסען גאָרנישט מכח דער קונסט און זיינען דאָך די סאַמע זאַלץ פֿון דער ערד. דער עכטער פֿיליסטער איז אָט דער וועלכער האַלט אונטער און שטיצט די שווערפֿעליגע, לעסטיגע, בלינדע מעכאַנישע כחות פֿון דער געזעלשאַפֿט, און דער וועלכער אַנערקענט נישט די טרייבענדע קראַפֿט בעת ער בעגעגענט איהר אויף זיין וועג אין אַ מענשען אָדער אין אַ בעוועגונג.

מען האָט מיר שרעקליך בערעדט נאַכשאַל איך האָב איינ-געלאָדען צו מיין טיש די פּסולת פֿון'ם לעבען און געפֿונען פֿער-גניגען אין זייער חברותא. דאָך אַנדערערווייטס, פֿון דעם שטאַנד-פונקט אַרויס דורך וועלכען איך, אַלס קינסטלער אים לעבען, האָב מיך צו זיי דערנעהנטערט, זיינען זיי געווען הערליך אַנרעגענדע רייץ-מימעל. דאָס איז געווען פונקט אַזוי ווי מען זאָל באַלעווען מיט לעמפּערמען. די סכנה איז געווען אַ העלפֿט פֿון דער אויפֿ-רעגונג.

איך בין מיר פֿאַרגעקומען ווי דער שלאַנגען בעשווערער, ווען ער פֿערנאַרט די גיפֿטיגע קאָבראַ, כדי זי זאָל זיך אויפֿהעבען פֿון דער קאָלירטער טוך אָדער פֿון דעם פֿון ראָהר געפֿלאַכטענעם קאָרב, און לאָזט זי אויף זיין בעפֿעהל פֿונאַנדער געהמען איהר שילד און אויסשפּרייטען אין דער לופֿט, אַקוראַט ווי אַ פֿלאַנצע בעוועגט זיך רוהיג אין דעם שטראַס. זיי זיינען געווען אין מיניע אויגען די לויכטדינסטע פֿון אַלע פֿערגאַלדעטע שלאַנגען, און זייער גיפֿט איז געווען אַ טהייל פֿון זייער פֿאַלקאַמענהייט. איך שעהם מיך בשום אופן נישט, זיי צו האָבען געקענט, זיי זיינען געווען העכסט אינטערעסאַנט. אָבער מיט וואָס איך שעהם מיך

יא, דאָס איז געווען די שרעקליך פֿיליסמערישע אַטמאָספֿערע, אין וועלכע איך בין געוואָרען העריינגעשלעפט.

מיין פּלאַץ אַלס קינסטלער איז געווען ביי דער זייט פֿון אַריעל, איך אָבער האָב מיך אַרונטער געלאָזען צו ראַנגלען זיך מיט קאַליבאַן.*)

אַנשטאַט צו שרייבען פּראַכטפֿול פֿאַרביגע, מוזיקאַלישע ווערק, ווי „סאַלאַמע“, די „פֿלאָרענטינישע טראַגעדיע“ און La Sainte Courtisane, האָב איך מיך געזעהן געצוואונגען, צו שרייבען לאַנגע געריכטליכע בריף, און איך בין געווען גענעטהיגט, מיך צו בע-געבען אונטער דעם שוץ פֿון גראַדע אָט די זאַכען, אַנמגעגען וועלכע איך האָב מיך תמיד בעוואַהרט. — — — אין — — — זיינען געווען וואונדערפֿול אין זייער ניעדערטרעכטיגער מלחמה אַנמגעגען דאָס לעבען. דער עלטערער דיומאַ, צעלליני, גאַיא, ערנאַר עללען פּאַע, באַדלער וואַלטען געהאַט געטהאָן גענוי דאָס זעלבע...**)

*) אַריעל און קאַליבאַן, פֿיגורען פֿון שעקספּיער'ס דראַמאַ „שטורם“. אַריאל, אַ גייסט פֿון דער לופֿט, איז אַ רואה ואינו נראה, און פֿיהרט דורך גוטע שליחות. קאַליבאַן, אַ „ווילדער מיאוס'ער קנעכט“ דער ווהן פֿון אַ העסליכער נכשפה, הבר'ט זיך מיט שכורים און גנבים. (אין די פֿאַבלען פֿון מיטעל-אַלטער איז אַריאל דער מלאך וואָס איז ממונה איבער די צניעות.)

**) אלכסנדר דיומאַ (70—1802), דער פֿראַנצויזישער ראַמאַנען-שרייבער. (צוויי פֿון זיינע ראַמאַנען, „גראַף מאַנטאַ קריסטאָ“ און „די אי-זערנע מאַסקע“, זיינען איבערזעצט אויך אין יודיש.) — בענווענטאַ צעלליני (1500—171), איטאַליענער גאָלדשמיד, סקולפּטאָר און גראַוירער. ער איז אויך בעריהמט דורך זיין אינטערעסאַנטע לעבענס-בעשרייבונג, געשריבען פֿון איהם אַליין. — פֿראַנצויסקאַ יאַזע דע גאַיאַ (1764—1828) גרויסער שפּאַנישער מאַלער, פֿון פֿיעלער בעדייטונג פֿאַר די מאָדערנע קונסט. — ערנאַר עללען פּאַע (41—1809), דער אַמעריקאַנער דיכטער, (מאַנכע פֿון זיינע ליעדער און סקיצען זיינען איבערזעצט אין יודיש.) — שאַרל באַדלער (זעה אויבען זייטע 87).

מיינער אַ גוטער פֿרײַנד — אַ פֿרײַנד וועלכער איז מיר צעהן יאָהר טרײַ געווען — האָט מיר אַנומאַלט בעזוכט און האָט צו מיר געזאָגט אַז ער גלױבט נישט קיין אײַנציגעס וואָרט פֿון וואָס עס איז פֿאַרגעבראַכט געוואָרען אַנטגעגען מיר; און האָט מיר געגעבען צו פֿערשמעהן אַז ער בעטראַכט מיר פֿאַר גאַנץ אונשול-דיג, און האַלט מיך פֿאַר דעם קרבן פֿון אַן עקעלהאַפֿטער אײַנ-טריגע, איך האָב אױסגעבראַכען אין טרעהרען בעת ער האָט אַזוי גערעדט צו מיר, און האָב איהם געזאָגט אַז אױב אפילו עס זײַנען פֿאַרהאַן אַ סך פֿונקטען פֿון דער אָנקלאַגע וועלכע זײַנען זעהר נישט אמת און זײַנען אַרױפֿגעוואָרפֿען געוואָרען אױף מיר דורך דימעל-שרײַענדער רשעות, דאָך איז מיין לעבען געווען פֿול מיט פֿערווערענע תענוגים און נישט נאַטירליכע תאוות; און כל זמן ער נעהמט דאָס נישט אָן אַלס אַ פֿאַקט און אַנערקענט נישט גאַנץ און גאַר אַז אַט אַזוי בין איך געווען, יעמאַלט איז מיר נישט מעג-ליך צו קאָנען לענגער זײַן מיט איהם פֿרײַנד, אָרער ווען אַ מאָל פֿערברײַנגען וויעדער אין זײַן געזעלשאַפֿט. דאָס איז געווען פֿאַר איהם אַ שרעקליכער קלאַפּ; דאָך זײַנען מיר נאָך בעפֿרײַנדעט, און איך האָב זײַן פֿרײַנדשאַפֿט נישט אַרױסגענאַרמט דורך פֿאַלשע תירוצים. וואָגען דעם אמת איז עפעס וואָס פֿינליכעס; אָבער צו מוזען רײַדען שקרים איז אַ סך שלימער.

דאָס איז פֿאַרגעקומען בשעת מיין לעצטען פֿראַצעס, איך בין געוועסען אױף דער זינדער-באַנק און געהאַכט לאַקוואַד'ס אַניע-דערשמעטערנדע אָנקלאַגע; זי האָט זיך געהערט ווי אַ שמעלע פֿון מאַציטוס, אַ פֿערו פֿון דאַנטע, ווי אײַנע פֿון סאַוואַנאַראַלאַ'ס בראַנד רעדען אַנטגעגען די פֿאַפּסטען.* מיך האָט אָנגעהאַפּט אַן עקעל פֿון דעם, וואָס מיין אױער האָט פֿערנומען. דאָ איז מיר פֿלוצלינג דורכגעפֿלײַגען דורכ'ן קאַפּ: „ווי גרויס-אַרטיג וואַלט

* סאַוואַנאַראַלאַ (98—1452), בעריהמטער איטאַליענער

פֿאַלישער און רעליגיאָנס רעפֿאָרמער; (זעה אױבען זײַטע 76).

דאָס געווען, ווען איך גופא וואָלט דאָס אַלץ אַרויסגעזאָגט איבער מיד! "תיכף איז מיר קלאָר געוואָרען: אז דאָס, וואָס ווערט פֿון אַ מענשען געזאָגט, איז גאַרנישט; עס ווענדעט זיך דער עיקר ווער דאָס זאָגט. דער העכסטער אויגענבליק פֿון אַ מענשען — אין דעריין האָב איך נישט דעם מינדעסטען ספק — איז דער, ווען ער וואָרפֿט זיך אים שטויב, שלאָגט זיך אין די ברוסט און איז זיך מתודה אויף אַלע חטאים פֿון זיין לעבען...

געפֿיהלס-כחות, ווי איך זאָג ערגעץ וואו אין די „אינטענ-שאַנס“, זיינען אזוי בעשרענקט אין זייער אויסשפּרייטונג און דויערקייט ווי די כחות פֿון דער פֿיזישער ענערגיע. דער קליינער בעכערעל וואָס איז געמאַכט געוואָרען צו ענטהאַלמען אַ געוויסען שיעור, קאָן אַרײַננעמען גור אזוי פֿיעל און נישט מעהר, בעת אפילו אַלע פּורפור פֿעסער פֿון בורגונד זיינען געפֿילט מיט וויין ביז צום פֿולען און די קעלטערער שטעהען ביז די קניע אין די קופּעס טרויבען פֿון די שטיינערדיגע וויין-גערטנער אין שפּאַניען. קיין מעות איז נישט מעהר פֿערברייטערט ווי די מיינונג אז די יעניגע וועלכע זיינען די אורזאַכען אָדער די פֿעראורזאַכער פֿון גרויסע טראַגעדיעס נעהמען אַנטהייל אין די פֿיהלונגען וועלכע זיינען געהעריג צו דער טראַגישער שטימונג: קיין מעות איז נישט מעהר געפֿעהרליך ווי עפעס אַזוינס צו ערוואַרמען פֿון זיי. דער מאַרמירער אין זיין „פֿלאַמען-העמד“ דערבליקט אפשר דעם פנים פֿון גאָט, אָבער פֿאַר דעם יעניגען וועלכער לעגט צוזאַמען די בינמלעך טרוקענע שייטלעך האַלץ, אָדער שאַרט פֿונאַנדער די האַלעוועשקעס כּדי דער ווינד זאָל קאָנען דורכבלאָזען, פֿאַר איהם בעדייט די גאַנצע סצענע נישט מעהר ווי דאָס קוילען פֿון אַן אַקס איז פֿאַר דעם קצב, אָדער ווי דאָס אויסהאַקען פֿון אַ בוים איז פֿאַר דעם האַלץ-קויהלען ברענער אים וואַלד, אָדער ווי דאָס פֿאַלען פֿון אַ בלום פֿאַר איינעם וועלכער שניידט אָב דאָס גראַז מיט אַ קאָסע. גרויסע ליידענשאַפֿטען זיינען פֿאַר גרויסע נשמות, און די

גרויסע בעגעכענהייטען קאָנען נור דערקענט ווערען פֿון די וועלכע
שטעהען אויף אַ גלייכע מדרגה מיט זיי.

* * *

איך קען קיין זאך נישט אונפֿערגלייכליכערעם אין דער גאַנצען
דראַמאַטישען ליטעראַטור וואָס זאָל זיין, פֿון קינסטלערישען
שטאַנדפּונקט אַרויס, אָנרעגענדער אין זיין פֿיינקייט פֿון דער
בעאַבאַכטונג, ווי שעקספּיער'ס צייכענונג פֿון ראָזענקראַנץ אין
גילדענשמערץ. זיי זיינען האַמלעט'ס אַניווערזיטעטס פֿריינד, זיי
זיינען געוועזען זיינע חברים. זיי בריינגען מיט זיך זכרונות פֿון
צוזאַמען פֿערבראַכטע פֿרעהליכע טעג. אין דעם כּהרף עין בעת
זיי בעגעגענען האַמלעט'ן אין דער דראַמאַ, מרייסעלט ער זיך
אונטער דעם לאַסט פֿון אַ שווערער משא וועלכע איז אונטער-
מרעגליך פֿאַר אַ מענשען פֿון זיין טעמפּעראַמענט. דער מת איז
אויפֿגעשטאַנען בעוואַפֿענט פֿון קבר כדי הערויפֿצולעגען אויף איהם
אַ מיסיאָן וועלכע איז צו גלייכער צייט צו גרויס און צו נידעריג
פֿאַר איהם. ער איז אַ טרוימער, און ער איז בערופֿען צו האַנדלען.
ער האָט די נאַטור פֿון אַ דיכטער און מען פֿערלאַנגט פֿון איהם
ער זאָל זיך ראַנגלען מיט דער געוועהנמליכער פֿערפלאַנטערונג פֿון
אורזאַכע און ווירקונג, מיט דעם לעבען אין זיין פּראַקטישער געד-
שמאַלט, פֿון וועלכען ער ווייסט גאַרנישט, נישט מיט דעם לעבען
אין זיין אידעאַלער עסענץ פֿון וועלכען ער ווייסט אַזוי פֿיעל. ער
האַט קיין השגה נישט וואָס ער זאָל טהאָן, און זיין שמות בעשמעהט
אין דעריין וואָס ער פֿערשמעלט זיך כלומר'שט צום שומה. ברור-
טום (*) האָט בענוצט די מרה שחורה אַלס אַ מאַנטעל צו בעהאַלטען

(*) ברוטום, דער גרויסער רוימישער רעפּובליקאַנער, וועלכער האָט
ערמאַרדעט זיין גוטען פֿריינד יוליוס צעזאַר (ווען ער האָט כּח גע-
קאָנען צו ווערען אַ קיסר) בכדי רוים זאָל בלייבען אַ רעפּובליק.

אונמער איהם דעם שווערד פֿון זיין כונה, דעם שפיעז פֿון זיין רצון, אָבער האַמלעמ'ס משוגעת איז בלויז נור אַ מאַסקע צו בער האַלטען זיין שוואַבקיט. אין דאָס מאַכען העוויות און טרייבען קאמאָועס געפֿינט ער אַ געלענענהייט אָבצולעגען זיין אויפֿגאַבע. ער שפיעלט תמיד מיט דער טהאַט ווי אַ קינסטלער שפיעלט מיט אַ טהעאָריע. ער מאַכט זיך גופא צום שפּיאַן פֿון זיינע אייגענ-טהימליכע האַנדלונגען, און האַרכט זיך איין צו זיינע אייגענע ווערטער, הגם ער ווייס אז זיי זיינען „ווערטער, ווערטער, ווערטער“. אַנשטאַט זיך צו בעמיהען צו ווערען דער העלד פֿון זיין אייגענער געשיכטע, זוכט ער צו זיין דער צוקוקער פֿון זיין אייגענער טראַג-געדיע. ער גלויבט אין קיין שום זאַך נישט, שוין זיך אויך אַרייַנגענומען אין כלל, און דאָך העלפֿט איהם נישט זיין צווייפלען, דען דאָס שטאַמט ניט אַרויס פֿון דעם סקעפּטיציזם, נאָר פֿון אַ צושפּאַלמענעם ווילען.

פֿון אַט דאָס אַליץ בעגרייפֿען גילדענשמערן און ראָוענקראַנץ קיין זאַך נישט, זיי פֿערבויגען זיך און מאַכען חנ'דעלעך און שמיכלען, און וואָס דער איינער זאָגט, חזר'ט איבער דער צווייטער מיט אַן עקעלהאַפּטען גגון. בעת, צום סוף, מיט דער הילף פֿון שפיעל אים שפיעל, און די ליאַלקעס אין זייער קונצענמאַכעריי, האַמלעט פֿאַנגט דעם קעניג אין דעם „נעץ פֿון זיין געוויסען“, און יאָגט אַרומער דעם נידערטרעכטיגען מאַן פֿול מיט פּחד פֿון זיין טראַהן, יעמאַלט זעהען גילדענשמערן און ראָוענקראַנץ אין זיין הנהגה נישט מעהר ווי עפעס אַ פיינליכע איבערטערטונג פֿון דער הויף עטיקעטע. דאָס איז אַליץ וויפיעל זיי קאַנען דערלאַנגען אין דעם „בעמראַכטען דעם ספעקטאַקעל פֿון דאָס לעבען מיט איי-גענע געפֿיהלען.“ זיי זיינען אויף דער שפור צו זיין עצם סוד און ווייסען כלל נישט דערפֿון. עס וואַלט אויך קיין תכלית נישט געווען זיי אַנצופֿערטרויען, זיי זיינען די קליינע בעכערלעך וועלכע קאַנען אַרייַנגעהמען נור אזוי פיעל און נישט מעהר. אַנטגעגען שלום ווערט אַנגעדייטעט אז אַרייַנפֿאַלענדיג אין אַ גרוב געגראַבען פֿאַר אַן אַנדערן, האַבען זיי געפֿונען אַדער וועלען נאָך געפֿינען אַ

געוואלטהאממען פלוצלימדיגען טוירם. אָבער אַ טראַגישער סוף פֿון דעם מין, הגם אפילו בעשמריכען דורך האַמלעט'ס הומאָר אייניגער-מאסען מיט דער איבערראַשונג און דער גערעכטיגקייט פֿון דער קאָמעדיע, איז אין דער אמת'ן נישט פֿאַר אַזוינע נפשות ווי זיי. זיי שטאַרבען קיינמאַל נישט. האַראַציאַ, וועלכער כדי „ריכטיג צו ערקלערען האַמלעט'ן און ויין זאך פֿאַר די נישט בעפֿרעדיגטע“, „דערווייטערט זיך אַ וויילע פֿון דער גליקועליגקייט, און אַטהעמט מיט מיהע אין דער דאָזיגער ביטערער וועלט“, — האַראַציאַ שטאַרבט (אויב אפילו נישט פֿאַר די צוהערער, און לאַזט נישט איבער נאָך זיך קיין ברודער), אָבער גילדענשמערן און ראָזענקראַנץ זיינען אונשמערבליך ווי אַנושעלאָ און מאַרטיף,* און האָבען געזאָלט שמעהען מיט זיי אין איין שורה. זיי זיינען אַ ביישמייערונג פֿון דאָס מאַדערנע לעבען צו דעם אַלמערטהימליכען אידעאַל פֿון פֿריינדשאַפֿט. ווער עס וועט אין דער צוקונפֿט שריי-בען אַ נייעס בוך (De Amicitia**) מוז געפֿינען אַ ווינקעל פֿאַר זיי, און בעשרייבען זייערע שבחים אין ציצעראַ'ניאַנישע פּראָזאַ. זיי זיינען טיפען פֿעסמגעשמעלט פֿאַר אַלע ציימען. זיי טאַדלען, וואָלט אויסגעזעהן ווי „אַ חסרון אין דער ריכטיגער אָבשאַצונג“. זיי זיינען פשוט אַרויסגעפֿאַלען פֿאַר זייער סביבה און בעגריפֿען נישט וואָס עס געהט העכער פֿון זייער האַריוואַנט: דאָס איז אַלץ. אין זעלען פֿאַרנעהמקייט איז נישט פֿאַרהאַנען קיין אַנשמעקונג. ערהאַבענע געדאַנקען און ערהאַבענע געפֿיהלען זיינען אָבגעוונדערט דורך זייער עצם עקזיסטענץ.

(* בעקאנטע האַראַקטערען אין די פֿראַנצויזישע דראַמען „אַנושעלאָ“,

פֿון וויקטאָר הונג, און „מאַרטיף“, פֿון מאָליער.

(**) איבער די פֿריינדשאַפֿט, דאָס בוך „לאַעליוס, אָדער געשפרעך איבער די פֿריינדשאַפֿט“, פֿון דעם רוימישען פּראַכטפֿולען רעדנער און בע-ריהמטען שטאַטסמאַן מאַרקוס טוליוס ציצער אַ (43—106), פֿאַר די קריסטליכע צייטרעכענונג.

איך וועל ווערען בעפֿרייט, אויב אלץ געהט כשורה ביי מיר, ארום ענדע מאַן, און יעמאַלט האָף איך צו פֿאַהרען תיכף נאָך אַ קליינעם דערפֿעל ביים ים אין אויסלאַנד, צוזאַמען מיט ראָבביץ און מאָר — — —

דער ים, ווי אייריפידעס זאָגט אין איינע פֿון זיינע איפֿיגע-ניע-טראַגעדיעס, (*) שווענקט אַוועק די פֿלעקען און די וואונדען פֿון דער וועלט.

איך האָף צו פֿערבריינגען לכל הפחות אַ חודש מיט מיינע פֿריינד, און צו געווינען אין זייער געוונדען, ליעבע-פֿולען געזעל-שאַפֿט פֿריעדען און גלייכגעוויכט, און וועניגער שברת הלב, און אַ מילדערע זאַנפֿטערע שטימונג, איך האָב אַ מאָדנעם פֿערלאַנגען נאָך די גרויסע פשוטע קרמונים, אַזוינע ווי דער ים, וועלכער איז מיר נישט וועניגער מוטער ווי די ערד. עס זעהט מיר אויס אַז מיר קוקען אויף די נאַטור צו פֿיעל, און לעבען מיט איהר צו וועניג, איך זעה אַסך געוונדען פֿערשמאַנד אין דער שטעלונג פֿון די גריעכען צו דער נאַטור. זיי האָבען קיין מאָל נישט געפֿלוידערט מכח זונען-אונטערגאַנגען, אָדער דיסקוטירט די פֿראַגע אויב די שאַטענס אויף דעם גראָז זיינען ממש פֿיאַלעט אָדער נישט. אָבער זיי האָבען איינגעזעהן אַז דער ים איז פֿאַר דעם שווימער, און דער זאַמד פֿאַר די פֿיס פֿון דעם וועט-לויפֿער. זיי האָבען געליעבט די בוימער צוליעב דעם שאַטען וועלכען זיי וואַרפֿען, און דעם

(*) אייריפידעס (406—480, פֿאַר די קרוסטליבע צייטרעכענונג), גריעכישער טראַגעדיען דיכטער, פֿערפֿאַסער פֿון אַן ערך 80 דראַמען. (איינע פֿון זיינע איפֿיגעניע טראַגעדיעס איז עהנליך צו די אַלט-יוודישע טראַגעדיע פֿון יפתח'ס מאַכטער. איפֿיגעניע'ס פֿאַטער, קעניג אַגאַמענאָן, זעה אויבען זייטע 77, בריינגט זי צו דער עקדה, מחמת זיין נדר צו דער געטין.)

וואָלד פֿאַר זיין שמיל-שווינגען מיטמאָג צייט, דער וויין-גערמנער אין דעם וויין-גאַרטען בעקראַנצט זיינע האָאַר מיט ווינטער-גרוין, כדי עס זאָל איהם פֿערהיטען פֿון די שטראַהלען פֿון דער זון, בעת ער נייגט זיך איבער די יונגע שפּראַצען, און פֿאַר דעם קינסטלער און דעם בעל כּח, די צוויי טיפּען וועלכע גריכענלאַנד האָט אויגו געגעבען, האָבען זיי געפֿלאַכטען צום קראַנג די בלע-טער פֿון דעם ביטערען לאַרבער-בוים און פֿון דער ווילדער פעט-רעשקע, וועלכע וואַלטען אויף קיין אַנדער אופן נישט געבראַכט קיין נוצען פֿאַר דעם מענשען.

מיר רופֿען אויגו אָן אַ דור פֿון ניצליכקייט, און מיר ווייסען נישט די נוצבאַרקייט פֿון קיין איינציג זאַך. מיר האָבען פֿערגעסען אַז וואַסער קען רייניגען, און פֿייער לויטערן, און אַז די ערד איז אונזער אַלעמענס מוטער. אַלס פּועל יוצא דערפֿון איז אונזער קונסט פֿון דער לכּנה און שפּיעלט זיך מיט שאַטענס, וועדליג די גריעכישע קונסט איז פֿון דער זון און בעפֿאַסט זיך דירעקט מיט די זאַכען זעלבסט, איך בין איבערצייגט אַז אין די עלעמענטאַרישע כּחות איז פֿאַרהאַן לויטערונג, און איך וויל צוריקקעהרען צו זיי און לעבען אין זייער געזעלשאַפֿט.

געוויס פֿאַר איינעם וועלכער איז אַזוי מאַדערנע ווי איך, אַזוי פּיעל (* *Enfant de mon Siecle*), וועט דאָס תּמיד זיין אַ חיות גור צו קוקען אויף דער וועלט, איך ציטער פֿאַר פֿרייד בעת איך דיינק וועגען דעריין, אַז אין דעם עצם טאָג פֿון מיין פֿערלאַזען די תּפּיסה וועלען ביידע אי דער גאַלדרעגען און אי דער האַלונדער בליהען אין די גערטנער, און אַז איך וועל זעהען ווי דער ווינד בעוועגט אין רוהעלאַזער שענהייט דאָס אַרונטערהיינגענדיגע גאַלד פֿון דעם איינעם, און צופּט די בלאַס פּורפורנע פֿעדערן פֿון דעם אַנדערן, אַזוי אַז די גאַנצע לופֿט וועט זיין פֿאַר מיר אַראַביען. לינגע (***) איז געפֿאלען כּורעים און געוויינט פֿאַר שמחה, ווען ער

(*) אַ קינד פֿון מיין דור.

(**) לינגע (78—1707), דער שוועדישער וועלט-בעריהמטער נאַטור-פֿאַרשער.

האַט צום ערשטען מאל דערזעהן די לאַנגע סמעפע פֿון אַן ענג-לישען בערג-לאַנד, געפֿאַרבט געל מיט די ברוין-געלבע אַראַמאַטישע בליהונגען פֿון דעם געוועהנטליכען גינסטער; און איך ווייס אז פֿאַר מיר, ביי וועמען בלומען זיינען אַ חלק פֿון דער בענקשאַפֿט, זיינען פֿאַרהאַנגען טרעהרען וועלכע וואַרטען אויף מיר אין די בלעטעלעך פֿון אַ רויז. דאָס איז תמיד אַזוי געוועזען ביי מיר, פֿון מיין קינדווייז אויף. עס גיעט נישט קיין איינציגע קאָליר פֿערבע-האַלטען אין דעם בעכער פֿון אַ בלום, אָדער אין דער רונדונג פֿון אַ מעער-קעפּיל, וועלכע זאָל, אַ דאַנק דער צאַרטער סימפּאַטיע מיט דער עצם נשמה פֿון אַלער בעשעפֿעניש, נישט געפֿינען קיין אַבקלאַנג אין מיין נאַטור. פּונקט ווי גאַטיע, *) בין איך תמיד געוועזען איינער פֿון די דאָזיגע

'pour qui le monde visible exist' (**)

דאָך, איך בין אַצינדערט בעוואוסט אַז הינטער אַל די דאָ-זיגע שענקייט, מען זי אויך זיין ווי איבערצייגענד, איז פֿערבע-האַלטען אַ גייסט פֿון וועלכען די פֿיעל פֿאַרביגע געשטאַלטען און מוסטערן זיינען נור ענטפּלעקונגס פֿאַרמען, און אַט מיט דעם דאָזיגען גייסט וויגש איך מיך צו בריינגען אים איינקלאַנג. איך בין שוין געוואָרען איבערדריסיג פֿון דעם דייטליך פֿערנעהמבאַרען אויסדרוק פֿון די מענשען און זאַכען. דאָס מיסטישע אין דער קונסט, דאָס מיסטישע אים לעבען, דאָס מיסטישע אין דער נאַ-טור — דאָס איז דאָס נאָך וואָס איך קוק אַרויס, און אין די גרויסע מוזיק-סימפּאָניעס, דעם געהייליגמען שמערץ און די אַב-גרונדען פֿון ים וועל איך דאָס אפשר געפֿינען. יאָ, עס איז לחלוטין געטהיג פֿאַר מיר דאָס ערגעץ וואו צו געפֿינען. אַלע משפּטים זיינען יום הדין'ס אויף דעם מענשענס לעבען, גענוי אַזוי ווי אַלע אורטהיילען זיינען טוירם-אורטהיילען; און דריי

*) גאַטיע Gautier (1811—72), מאָדערנער פֿראַנצויזישער דיכ-

טער און קונסט קריטיקער.

**) „פֿאַר וועלכע די וועלט עקזיסטירט זעהר דייטליך“.

מאַל בין איך געוועזען גע'משפּט. דאָס ערשטע מאָל האָב איך פֿערלאָזען די אָנקלאַגע באַנק כדי צו ווערען פֿון דאָרט אויס אַרעסטירט. דאָס צווייטע מאָל, כדי אַלס אונטערזוכונגס אַרעסטאַנט צו ווערען צוריק געפֿיהרט אין דאָס אַרעסט-הויז, דאָס דריטע מאָל כדי צו ווערען איינגעשפּאַרט אין אַ צוכטהויז-צעלל פֿאַר צוויי יאָהר. די געזעלשאַפֿט, אָט אַזוי ווי מיר האָבען זי איינגעאַרדענט, וועט נישט האָבען קיין פּלאַץ פֿאַר מיר, האָט מיר קיינעם נישט אָנצובאַמטען; אָבער די נאַטור, וועמענס זיסע רעגענס עם פֿאַלען פֿאַר דעם צדיק ווי פֿאַר דעם רשע, וועט פֿאַר מיר האָבען שלוכ-טען אין די פֿעלזען-שטיינער וואו איך וועל מיך קאָנען פֿערבע-האַלטען, און געהיימע מהאַלען אין וועמענס שמיל-שוויגען איך וועל מעגען וויינען נישט געשמערט. זי וועט בעהיינגען די נאַכט מיט שמערען, אַזוי אַז איך וועל קאָנען אויסוואַנדערען קיין אויס-לאַנד נישט ווערענדיג געשמרויבעלט אין דער פֿינסטערניש, און זי וועט לאָזען דעם ווינד פֿערוועהען די שפּורען פֿון מיינע מרימ, אַזוי אַז קיינער זאָל מיך נישט קאָנען נאַכשפּירען צו מיין שאַדען: זי וועט מיך רייניגען אין גרויסע וואַסערן, און היילען מיט ביר-סערע קרייטיכער.

אסקאר וויילד

בריק פון תפיסה

ברית פון תפיסה *

6 יאנואר 1896.

מיין ליעבער ראָבבי

איבערלעג דיך אַצינדערט מיין פֿאַרשלאָג. איך בין משער, אַז מיין פֿרוי, וועלכע איז אין געלד זאָכען זעהר פֿאַרנעהם און הויכערציג, וועט צוריק אַוועקגעבען די אויסגעצאָהלמע 75 פֿונט וועלכע קומען אויס אויף מיין חלק. איך בין אין דעריין נישט מסופק. אָבער די אָנבאַטונג האָט דאָך בעדאַרפֿט אַרויסגעהן פֿון מיר און איך וואָלט נישט וועלען פֿון איהר קיין זאָך אָננעהמען אַלס הכנסה: איך קאָן אָננעהמען וואָס מען ניעט מיר מחמת ליעבע און הערצליכער צונויגונג, אָבער נישט, וואָס מען וואַרפֿט מיר צו נישט וועלענדיג אָדער אונטער תנאים. זאָנסט וואָרט איך מיין פֿרוי ליעבער געגעבען נט. יעמאַלט מעג זי זיך וויעדער פֿעהריראַמען. על כל פנים גלויב איך, אַז זי וועט מיר ערלויבען, אויב זי וועט זיין פֿריי, צו זעהן מייע קינדער פֿון צייט צו צייט. דאָס

(* די פֿאָלגענדע ברית, ווי אויך דער וועלכער איז אויבען איבער-געגעבען אַלס „פֿאַררעדע“, זיינען געשריבען צו ראָבערט ראָס, דער ליטעראַרישער צוואה ערפֿילער פֿון אַסקאַר וויילד. די פֿאָלגענדע ברית, אַ טהייל פֿון דער פֿאַררעדע און מאַנכע אַנדערע פֿערזענליכע שטעלען זיינען אין דער ענגלישער אויסגאַבע נישט פֿאַרהאַנען און זיינען אַרויסגע-נומען פֿון מאַס מייער פֿעלד'ס דייטשע אויסגאַבע.

איו טאַקע גראַדע דאָס וואָס איך וויל דערגרייכען. דאָך קודם כל מוז איך זי לאָזען פֿריי. איך האָב דאָס געוואַלט מיהאַן ווי עס פֿאַסט פֿאַר אַן עהרענמאַן, מיט אַן איינגעבויענעם קאַפּ, אינדעם איך בין אַליץ מקבל באהבה.

זיי זיך מיט דעם גאַנצען ענין נאָך איין מאָל, ווי ער איז אַצינדערט געוואָרען דורך דין, דורך דיינע נישט אויסגערעכענטע מעשים. זיי מיר דאָן מודיע, וואָס דו האַלסט דערפֿון און וואָס אַנדערע דיינקען. דו האַסט יאָ זעלבסטפֿערשמענדליך נור דאָס בעסטע געוואַלט; אָבער דיין אויפֿפֿאַסונג איז גראַדע געווען פֿאַלש. איך קאָן זאָגען אָפֿען און עהרליך: ביסלעכווייז קום איך צו דער איבערצייגונג, אַז אַליץ וואָס קומט פֿאַר, איז פֿון אַונזער טובה ווענען. אפשר איז דאָס פֿילאָזאָפֿיע אָדער די מיינונג פֿון אַ גע-בראַכענעם האַרצען אָדער רעליגיאָן אָדער די תּמ'עוואַטע גלייכ-גילטיגקייט פֿון דער פֿערצווייפֿלונג. אַליץ איינס, וועלכען מקור דאָס געפֿיהל האָט: עס איז שטאַרק אין מיר. בינדען צו מיר מיין פֿרוי אַנטשענען איהר ווילען, דאָס וואַלט געווען אַן עידה. זי האָט גענוג גרונד צו פֿאָדערן איהר פֿרייהייט. און עס וואַלט ביי מיר געווען אַ שמחה, ווען איך זאָל נישט ווערען פֿון איהר אונטער-שטיצט. צו ווערען פֿון איהר אונטערהאַלמען, וואַלט געווען אַ חרפה און אַ שאַנד. האַלט זיך אַן עצה וועגען דעם מיט מאָר — — לאָז דיר פֿון איהם ווייזען דעם בריוף וועלכען איך האָב געשריעבען. בעט אויך דיין ברודער, מיר צו געבען זיין עצה. ער האָט גלענצענדען געשעפֿטס פֿערשטאַנד.

אַצינד צו אַנדערע זאַכען.

איך האָב נאָך נישט געהאַט קיין געלעגענהייט, דיר צו דאַנקען פֿאַר די ביכער. זיי ווינען מיר געווען זעהר ווילקאָמען. אַז די צייטונגען זיינען מיר געוואָרען פֿערבאַטען, איז געווען אַ שווערער קלאַפּ; אָבער דער ראָמאַן פֿון מערעדיטה* האָט מיך מחיה

* דזשאָרדזש מערעדיטה (1828—1909), דער „אונפֿערגלייכלי-כער“ ענגלישער נאָוועליסט. אין די „מענשליכע נשמה“ שרייבט אָסקאַר

געווען. וואָס פֿאַר אַ געזונדע קינסטלער נאָמור! ער האָט דורכ-
אויס רעכט וואָס ער שמעלט אַרויס דאָס געזונדע אַלס הויפט
זאָך; נישקשה, ביז אַצינדערט האָבען גענאָלמען נור די נישט
נאָרמאַלע אים לעבען און אין דער ליטעראַטור.

ראָזעמי'ס בריף *) ווינען מורא'דיג דורכזיכטיגע פֿעלשונגען
פֿון זיין ברודער. נישט קוקענדיג אויף דעם האָב איך מיט אינ-
טערעסע זיך דערפֿון דערוואוסט אַז מיין עלטער-פֿעמערס „מעלמאַטה“
און מיין מוטערס „סידאַניע“ ווינען געוועזען אונטער די ביכער
וועלכע האָבען איהם בעזויכערט אין זיין יוגענד. (**)

וויילד, אַז „צו דזשאַרדזש מערעדיטה געהערט די פֿילאָזאָפֿיע אין נאָוועלען.
נישט נור וואָס זיינע ראָלען-שפּיעלער לעבען, נאָר זיי לעבען אין געדאַנקען.
מען קאָן זיי בעמערקען פֿון צעהנדליגע טויזענדער שטאַנדפּונקטען. זיי זיי-
גען בעלעהרענד“ — מערעדיטה האָט געשריעבען „נור צוליעב זיין
אייגענעם פֿערגעניגען“. ער האָט זיך קיינמאַל נישט געקומען צו וויסען וואָס
דאָס פּובליקום וויל, אדרבה, „ער האָט זיך אימער מעהר און מעהר פֿער-
שאַרפֿט און פֿערשטאַרקט זיין אייגענע פֿערווענליכקייט, און האָט אַרויסגע-
געבען זיינע אייגענע אינדיווידועלע ווערק“. תחילת האָט איהם קיינער נישט
בעמערקט, „איהם האָט דאָס אָבער נישט געקומערט“. נאָכדעם זיינען גע-
קומען די וועניגע, „דאָס האָט איהם נישט איבערגעמאַכט אַדער געענדערט“.
„אַצינד זיינען שוין געקומען צו איהם די פֿיעלע. ער איז נאָך אימער
דערזעלבער. ער איז אַ נאָוועליסט אָהנע גלייכען“. אין יאָהר 1896 איז
ערשינען זיין ראָמאַן 'Amazing marriage', עהגלייך צו מביה דעם
מילכיגע'ס אַ געשיכטע, איבערגעגעבען פֿון שלום עליכם.

*) דאַנטע גבריואל ראָזעמי (82—1828), מאָדערנער ענגלישער
מאַלער און דיכטער. בעגרינדער פֿון דעם ענגלישען קינסטלער בונד „פרע-
ראַפֿאַעליסט“, וועלכער האָט זיך אומגעקעהרט צוריק צו דער נאַטירליכקייט
און תּמימות פֿון דער קונסט „פֿאַר-ראַפֿאַעל“, צו דער יעניגער תקופּה
וועלכע וויילד רופֿט אָן: „ישׁוׁם אייגענע רעגעסאַנס“ (ועה אויבען
זייטע 90).

**) אַסקאַר וויילד'ס עלטער-פֿעמערט שאַרל מאַטרוין, (1824-1782)

דער פֿריינד פֿון געטהע און באַיאָן, איז דער פֿערפֿאַסער פֿון אייגענטימליכע

(בנוגע דער פֿערשווערונג, וועלכע האָט געוואָלט שפעטער האָבען בעשטאָנען אַנטגעגען איהם, אַזוי גלויב איך, אַז זי איז באַמט פֿאַרהאַנען געווען און אז די מימעל דערצו זיינען געליפֿערט געוואָרען פֿון הייַק'ס באַנק, דאָס פֿערהאַלטען פֿון אַ דראַסעל אין משייני-וואַק שיינט העכסט פֿערדעכמיג, הגם וויליאַם ראָזעמי זאָגט: „איך האָב אין דעם זינגען פֿון דער דראַסעל כלל נישט געקאָנט ענטדעקען עפעס וואָס אונגעווענליכעס.“*)

גענוי אַזוי זיינען אויך סמיפֿענסאָן'ס בריף (***) אַ ביטערע

ראַמאַנען, און זיין ראַמאַן „סעלמאַטה דער וואַנדערער“ האָט געהאַט נישט קיין קליינעס איינפֿלוס אויף די פֿראַנצויזישע ראַמאַנטיק פֿון יאָהר 1830. — „סידאַניע די כּכּשפּה“, היסטאָרישע ערצעהלונג, איבערזעצט פֿון דייַטש. (איין קאַפיטעל הייסט „שם המפורש“ און רעדט וועגען יודען און יודענטום, אין נישט קיין פֿריינדליכען אופן.)

(*) און יאָהר 1871 נאָכדעם ווי ד. ג. ראָזעמי האָט פֿערעפֿענט-ליכט זיינע לידער וועלכע מען האָט אַרויסגעגראָבען פֿון זיין ווייב'ס קבר (זעה די בעמערקונג סוף בריף), דענסטמאָל האָט אַ געוויסער ענגלישער קריטיקער זעהר שטאַרק אַטאַקירט די פֿערזענליכקייט פֿון דיכטער און איהם געשטעלט אין איין רייע מיט מאַנכע פֿראַנצויזישע אונמאָראַלישע שרייַט-שמעלער. ראָזעמי, וועמעס גערווען עס זיינען שוין געווען אָנגעגריפֿען נאָך פֿון זיין פֿרוי'ס פֿרייהייטליכען טויט, האָט זיך בכּן איינגעבילדעט — לויט די מיינונג פֿון זיין ברודער וויליאַם אין די פֿאַמיליע בריף (זייטע 303—332) איז זיין פֿאַגמאַזיע געווען פֿון אַן היפֿאַבאָנדיק, נישט פֿון קיין משוגע'נעם — אַז מען פֿלאַנט אַנטגעגען איהם אַ קאָנספּיראַציע און אין יעטוועדער טרעפֿונג האָט ער געזעהן אַ פֿערשווערונג. — משייני וואַק, Cheyne Walk איז אַ גאַס אין משעלם, לאָנדאָן, וואו ראָזעמי האָט געהאַט זיין הויז און גאָרטען. (מערעדיטה און דער גרויסער דיכטער סווינבאָרן 1837—1909) זיינען ביי איהם געווען שכּנים.) — דער דיכטער דר. טשאַמאַס גאָרדאָן הייַק Hake איז געווען ראָזעמי'ס פֿריינד און אַרצט.

(**) ראָבערט לואיס סמיפֿענסאָן (94—1850), ענגלישער דיכטער און נאָוועליסט. צוליב זיין שוואַכען געזונד האָט ער די לעצטע פֿינף יאָהר פֿון זיין לעבען געוואָהנט אויף דער אינזעל סאַמאַאַ. אין יאָהר 1895 זיינען ערשינען די בריף, Vailima Letters, מכּח וועלכע ווילד רעדט.

ענטטווישונג. פֿאַר אַ ראַמאַניסטישען שרייבער קאָן נישט געבען קיין ערגערע סביבה ווי אַ ראַמאַנישע — דאָס ווערט מיר דערפֿון קלאַר. אין נאָוער סטרימ וואָלט סמיפֿענסאָן געקאָנט שרייבן בען אַ נייעס בוך אַ לאַ „דריי מוסקעמיערען.“* אויף סאַמאַ האָט ער געשריעבען בריף צו די „מיימס“ איבער די דייטשען. איך זעה אויך שפורען דערפֿון, וואָס פֿאַר אַן אימה'דיגען קאַמפֿף דאָס קאָסט אָב, בעת מען וויל פֿיהרען אַ נאַטירליכעס לעבען. ווער עס האַקט האַלץ פֿון זיין אייגענער טובה וועגען אָדער צום נוצען פֿאַר אַנדערע, דער זאָל נישט זיין ביכולת, צו בעשרייבען ווי דאָס איז צוגעגאַנגען. דאָס נאַטירליכע לעבען איז אין דער אמת'ן נישט בעוואוסטער נאַטור. סמיפֿענסאָן פֿערבריימערט נור דעם בעצירק פֿון דאָס געקינסטעלמע דורך דעם וואָס ער גיעט זיך אָב מיט דאָס גראַבען. איך האָב עפעס וואָס געלערנט פֿון דעם נישט ערקוויקליכען בוך: ווען איך זאָל פֿערבריינגען מיין קומענדיגען דיגען לעבען דערמיט, צו לייענען באַדלער אין אַ קאַפֿע, אַזוי וועל איך פֿיהרען אַ נאַטירליכערעס לעבען, ווי בעת איך וועל זעהן די אַרבייט פֿון אַ בוימלעך בעשניידער אים וועלדעל אָדער פֿלאַנצען שאַקאַלאַדע-בוימער אין שלאַמיגען זומפֿ.

הויסמאַנס'ס „ען רומ“** ווערט זעהר איבערגעשעצט. עס איז פשוט'ער זשורנאַליזם. מען הערט אין ערגעץ נישט איין נאָם פֿון דער מוזיק, וועלכע ווערט בעשריעבען אין דעם דאָזיגען בוך: דאָס טהעמאַ איז ענטזיקענר, אָבער דער סמיל גאַנץ געוויס אָהן אַ שום ווערטה, אויסגעטראַטען, שלאַף. דאָס פֿראַנצויזיש איז נאָך שלעכטער ווי ביי אָהנע.*** אָהנע בעמיהט זיך אָבגעדראַשען צו

* בעריהמטער ראַמאַן, פֿון'ס עלטערן דיומאַ.

** זשאַרעס קאַרל הויסמאַנס, מאַדערנער נאָוועליסט אין דער פֿראַנצויזישער שפראַך. זייט דעם יאָהר 1891 איז זיין נאָמען פֿערבונדען מיט דער ניי-מאָדערן קבלה אין דאָס מתפלל זיין צום שטן.

*** זשאַרוש אָהנע, דער פּאָפּולערער פֿראַנצויזישער ראַמאַנען שרייבער. מאַכע פֿון זיינע ראַמאַנען האָבען געהאַט הונדערט אויפֿלאַגען.

זיין, און דאָס געלינגט איהם אויך; הויסמאָנס פֿלייסט זיך דאָס
נישט צו זיין, און איז דאָס...

האַרדיס'ס ראָמאַן איז אַן עונג און דער פֿון העראָלד פֿרער-
דעריק שטאַפֿליך זעהר אינטערעסאַנט... *

דאָ אין תּפּיסה איז כּמעט ווי נישטאָ קיין ראָמאַנען, וועלכע
מיינע אָרימע מיט-געפֿאַנגענע זאָלען קאַנען לייענען, דערום טראַכט
איך צו געבען שפעטער אַ מתנה דער ביבליאָטעק אַן ערך פֿון אַ
מוץ גוטע ראָמאַנען, דהינו: סטיפֿענסאָן (גאַרנישט פֿאַרהאַנען
אויסער 'The Black Arrow'), עטליכע פֿון טהעקעריי (גאַרנישט
פֿאַרהאַנען) פֿון דושיין אָסמין (גאַרנישט פֿאַרהאַנען) און אַ פֿאַר
גוטע ביכער פֿון דעם זאָרט ווי דעם עלטערען דיומאַ'ס, למשל פֿון
סמענליי וויימאַן און פֿון מאָדערנע יונגע לייט, דו האָסט גערעדט
פֿון אַ מקורב הענלי'ס? אויך איינער פֿון ענטאָני האָפֿ'ס קרייז
קומט אין בעטראַכט. **

נאָך פּסח קאַנסט דו אויפֿשטעלען אַ רשימה פֿון אַן ערך
פֿיערצעהן ביכער און זאָרגען דערפֿאַר, אַז זיי זאָלען מיר ווערען
צוגעשיקט. די וועניגע וועלכע ווערען נישט נתפּעל פֿון גאַנקור'ס

* מהאָמאַס האַרדי, ענגלאַנד'ס גרויסער נאָוועלען שרייבער.
סוף יאָהר 1895 איז ערשינען זיין מאָדערנער ועלטענער ראָמאַן 'Jude the
'Obscure, אין וועלכען ער שילדערט די מלחמה צווישען לייב און זעעלע
בין צאהרטע פֿיין-פֿיהלענדע נאַטורען. — העראָלד פֿרעדעריק
(98—1856), אַמעריקאַנער נאָוועליסט. אין יאָהר 1896 איז ערשינען זיין
ראָמאַן 'Illumination' אָדער 'The Damnation of Theron Ware',
אַן ערצעהלונג פֿון אירלענדישען רעליגיעזען לעבען אין אַמעריקאַ.

** מהעקעריי (63—1811), דושיין אָסטען (1817—1775),
סמענליי וויימאַן (געב. 1855) און ענטאָני האָפֿ האָקינס:
(געב. 1863) ענגלישע נאָוועלען שרייבער. (פֿון טהעקעריי איז איבערזעצט
אין העברעאיש "דאָס בוך פֿון סנאַבס"). — וויליאַם ערנסט הענלי,
ענגלישער דיכטער און קריטיקער, איז געווען רעדאַקטאָר פֿון אַ סך ליטע-
ראַישע אויסגאַבען.

טאָגעבוך*) וועלען זיי געפֿעלען. פֿערגעס נישט, אז איך בין גערן אליין פֿאַר זיי צו בעצאָהלען.

מיט שוידער דיינק איך אָן דעריין, הערויסצוטערמען אין דער וועלט, נישט קאָנענדיג אָנרופֿען קיין איין איינציגעס בוך מיין, אפשר וועלען מיר אייניגע פֿון מייע פֿריינד שענקען א פֿאַר ביכער, למשל — — — — —

דו וויסט, וועלכע ביכער איך וואָלט וועלען האָבען: פֿלאַכער, סטיפֿענסאָן, באַדלער, מעטערלינק, דער עלטערער דיומא, קיעט, מאַרלאָ, משעטערטאָן, קאַלערידוש, אַנאַמאַל פֿראַנס, גאַטיע, דאַנטע און די גאַנצע ליטעראַטור איבער דאַנטע, געמהע א.ו.וו. (***) איך

*) אין דאָס טאָגעבוך פֿון די ברידער זשול (70—1830) און ערמאַנד (96—1822) גאַנקור, ווערט דערצעהלט ווי אזוי די דאָייגע פֿראַנצויזישע ראַמאַנען שרייבער האָבען פֿערשטאַנען זייער קונסט. דער יחיד און זיין זעלען-לעבען האָט זיי ווייניג וואָס געקומערט. זיי האָבען דער עיקר געוואָלט ווייזען דעם איינפֿלוס פֿון די געזעשאַפֿטיכע אָרד-נונגען אויף די מענשען פֿון 19-טען יאָהרהונדערט.

**) גוסטאַוו פֿלאַכער (80—1821), דער פֿראַנצויזישער ראַמאַ-ניסט, וועלכען ווילד בעצייכענט אין דער „מענשליכער נשמה“, אַלס „אן אויסערגעווענהליכען קינסטלער“. (איין ראַמאַן זיינער, „סאַלאַמבאָ“ איז גע-ווען איבערזעצט אין יודיש.) — באַדלער, זעה אויכען זייטע 87 און 117.

פֿון מאַריס מעטערלינק, דעם „בעלגישען שעקספּיער“ איז ערשינען אין יודיש „מאָנאַ וואַנאַ“ (אים זעלבען פֿערלאַג), „די בלינדע“ און „דער אונבעקאַנטער“. — דער עלטערער דיומא, זעה אויבען זייטע 117.

קיעט (1795—1821), דער גרויסער ענגלישער דיכטער וואָס האָט געזונגען דאָס אויבען דערמאָנטע (זייטע 91) „וואונדערבאַרע“ געדיכט „La Belle Dame sans merci“, וועלכען ראַזעטי האָט פֿעהערליכט דורך זיינע צוויי בילדער מיט דעם זעלבען נאָמען. (אַסקאַר ווילד, אין דער „מענשליכער נשמה“, רעכענט אַריין קיעט און פֿלאַכער צווישען די

וועל דאָס בעטראַכטען פֿאַר אַ גרויסע אַרטיגקייט, אויב עס וועלען זיין צוגעגרייט פֿאַר מיר ביכער — און אפשר האָב איך נאָך פֿריינד, וועלכע וואָלטען גרייליך וועלען עפעס וואָס טהאָן פֿאַר מיר. מען איז וואַהרהאַפֿטיג זעהר דאַנקבאַר, אפילו בעת דאָס האָט ליידער דעם אויסזעהן, אזוי ווי איך וואָלט דאָס נישט געווען. אָבער דו מוזט מיר דן זיין לכּף זכות, דען אַחוץ דעם לעבען אים צוכטהוין האָב איך נאָך בעשמענדיג געהאַט שברת הלכּ און אונז-בעקוועמליכקייטען.

אַלס תשובה אויף דעם קאַנסט דו מיר שיקען אַ לאַנגען בריף, וועלכער זאָל זיך עוסק זיין נור אין טהעאָטער-שטיק און ביכער. דיין כתב אין לעצטען בריף איז געווען אזוי שרעקליך, אַקוראַט ווי דו וואָלט געשריעבען אַ דריי בענדיגען ראָמאַן מכּח די בעאונרוהיגענדע פֿערברייטונג פֿון קאַמוניסטישע אידעען אונז-מער די גבירים אָדער דו מאַכסט סתּם אַ תּל פֿון דיין יוגענד, וועלכע איז אימער געווען אזוי פֿיעל צוואַגענדיג און וועט דאָס תּמיד בלייבען. טהו איך דיר אַן עולה וואָס איך גיעב אָן אַ פֿאַלשען מעס, דאַן מוזט דו דאָס שמעלען אויפֿ'ן חשבון פֿון דער קראַנקהאַפֿטער גערייזקייט, וועלכע איז אַ פּועל יוצא פֿון דעם לאַנגדויערדיגען צוכטהוין לעבען. אָבער ביטע שרייב דייטליך. ווען

יעניגע וועלכע זיינען „אים שטאַנד זיך אַבצוונדערן, אויסצומיידען די פֿאַ-דערונגען פֿון אַנדערע“ און „אויף אָט דעם אופן צו פֿערווירקליכען די פֿערפֿאַלקאַמענהייט פֿון די אַלע פֿעהיגקייטען, וועלכע זיי בעזיצען אין זיך — צום גרעסטען פֿערגניגען פֿון זיי גופא און דעם גרעסטען און אונזער-ליכען געווינס פֿון דער גאַנצער וועלט.“

מאַרלאָ (93—1564), דער גרעסטער ענגלישער דראַמאַטורג פֿאַר שעקספּיער. ער האָט אויך געשריעבען אַ מין „שיילאַק“: „דער יוד פֿון מאַלמאַ“ — טשעטערטאָן און קאַלערידזש, זעה אויבן זייטע 91. — אַנאַטאָל פֿראַנס (געב. 1844), דער בעדייטענדסטער פֿון די געגענווערטונגע פֿראַנצויזישע שריפֿטשמעלער. — גאַטיע, זעה אויבן זייטע 125. — דאַנטע, זעה אויבן זייטע 60, 69 און 85.

נישט זעהט דאָס אויס, פונקט ווי דו האָסט גאָרנישט וואָס צו פֿערהיילען.

אין דעם דאָזיגען בריף שמעהט וואויל מאַנכעס וואָס איז אָבשטויסענדיג. אָבער איך מוז דורך טאָדלען פֿאַר דיר אַליין, נישט פֿאַר אַנדערע. גיעב מיין בריף לעזען צו מאַך — — — הער-רים וועט מיך בעזוכען האָפֿענטליך שבת.

גרים פֿון מיר אַרמור קליפֿטאָן און פֿרוי — איך געפֿין, זי האָט אַזוי פֿיעל עהנליכקייט מיט ראָזעטי'ס פֿרוי: דאָס גלייכע הערליכע האָר, אָבער זי איז נאָטירליך אַ זיסערעס וועזען, הגם אפילו מיסס סידאַל איז אויך בעצויבערנדיג און איהר געדיכט געוויס (*).

תמיד דיין
אסקאר וויילד.

10 מערץ, 1896.

מיין לעבער ראָבבי!

ביטע לאָז שרייבען אַ בריעף צו דעם אַדוואָקאַט מר. — — מיט פֿאַלגענדען אינהאַלט, היות ווי מיין פֿרוי האָט צוגעזאָגט, אָבצושרייבען מיר אַ דריטעל, אין דעם פֿאַל ווען זי שמאַרבת פֿריהער פֿאַר מיר, ווינש איך קיינערליי התנגדות אַנטגעגען די דאָזיגע לעבענס לענגליכע הכנסה. איך ווייס גאַנץ גוט אז איך

(* מים עליואבעט עליענאָר סידאַל. מהמת איהר בעצויבערענדער שענהיים האָט זי, נאָך זייענדיג אַ פשוט'ע מאָדיסטקע, פּיגורירט אַלס מאַ-דעל פֿאַר פֿיעלע פֿון ראָזעטי'ס געמעלען. אונטער זיין השפּעה האָט זי זיך ענטוויקעלט צו אַ מאַלערין און דיכטערין, זומער 1860 האָט ראָזעטי מיט איהר התונה געהאַט און אָנהייב יאָהר 1862 איז זי פּלוצלונג געשטאַרבען. ראָזעטי האָט אין זיין "צער און יאוש" איהר מיטגעגעבען אין קבר זייע געשריבענע ליעדער. אויף דעם פֿערלאַנג פֿון זייע פֿריינד האָט ער סוף יאָהר 1869 איינגעווייליגט צו דער אויסגראַבונג פֿון זיין כתב יד, און יע-מאַלט האָט ער פֿערעפֿענטליכט די אויבען דערמאָנטע ליעדער.

האַב געבראַכט אזוי פֿיעל אונגליק אויף איהר און אזאָ חרבן אויף מיינע קינדער, אז איך האָב לכל הדעות נישט קיין רעכט, אויף וועלכען אופן עס איז צו זיין געגען איהרע ווינשען. זי איז היער געווען פֿריינדליך און גוט אַנטגעגען מיך, בעת זי האָט מיך בער-זוכט. איך האָב צו איהר אַ פֿולען פֿערטרויען. ביטע לאָז דאָס באַלד אויספֿיהרען און דאַנק מיינע פֿריינד פֿאַר זייערע געפֿעליג-קייטען. איך פֿיהל אַז איך טהוּ ריכטיג, ווען איך לאָז דאָס איבער מיין פֿרוי.

ביטע שרייב אויך צו סטואַרט מעריל אין פֿאַרזי אָדער צו ראָבערט שעראַרד, ווי איך האָב מיך געפֿרייט איבער די אויפֿ-פֿיהרונג פֿון מיין שטיק, און גיעב איבער מיין דאַנק צו לואיניע-פֿאַע (*): עס איז דאָך עפעס וואָס אַז נישט קוקענדיג אויף די חרפות און בזיונות ווער איך נאָך בעטראַכט אַלס קינסטלער. איך וואָלט געוואונשען, מיך צו קאָנען נאָך מעהר פֿרייען, אָבער איך בין בעשיינפֿערליך אָבגעשטאַרבן פֿאַר אַלע געפֿיהלען, אויסער פֿאַר צער און יאוש. אַלץ איינס — טהייל מיט לואיניע-פֿאַע, אַז איך ווייס ווי צו שעצען דעם כבוד וועלכען ער האָט מיר אָנגע-טהאַן. ער איז זעלבסט אַ דיכטער.

איך האָב מורא, דו וועסט מיין כתב נור שווערליך קאָנען לעזען, אָבער מען ערלויבט מיר נישט צו בענוצען קיין שרייב-געצייג, און עס ווייזט אויס, ווי איך וואָלט פֿערגעסען דאָס שרייב-בען. דו מוזט מיר בכין ענטשולדיגען.

דאַנק מאָר — — פֿאַר זיין טרחה, מיר צו שיקען ביכער; צום אונגליק לייד איך פֿון קאָפּ-שמערצען, אזוי גיך ווי איך לייען מיינע גריעכישע און רוימישע דיכטער. זיי האָבען מיר

(* סטואַרט מעריל, מאָדערנער פֿראַנצויזישער דיכטער. — ראָבערט שעראַרד, ענגליש-פֿראַנצויזישער שריפֿטשטעלער, דער טרויער פֿריינד פֿון אָסקאַר ווילד און פֿערפֿאַסער פֿון דעם בעריהמטען בוך: „אָסקאַר ווילד, די געשיכטע פֿון אַן אונגליקליכער פֿריינדשאַפֿט.“ — לואיניע-פֿאַע, פֿראַנצויזישער אַקטיאָר. בעריהמט דורך זיינע אויפֿפֿיה-רונגען פֿון איבסען'ס און אַנדערע מאָדערנע דראַמען.)

דעריבער נאָך נישט פֿיעל געהאַלפֿען — אָבער עס איז געווען זעהר פֿריינדליך פֿון איהם מיר צו בעזאָרגען די רשימה. בעט איהם אויך אויסצודריקען מיין דאַנק פֿאַר די דאַמע וועלכע וואָהנט אין — — — — — אַלס ענטפֿער אויף דעם שרייב מיר איבער די ליטעראַטור: וועלכע נייע ביכער זיינען ערשינען א. ד. ג. אויך איבער דאָס שטיק פֿון דושאַנס און פֿאַרבס ראַבערטסאָן'ס טהעאָמעטער דירעקט־ציאָן; *) איבער ערגעץ וועלכע עס איז נייע מענדענצען אים פֿאַרזיער אָדער לאַנדאָנער טהעאָמעטער לעבען. בעמיה ויך צו קרויגען זעהן, וואָס לעמעטער, בויער און סאַרסי **) האָבען געזאָגט איבער „סאַלאַמע", און גיעב מיר אַ קורצען אויסצוג דערפֿון. בימע שרייב הענרי בויער, איך בין געריהרט איבער זיין פֿריינדליכען אַרטיקעל. ראַבערט שעראַרד קען איהם. עס איז געווען זעהר פֿיין פֿון דיר אַז דו האָסט מיר בעזוכט, דו מוזט דאָס נעקסטע מאָל ווידער קומען. דאָ רינגעלט מיך אַרום די אימה פֿון'ס טוידט, ווערליג דאָס לעבען היער איז נאָך אימה'דיגער. שווייגענדיג און עלענד (***)

*) הענרי אַרטהור דזשאָנס (געב. 1851), מאָדערנער ענגלישער דראַמאַט רג. — פֿאַרבס-ראַבערטסאָן, בעריהמטער לאַנדאָנער אַקטיאָר. **) בעקאַנטע פֿאַרזיער קונסט קריטיקער. זשול לעמעטער (געב. 1853) איז אויך בעקאַנט אַלס דראַמאַטורג און פֿאַליטיקער. — סאַרסי Sarcey (99—1828) איז בעריהמט דורך זיינע פֿעליעטאַנען איבער טהע-אַטער. זיין מיינונג איבער אַ טהעאָמעטער שטיק האָט געגאַלטען אין פֿראַנק-רייך אַלס די העכסטע אויטאָריטעט.

***) דער אויסשניט אין דעם דאָזיגען בריף איז געמאַכט דורך די שער פֿון מאַיאָר אייוועקסאָן, דער דירעקטאָר פֿון תּפּיסה. מסתּמא איז דאָרטען געווען גערעדט פֿון אכזריות און נגישות, וועלכע ווילד ווי אויך די אַנדערע אַרעסטאַנטען האָבען געהאַט אויסצושטעהן אונטער איהם. באלד נאָך דעם איז אַריינגעטראָמען אַ מענשען-פֿריינדליכער בעאמטער אויף זיין שטעלע, מאַיאָר נעלסאָן, וועמענס גוטסקייט ווילד נאָך זיין אַרויסגאַנג פֿון תּפּיסה האָט נישט געקאַנט גענוג ריהמען און פֿון וועמען עס איז איהם קיינמאָל נישט נמאס וואָס געוואָרען צו דערצעהלען. (די

תמיד דיינק איך מיט טיעפער צוגניגונג אן דיך.
 איך האָב געוואונשען, אַז — — — וועט אָבנעהמען
 אין אָקלי סטריט* מיין ריזע-זאַק, מיין פעלץ, מיינע קליידער
 און מיינע אייגענע ביכער, וועלכע איך האָב געשענקט מיין ליעבע
 מוטער, פֿרעג — — — אויף וועמענס נאָמען איז גענומען גע-
 וואָרען דער קבר פֿון מיין מוטער.

אימער דיין פֿריינד

אַסקאַר ווילד.

6. אפריל 1896.

— — — אויף אַט די ריין געשעפֿטליכע אַנגעלענעהיימען
 וועט אפשר — — — זיין אַזוי גוט צו ענטפֿערן. ווען זיין בריף
 איז זיך עוסק נור אין געשעפֿטליכע ענינים, יעמאַלט מען איך איהם
 ערהאַלטען. איך מײן, ער וועט נישט קומען אין וועג דיין ליטע-
 ראַרישען בעריכט; וואָס עס איז נוגע דעם דאָזיגען, אַזוי האָט מיר
 דער דירעקטאָר טאַקי אַקאַרשט ערשט פֿאַרנעלעזען דיין פֿריינדליכע
 בעלדונג.

פערוענליך, מיין ליעבער ראָבבי, האָב איך דיר גור וועניג
 צו זאָגען, וואָס זאָל דיך דערפֿרייען. דער אָבזאָגערער ענטפֿער
 אויף מיין בעגנאַרדיגונגס-בקשה האָט מיך געמראָפֿען ווי אַ קלאַפּ
 פֿון אַ בלייענעם שווערמ. אַ טעמפער שמערץ-געפֿיהל האָט מיך
 בעמייבט. איך האָב געהאַט געצערט פֿון דער האַפֿענונג, און איצט
 צערט פֿון מיר די פיין אין איהר הייסען הונגער, אַט אַזוי ווי זי
 וואָלט ווערען פֿער'חלש'ט אין איהר אייגענעם אַפעטיט.

דאָזיגע בעמערקונג שטאַמט פֿון דער דייטשער אויסגאַבע. אַלע אַנדערע
 בעמערקונגען אין דעם דאָזיגען בוך זיינען געשריעבען פֿון דעם איבער-
 עזער.

* די גאַס אין טשעלסי, (לאַנדאָן) וואו ווילד'ס מוטער האָט גע-
 וואוינט, און וואו ער האָט זיך געפֿונען די לעצטע טעג פֿאַר זיין פֿער-
 רטיילונג.

דאָך פֿריינדליכערע עלעמענטען ווי פֿריהער זיינען אַצינדערט אין דער דאָזיגער שלימער תּפּיסה-לופֿט: מען האָט נישט פֿער-פֿעהלט מיך צו ווייזען סימפּאַטיע, איך פֿיהל מיך נישט מעהר לגמרי אויסגעשלאָסען פֿון מענשליכע פֿיהלונגען—וואָס דאָס האָט מיר פֿריהער גורם געווען שרעקעניש און עגמת נפשׁ, איך לייען וועינגסטענס דאַנטע און מאַך מיך נאָמיצען און אויפֿצייכענונגען פֿאַר שמחה, אָז איך מעג וויעדער בענוצען מינט און פֿעדער. עס זעהט אויס ווי עס וואָלט מיר אין אַ סך בעציהונגען געגאַנגען בעסער. איך וועל אויך וויעדער אָנהייבען צו לערנען די דייטשע שפּראַך. דער-פֿאַר זעהט אויס די תּפּיסה צו זיין באמת דער פּאַסענדסטער פּלאַץ. אָבער נאָך שניידט מיר אַ דאָרן אין דאָס פֿלייש — אַ דאָרן אַזוי שפּיציק ווי דער וועלכען פּאַלום האָט געהאַט,* הגם ער איז פֿון אַ גאַנץ אַנדער זאָרט — און איך מוז איהם אַרויסציהען אין דעם דאָזיגען ברייך. זיין סיבה איז די נאַכריכט, וועלכע דו האָסט מיר געשריעבען אויף אַ שטיק פּאַפּיער. אויב איך וועל זי האַלמען בסוד, יעמאַלט וועט זי אויסוואַקסען אין מיין קאָפּ (ווי גיפֿטיגע פֿלאַנצען וואַקסען אין דער זונקעל) און זיך בעהעפֿמען מיט די אַנדערע שרעקליכע מחשבות, וועלכע זייגען אין מיר...

פֿאַר די וועלכע זיצען דאָ שמום און ביחידות געשמיעדט אין קיימען, איז דאָס טראַכטען קיין לעבעדיגע בריאה מיט פֿליעגעל, ווי פּלאַמאַ האָט זיך פֿאַרגעשמעלט, נאָר אַ פּגרו וואָס בריהעט אויס שוידערהאַפֿטעס, ווי אַ זומפּ, וועלכער ווייזט די לבנה פֿערזעהענישען. איך מיין נאַטירליך מכח דעם וואָס דו האָסט געזאָגט, אַז עס ווערט מיר פֿערפֿרעמדט דאָס מיט-געפֿיהל פֿון אַנדערע, אָדער אַז עס איז פֿאַרהאַנגען אַ סכּנה דערצו, דורך די טיעפֿע ביטערקייט פֿון מיינע געפֿיהלען

(* דער אַפּאַסטעל פּאַלום שרױבט אין צווייטען בריעף צו די קאַרינטער (7"ב): „כדי איך זאָל מיך נישט צופֿיעל איבערנעהמען דורך דער שפּע פֿון ענטפֿלעקונגען, איז מיר אַריינגעגעבען געוואָרען אַ דאָרן אין מיין פֿלייש, דער שליח פֿון שטן זאָל מיר שלאָגען מיט'ן פּױסט כדי איך זאָל מיך נישט איבערנעהמען“.

איך גלויב, מיין בריף איז געוואָרען געליהען און געוווּען צו אַנדערע. איך פֿערלאַנג אָבער נישט אז מיינע בריף זאָלען ווערען אַרומגעוווּען אַלס קוריאָזיטעמען; דאָס איז מיר העכסט צוואוידער. איך שרייב צו דיר אָפֿען, ווי צו איינעם פֿון די ליעבסטע פֿריינד, וועלכע איך האָב, אָדער האָב ווען אַ מאָל געהאַט; מיט וועניג אויס-נאַהמען בעריהרט מיך דאָס מיטגעפֿיהל פֿון אַנדערע, אזוי ווייט ווי דאָס געהט, כמעט כלל נישט.

אַ מענש פֿון מיין שטאַנד קאָן נישט פֿאַלען אין דעם שמוץ פֿון לעבען, אָהן דעם אַז לייט וועלכע שמעהען אונטער איהם, זאָלען האָבען פֿאַר איהם מיטלייד אין רייכען מאָס. איך ווייס אויך אז דאָס פּובליקום ווערט מיעד ווען די שטיק דויערט צו לאַנג. מיין טראַגעדיע האָט פֿיעל צו לאַנג געדויערט; זי האָט שוין אַריבער געטראַטען איהר העכסטען פּונקט; איהר סוף איז געמיין.

און איך ווייס גאַנץ גוט, אַז בעת עס וועט זיך דערנעהנטערן דער סוף, וועל איך צוריקקעהרען ווי אַן אינגעבעטענער גאַסט אין דער וועלט, וועלכע טראַגט נאָך מיר קיין פֿערלאַנגען. ווי אַ (*Revenant), ווי די פֿראַנצויזען זאָגען, ווי איינער, וועמענס פנים עס איז, דורך דאָס לאַנגע זיצען אין תּפּיסה, געוואָרען גראָה און פֿערדאָרבען פֿון וועהטאָג. ווי אימה'דיג מתים זיינען, בעת זיי שמעהען אויף פֿון זייערע קברים: די לעבעדיגע, וועלכע קומען אַרויס פֿון קבר, זיינען נאָך אימה'דיגער. דאָס אַלץ ווייס איך גאָר צו גוט. איז מען אַקאָרסט געוועזען אַכטצעהן שרעקליכע חדשים אין אַ צעל פֿון תּפּיסה, דאַן זעהט מען מענשען און זאָכען, ווי זיי זיינען בפּועל ממש. דער אָנבליק פֿערשטיינערט איינעם.

גלויב נישט אַז איך מאַך ערגעץ וועמען עס איז שולדיג פֿאַר מיינע חטאים, מיינע פֿריינד האָבען דערמיט אזוי וועניג צו טהאָן געהאַט ווי איך מיט זייערע חטאים. די נאַטור, אונזער אַלעמענס שטיעפּמוטער איז געווען דערביי אין שפּיעל. איך מאַך זיי אַ פֿאַר-וואַרף גור דורך דעם וואָס זיי האָבען נישט געוואוסט ווי צו האַלטען בכבוד דעם מאַן פֿון וועלכען זיי האָבען געמאַכט אַ תּל.

(* אַ גייסט פֿון יענער וועלט.

כל זמן אז מיין מיש איז געווען רויט פֿון וויין און ריווען, וואָס האָט דאָס זיי געאַהרט? מיין זשעני, מיין לעבען אַלס קינסטלער מיינע אַרבייטען און די מנוחה, וועלכע איך האָב דערצו נעטהיג געהאַט האָט פֿאַר זיי נישט גענאָלטען.

איך בין מודה, אז איך האָב פֿערלאָרען דעם קאַפּ. איך בין געווען צומישט, האָב נישט געהאַט מעהר קיין אורטהיילס-קראַפֿט. איך האָב געמאַכט דעם איין אונגליקליכען טראַגט, (*) און איצט — איצט זיך איך דאָ אויף אַ בענקעל אין אַ צעל פֿון צוכטהויז. אין אַלע טראַגעדיעס ליעגט אַ קאָמישער עלעמענט. דו קענסט דאָס קאָמישע אין מיין טראַגעדיע, גלויב נישט, אז איך מאַך מיך נישט קיין פֿאַרווירפֿע, איך פֿערשילט זיך ביי נאַכט און ביי טאָג, איבער מיין נאַרישקייט, צו האָבען געגעבען אַ געוויסער מאַכט די הערשאַפֿט איבער מיר. ווען עס וואָלט געגעבען אַ וויעדער-קול אין די דאָזיגע מויערן, יעמאַלט וואָלט דאָס אָהן אַן אויפֿהער אָבגעקלונגען פֿון די ווענד: „נאַר, נאַר!“ איך שעהס מיך גאָר ועהר מיט מיינע פֿריינדשאַפֿטען, דען זאָג מיר ווער איז דיין פֿריינד, און איך וועל דיר זאָגען ווער דו ביסט, דאָס איז אַ פֿרויביר שטיין פֿאַר יעשוועדען איינעם, און מיך ערפֿילט מיין חבר'שאַפֿט מיט ברענענדיגע בושע.

טעגליך איז דאָס פֿאַר מיר אַ קוואַל פֿון גייסטיגער ערניע-דערונג. אָן עטליכע פֿון זיי טראַכט איך קיינמאַל נישט. זיי בע-אונרוהיגען מיך נישט. זיי זיינען פֿאַר מיר אָהן אַ שום ווערדע... כלעבען, מיין גאַנצע טראַגעדיע זעהט מיר אויס לעכערליך און נישט מעהר. דען אַלס פּועל יצא דערפֿון, וואָס איך האָב מיך געלאָזט אַריינגארען אין נעץ, זיך איך אים מיעפֿסטען זומפֿ פֿון מאַלעבאַלגע (** צווישען זשיל דע רעטיץ און דעם מאַרקיו דע סאַד. ***) אין געוויסע ערמער איז נישט ערלויבט צו לאַכען, מיט אויסנאַהמע פֿון די עכטע משוגעים; און אויך אין זייער פֿאַל איז דאָס אַ

(* זעה אויבען זייטע 16 און 115.

(** אזא פּלאַץ אין גיהנם, לויט דער בעשרייבונג פֿון דאַנטע, זעה אויבען זייטע 59.)

(*** זעה אויבען זייטע 35.

פֿערברעכען אַנטגעגען דאָס רעגעלמענט: ווען נישט וואָלט איך איבער דעם לאַכען.

אנב זאָל זיך קיינער נישט איינריידען, און איך שמעל אונ-
וויירדיגע כוננת אויף דעם חשבון פֿון אַנדערע. זיי האָבען איבער
הויפט נישט געהאַט קיין מאַטיווען אים לעבען. מאַטיווען געהערען
אין דער ממשלה פֿון דעם פֿערשמאַנד. זיי האָבען נישט געקענט
עפעס אַנדערש אַ חוץ תאוות, און אַזעלכע תאוות זיינען פֿאַלשע
געטער, וועלכע פֿערלאַנגען קרבנות מעג דאָס קאָסטען מי יודע
וויפֿיעל און אין אַט דעם פֿאַר האָבען זיי געפֿונען אַ קרבן, וועמען
עס איז געווען „געפֿלאַכמען דער לאַרבער קראַנץ ארום דעם שטערן“.
אַט אַזוי האָב איך טאַקע איצטער אין מיין בריף הערויס-
געצויגען דעם דאָרן. די קורצע, פֿון דיין האַנד אויסגעקריצעלטע
שורה האָט מורא'דיג געאיימערט. איצטער דיין איך דערפֿון און
דו זאָלסט ווערען וועדער פֿאַלקאָם גענעזען און צו גומער לעצט
אויפֿשרייבען די וואונדערפֿולע געשיכטע פֿון — — — — —

ביטע גרים פֿון מיך מיט דעם אויסדרוק פֿון מיין דאַנק דיין ליעבע
מוטער און אויך עליק'ן. די „פֿערגאַלדעטע ספֿינקס“ איז משמעות
נאָך אימער פֿראַכטפֿול. און שיק אין מיין נאָמען אַליק, וואָס איז
גוט אין מיינע געדאַנקען און געפֿיהלען, און אַזוי פֿיעל גריסען און
הולדיגונגען וויפֿיעל זי וויל פֿון מיר אָננעהמען, צו לייד- — —
וועמעס נשמה עס איז אַ בית המקדש פֿאַר די פֿערוואונדעטע און
אַן ערי מקלט פֿאַר די ליידענדע.

ווייז קיינעם נישט דעם דאָזיגען בריף און דערמאַן קיין וואָרט
נישט וועגען דעם אין דיין תשובה. דערצעהל מיר פֿון דער וועלט
פֿון שאַטמען, וועלכע איך האָב אַזוי געליעבט. און פֿון'ם לעבען
און די לעבעדיגע, איך האָב געוואוסט גאָר צו גערן עפעס וואָס
פֿון דעם פֿליעג וואָס האָט מיך געביסען, און מיין וועהמאַג קאָן
נאָך האָבען רחמנות.

דיין
אסקאר וויילד